

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÉPÍTÉSZELET KÖRNYEZET TÁRSADALOM
A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS NEGYEDÉVES FOLYÓIRATA



A TIHANYI BENCÉS APÁTSÁG
AZ ÉPÜLET ÉS A KERT FELÚJÍTÁSA
BENCÉS KERTTÖRTÉNET
INTERJÚ KORZENSZKY RICHÁRDDAL
SOMLÓSI LAJOS TANULMÁNYA
SÍKLAKY ISTVÁN (1926-2005)
Z. TÓTH CSABA A DA VINCI-KÓDRÓL
ÉL □ LÁNC-DOKUMENTUMOK
KAMPIS MIKLÓS HETVEN ÉVES
MAKOVECZ IMRE HETVEN ÉVES
A MUNKÁCSI ÁRPÁD-SZOBOR
AZ ERDÉLYI KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS

MELLÉKLET: A ZEBEGÉNYI TEMPLOM

2005/4



(itt és a borító harmadik oldalán) Makovecz Imre: a sepsiszentgyörgyi ravatalozó és kápolna (Papp Tamás felvételei)



ORSZÁGÉPÍTŐ

TIZENHATODIK ÉVFOLYAM

NEGYEDIK SZÁM

KÓS KÁROLY
EGYESÜLÉS



TIHANY

- 2 Beszélgetés dr. KORZENSZKY RICHÁRD perjellel
5 HERCZEG ÁGNES: A bencések szerepe a kerttörténetben és a tájalakításban
9 HARIS ANDREA – LÁSZLÓ CSABA: „A Balaton feletti Tihany nevű helyen” apátság alapított
14 NÉMETH KATALIN: Egy szelíd műemléki helyreállítás története
17 HERCZEG ÁGNES – TIKK DÓRA: Beszélgetés a kőművesmesterekkel
20 HERCZEG ÁGNES: Kertek az apátságon belül és kívül
22 SOMLÓSI LAJOS: A tihanyi visszhang
- SOMLÓSI LAJOS TANFOLYAMAIRÓL
- 25 NAGY GYÖRGY: Emlékeztető
27 BALOGH ÁDÁM ISTVÁN: Az idők jelei
29 MARADÉKOK FELELŐSSÉGE – Beszámoló a székellyföldi konferenciáról
34 Z. TÓTH CSABA: Klingsor színre lép
39 POPOVICS BÉLA: A munkácsi Árpád szobor
43 NEMES SÁNDOR FAMÍVES, HEJCE
44 IN MEMORIAM SÍKLAKY ISTVÁN (1926-2005)
46 ÉLŐLÁNC MAGYARORSZÁGÉRT
47 KAMPIS MIKLÓS ÉS MAKOVECZ IMRE HETVEN ÉVESEK
48 HÍREK

Melléklet: A zebegényi római katolikus templom

A címlapon: Csikszentmihályi Róbert: *A tihanyi alapítólevél emlékműve*
(dr. Korzenszky Richárd felvétele)

E számunk a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával készült.

A folyóirat rendszeres támogatói a KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS tagjai: AXIS Építésziroda Kft., BAUSYSTEM Kft., BEÖTHY és KISS Kft., BOKÖR Kft., BODONYI ÉS Társa Építész Kft., CSIKY és Társa KKT., DÉVÉNYI ÉS Társa Kft., EKLER Építész Kft., Farkas Miklós, HADAS Műterem Kft., KÖR Építész Stúdió Kft., KÖSZEGHY Építész Bt., KVADRUM Kft., MAKONA Tervező Kft., MÉRMŰ Szövetkezet, PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PARALEL Kft., SÁROS és Társa Építésziroda Bt., TRISKELL Kft., UNITEF-83 Rt, VÁNDOR Építész Kft., valamint a BONEX Építőipari Kft., COMPART Stúdió Kft.

ORSZÁGÉPÍTŐ – a Kós Károly Egyesülés folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány; postacím: 1034 Budapest, Kecse utca 25. Bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000 Felelős kiadó: Siklósi József. Felelős szerkesztő: Gerle János; e-mail: gerlej@mail.datanet.hu. Lapterv, tipográfia: Makovecz Benjamin; e-mail: makoveczb@mail.datanet.hu Nyomás: VEL Kft., Budapest. – ISSN 0866-0069 – A lap előfizethető átutalással, vagy az Alapítványtól igényelt csekken, illetve személyesen. Szerkesztőségi ügyintézés, szervezés, előfizetés az alábbi címen: Artbureau Kft. 1065 Bp. Nagymező u. 4. I/132. telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabk@freestart.hu. Egy szám ára: 500 Ft. Előfizetési díj a 2005. évre 1800 Ft. Külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk. Megvásárolható az alábbi boltokban: Balassi Könyvesbolt (Bp. II. Margit u. 1.), Budapest Galéria (Bp. V. Szabadsajtó út 5.), Emese Álma Könyvesbolt (Bp. X. Fehér út 1.), Fehérlófia Könyvesbolt (Bp. VIII. József u. 8.), Írók Boltja (Bp. VI. Andrássy út 45.), Lira és Lant Rt. Szakkönyvtáruháza (Bp. VI. Nagymező u. 43.), Litea Könyvesbolt (Bp. I. Hess András tér 4.), Lyra Könyvesbolt (Vác, Piac u. 1.), Magyar Építész Szövetsége Könyvtára (Bp. VIII. Ötpacsi u. 2.), Napkapu Könyvesbolt (Vigadó Galéria, Bp. V. Vigadó tér 2.), Nemzeti Kultúra Boltja (Sopron, Várkerület 13.), Osiris Könyvesház (Bp. V. Veres Pálné u. 4-6.), Püski Kiadó Könyvesboltja (Bp. I. Krisztina krt. 26.), Szkítia Buda Könyvesbolt (Bp. XI. Ménesi út 1/a.), TERC Építőipari Szakkönyvbolt (Bp. XIV. Pillangó park 7-9.), UR Kiadó Könyvesbolt (Bp. VI. Ó u. 19.), Vince Könyvesbolt (Bp. I. Krisztina krt. 34.) Vince Kiadó Műcsarnok Könyvesboltja (Bp. XIV. Dózsa György út 37.), valamint a LAPKER Rt. budapesti és vidéki árusítóhelyein. Az *Országépítő* honlapjának új címe www.orszagepito.org helyett www.orszagepito.hu



TIHANY

BESZÉLGETÉS

DR KORZENSZKY RICHÁRDDAL,
A TIHANYI BENCÉS APÁTSÁG PERJELÉVEL

*Mi a szerzetesrendek szerepe a középkorban
a keresztény kultúra kialakulásában;
mi a sajátos jellemzője a bencés rendnek?*

A szerzetesség: életforma. Az ősi szerzetesség nem konkrét kihívásokra adott válasz, mint például a tanító rendek vagy betegápolók vagy missziósok az újkorban. A szerzetesség lényegéhez tartozik a közösségben való élet, s az Isten keresése. Különböző származású, tehetségű, műveltségű emberekből szerveződik ez a közösség, akiket egyesít a közös cél. A bencés szerzetesség a nyugati kereszténységben „a szerzetesség”. A szerzetesek – mint minden ember – élettapasztalatokat halmoznak föl. Együtt élnek fiatalok és idősek. Továbbadni azt, amit megtapasztaltak az istenkeresés útján, olyan igény, amelynek következtében természetesen jön létre a „belső” iskola, a kolostoron – pontosabban: monostoron – belül. Közhely, hogy a szerzetesek „mentették át” az ókori kultúrának fontos kincseit. Valóban ez történt, de nem „átmentésről” van szó, hanem a tudás, a tudomány megőrzéséről és továbbadásáról. Az, amit *hét szabad művészet*-nek nevezünk, tulajdonképpen az ókori ismeretekben gyökerező tudás- illetve tudomány-rendszer. Grammatika, dialektika, retorika, muzsika, aritmetika, geometria, asztronómia... A szerzetesi könyvtárakban megtalálhatók a „pogány” szerzők művei, nem csak a Szentírás, nem csak az istentisztelet végzéséhez szükséges könyvek, nem csak az épületes történetek, amelyeket érdemes elolvasni („legenda”).

A szerzetesi közösség természetesen és szükségképpen képviselt egy jól körülírható spirituális kultúrát, ami közvetlenül

kapcsolódik ahhoz, amit vallási életnek nevezhetünk („Vajon valóban az Istent keresi-e?” – kérde Szent Benedek attól, aki a közösséghez óhajt csatlakozni.) Ez a spirituális kultúra, műveltség feltételezi azt, amit mi manapság szellemi kultúrának nevezhetünk (pl. írásbeliség). Szent Benedek a nagybőjti időre minden szerzetesnek megparancsolja, vegyen ki egy könyvet a könyvtárból, és azt – ma is megfogadhatnánk, szerzetesek, nem szerzetesek egyaránt – elejétől végig olvassa el! Feltételezi ez azt, hogy először is volt könyvtár. Azonkívül a könyvtárban legalább annyi kötet volt megtalálható, ahány szerzetes (egy közösségben tizenkét emberrel mindenképpen számolni kell), s a régi könyvek általában ún. kolligátumok voltak, vagyis több művet kötöttek egybe. Meg kellett tanítani olvasni az embereket (az ötödik-hatodik század fordulóján vagyunk!)

Nem szívesen beszélek „keresztény kultúráról”, inkább a keresztények, illetve a szerzetesek kultúrájáról. – Szó van a bencés szerzetességgel kapcsolatban gazdasági kultúráról is. A monostort (önmagában megálló egység – „monasz”) úgy kell építeni, figyelmeztet Szent Benedek, hogy minden szükséges, mint kert, malom, műhelyek, a monostor falain belül legyenek. A fizikai munka megbecsült tevékenység. A monostor kézműves tagjait figyelmezteti: ne legyenek felfuvalkodottak azért, mert valami olyasmire értenek, amihez mások nem, hanem adjanak hálát az Istennek. . .

A bencés szerzetesség érdekes módon jelenti az európai demokrácia kezdeteit. A közösség előljáróját a közösség választja. Az előljáró tisztelje mindenki személyi méltóságát (egyiket a másiknál ne szeresse jobban), de vegye figyelembe a különbözőségeket. Mindent tanácskéréssel tegyen („A testvéreket meg kell hívni a tanácskozára”). Legfőbb gondja legyen, hogy mindennek meglegyen a maga rendje – ebből fakad ugyanis a béke („Keresd a békét és járj utána!”).

A monostorok egymástól függetlenek, ugyanakkor – mivel ugyanaz a „szabályzat” alakítja az életet, a helyi sajátosságoknak megfelelően mégis ugyanazt a szellemiséget és kultúrát képviselik Itáliából kiindulva egész Európában.

Külön elidőzhetnénk a monostorok épített környezeténél, a két legfontosabb épített témánál: a templomnál (imateremnél) és az ebédlőnél. Minden liturgiának van szimbolikus étkezés jellege, és minden közös étkezésnek önmagán túlmutató, szakrális karaktere.

A bencés Regulán végigvonuló világképnél is meg kellene állni. A dolgok lényege a „fogható” mögött van. A használati tárgyakkal úgy kell bánni, mintha az oltár szent edényei volnának. A másik emberben – nem csupán az előjáróban – Krisztust kell meglátni. Különösen is a betegekben, idősökben, szegényekben, vándorokban, jövővényekben...

Hogyan érvényesül ez a szerep a mai, gyökeresen megváltozott világban?

A benedeki szerzetesség, mivel nem konkrét feladat megoldására jött létre, ma is időszerű. A szerzetesség nem képzelhető el aszkézis nélkül: a szerzetesség „katonáskodás”, küzdelem. Mindenkinek le kell győznie önmagát. Az egész szerzetesség tulajdonképpen a jövőről szól: nem az a teljes, nem az a végleges, ami látható. „A lélek örömeivel várják a szent Húsvétot” – ez a célja minden lemondásnak, önmegtagadásnak.

A szerzetesség lelki-szellemi kincsei nem maradhatnak a monostor falain belül. Ismeri Szent Benedek a kihívásokat: vannak útra küldött testvérek. S ismeri a vendégeket is, akik sosem hiányoznak a monostorból, akik keresnek valamit – a békét saját életük számára. Egy pillanatnak élő társadalomban a szerzetesség értelmetlennek látszik. De azok számára, akiket érdekel a jövő, a szerzetesség elgondolkoztató és izgalmas kihívás.



Talán lehetek annyira személyes, hogy elmondjam: számtalan találkozásom, beszélgetésem volt, egyetemista éveimtől kezdve, egészen a mai napig, amikor éreztem, hogy vannak emberek, akik számára a szerzetes nem „csodabogár”, nem „életidegen muzeális őslény”, hanem olyan ember, akinek küzdelmei, töprengései, az élet és halál kérdéseivel való vívódásai, akinek minden nap megharcolandó harca nem csupán érdekes, hanem segítség is lehet az élete értelmét kereső embernek, még akkor is, ha úgy gondolja, hogy ő maga nem hívő.

Vannak-e Szent Benedek Regulájának a mi korszakunkban különösen időszerű pontjai?

Talán furcsának tűnik, amikor azt mondom, hogy vannak európai bencés szerzetes előjáró ismerőseim, barátaim, akik ún. „topmenedzserek” számára rendszeresen tartanak kurzusokat a közösség-szervezés és irányítás kérdéseiről. A személyiség méltósága, a különbözőség figyelembe vétele, a dolgok elrendezése, a bölcs mértéktartás, a szubszidiaritás elve (amit el lehet intézni alacsonyabb szinten, azt ott kell elintézni), az egymás kölcsönös elfogadása, a parlamentarizmus gyakorlata, a nagyobb, áttekinthetetlen közösségek felosztása kisebbekre: gyakorlati feladatok. Ugyanakkor az életnek – a személyes és közösségi életnek olyan elrendezése, hogy megfelelő ritmusa legyen a tevékenységnek és az elmélyedésnek, mindenki számára követendő lehet. A béke keresése életprogram kell hogy legyen mindenki számára, aki értelmesen szeretné leélni az életét.

Mi a szerepe a tihanyi apátságának a magyar kultúrában?

A tihanyi apátságunk véleményem szerint nagyobb a szimbolikus jelentősége, mint a tényleges kulturális szerepe. Nem volt nagy hatású iskolája, a történelem viharai többször megszüntették a szerzetesi életet, a török korban végvár szerep jutott neki. Ugyanakkor nehéz elképzelni Magyarországot térképét a Balaton nélkül. A Balaton kék foltja a térképen elképzelhetetlen a benyúló félsziget nélkül. A félsziget pedig elválaszthatatlanul hozzátartozik a két tornyú barokk apátsági templom, amelynek tizenegyedik századi altemplomában – egyik legrégebbi megmaradt magyar épületünk – egy Árpád-házi király, I. András sírja van. Alapítólevele a pannonthalmi főapátság levéltárában található. Európaiságot jelent a latin alapszöveg, sajátosságainkat bizonyítják a benne felbukkanó első magyar szavaink. Az oklevél egy nyugati keresztény szentegyházat és monostort emeltet a Balaton fölé emelkedő félszigeten. Európaiság, magyarság, kereszténység: kultúránk gyökereit jelzik. Román ívek, oszlopok, barokk szobrok, oltárok, díszítések: a folyamatosságot jelenítik meg az épített környezetben. Hozzá tehetjük joggal az épített környezet felújítását, a szimbolikus tartalmú kertépítést. A monostorok mindig igazodási pontok voltak a környezetük számára. Tihany a magyarság számára szent helyé vált.

Hogyan működik ma a kolostor, kik lakják, mi a napi tevékenységük, milyen kulturális feladatot tud vállalni?

A kommunizmus évtizedei alatt a tihanyi apátság épülete először öregotthon, majd kiállítóhely céljait szolgálta. 1950-ben kellett elhagyniuk a bencéseknek ezt a helyet. A templom működött, de nem szerzetesi templomként. 1990-ben vehette át a bencés rend először a lelkipásztori munkát, 1994-ben kapta vissza a kolostor épületét. Pannonthalmától függő közösségként

él Tihanyban jelenleg hét szerzetes, jogilag „függő perjelség” a megnevezése, azzal a lehetőséggel, hogy ha valaki Tihanyban óhajt bencés életet élni, beléphet a tihanyi közösségbe. A környékbeli települések lelkipásztori ellátása az egyik fő feladatunk. Ugyanakkor kulturális tevékenységet is végzünk: kiállításokat rendezünk, hangversenyeket, előadássorozatokat, találkozókot szervezünk, vendégeket fogadunk, akik elcsendesedést keresnek. *Tihanyi Kalendárium* címen évkönyvet adunk ki, és több kiadványt megjelentettünk az elmúlt évek során. A közösség a tevékenységét csak szakképzett, elkötelezett munkatársak segítségével képes ellátni. Gyakran fölteszik a kérdést: miből él a közösség? A válasz egyszerű: az idegenforgalomból. Az épület felújításához külön állami segítségre volt és lesz szükség a továbbiakban is: „működő tőkének” vagy birtokunk nincs. Nem ritkán furcsán tekintenek a látogatók ara, hogy a templom – istentisztelet idejét kivéve – belépődíjjal látogatható. Ahhoz azonban, hogy nyitva tudjuk tartani és kiállításokat tudjunk létrehozni, pénzre van szükség: egy ezer lelkes kis falu híveinek önkéntes adományaiból nem lehet templomőrök, teremőrök munkabérét kigazdálkodni.

Az építészeti, kertészeti felújítás – a műemléki helyreállításon túlmenően – hogyan tudta figyelembe venni a bencés rend sajátos szempontjait, igényeit, fent említett kulturális feladatait?

Minden műemléki felújítás sok feszültségforrást rejt magában. Különböző érdekeket kell összhangba hozni úgy, hogy értékek sehol ne sérüljenek. Tapasztalásom szerint ez olyan folyamat, amely időigényes, és kölcsönösen empátiára van szükség. A hatóságok természetesen képviselik a kulturális javak védelmének ügyét. A tervezők szakmai igényességgel kell, hogy hozzájáruljanak a feladathoz. A beruházó – adott esetben egy egyházi közösség – pedig világosan meg kell, hogy fogalmazza a szándékait az épülettel kapcsolatban. Tudniuk kell, mire és hogyan szeretnék használni. S nem mellékes az sem, hogy tisztában kell lenni az építészet kifejező erejével. A kolostorépítésnek megvoltak az ősi, kikristályosodott alapelvei. A keletelt templom mindig jelezte, hogy a fénynek különleges szerepe van az életben, s hogy a felkelő Nap a keresztények számára Krisztust, az Életet jelenti. A „Tihany” szó számomra egyre gazdagabb tartalommal telt meg. A bencés szerzetesség számára a „rend” központi fogalom. Az életben legyen meg mindennek a rendje. A közösségnek legyen sorrendje, a heti felszolgálásnak, a takarításnak, a felolvasásnak, a zoltározásnak legyen meg a rendje, s hosszan sorolhatnánk tovább, miként igyekezik Szent Benedek a Regula segítségével elrendezni az életet. S fontos azt is tudni, hogy különbözőség van egy közösségben, ugyanakkor egyforma a méltósága mindenkinek. Van, aki tud énekelni, van, aki nem; van, aki ért valamilyen kézművességhez, van, aki nem: egymást el kell fogadni. S ebből a különbözőségből –



különböző építőelemekből – egységet, „épületes” közösséget formálni: ez a feladata az előjárónak, aki nem az uralkodás hatalmát kapta az egészségesek fölött, hanem a különböző természetű emberek szolgálatának kötelességét. „Keresd a békét és járj utána!” – hangzik a Regula bevezetőjében a felszólítás. A béke pedig az a nyugalom, ami a rendezettségéből származik. Így mondja a régi latin meghatározás: „tranquillitas ordinis”. A Tihany szó jelentése: csend, a csendnek szinonimája a béke. A monostor belső udvara a csend helye kell, hogy legyen, a védettség helye, amelyből feltekinthet az ember a végtelen égboltra. A monostorban, illetve körülötte fokozatosan újjáéledtek a kertek: a rendezettség terei, ahol járnak-kelnek az emberek, és nem mindegy, hogy a rendezettségéből fakadó nyugalom élményét kapják-e ajándékba.

Az épületben ki kellett alakítani különböző tereket: a kis létszámú szerzetesi közösség gyakran ad otthont különböző találkozóknak. Konyhára, ebédlőre, étkezési lehetőségre van szükség. Meg az elcsendesedés belső helyére, a templom mellett az imateremre. A vendégeknek szállásra. A szellemi táplálékra váróknak előadóteremre. Örülök, hogy az építés szakemberei – mérnökök, felügyelők, kutatók, de a kétkezi munkát végző kőművesek is – rá tudtak hangolódni a szándékunkra, és az elképzelések sokszor közösen fogalmazódhattak meg. S fontos, hogy ami elkészül, az szép is legyen. „Fölösleges” a művészet, ugyanakkor nélkülözhetetlen. Amikor a belső udvar koncentrikus köreit rakták ki a kőművesek, felsóhajtott az egyik: mit gondolkodnak, mit csinálnak, talán matyó hímzést? Mikor azonban elkészült, büszkén nézték, milyen munkának lehettek a részesei. Vagy a templom előtti mezőben a körben megjelenő három hal elkészítése igazi élmény lehetett számukra: nem egyszerűen csináltak valamit, hanem alkottak. . . Részesei lehetnek egy olyan munkának, amelyben szükség volt arra, hogy valaki – történetesen én magam – kimondja: ide egy szimbólum kívánczik. Szükség volt arra, hogy többen megtárgyalják, mi is lehet az itt elfogadható motívum. Valakinek szakszerűen le kellett rajzolni, ki kellett osztania, számolni a elemeket. Látólag fölösleges, de csak így van értelme. Ahogyan az életünk valamilyen módon figyelmeztető jel kell hogy legyen, ugyanúgy a környezet, az épített világ is beszédes kell hogy legyen. (Ugyanakkor természetesen lakható, használható is.)

Szeretnénk, ha az olvasók megismerhetnék az Ön személyes történetének azon momentumait, amelyek Tihanyba vezették.

Tizenkettedik éve vagyok Tihanyban. Gyermekkoromban szüleimmel, testvéreimmel rendszeresen jöttünk a Balatonhoz, Ábrahámhegyre, majd Révfülöpre. Gyerekkori emlékeim is vannak Tihanyról. Pannonhalmi diák voltam, ott érettségiztem. 1959-ben lettem bencés szerzetes. Pannonhalmán végeztem a teológiát, majd Budapesten az egyetemet: magyar-orsz. szakos tanári oklevelem van. Diák koromban még láttam az utolsó tihanyi apátot, Gidró Bonifácot, akinek arcképe néhány méterre van most a szobám bejáratától. 1950-ben feloszlatták a szerzetesrendeket, csak néhány helyen maradhattak meg, gimnáziumokat vezetve. Tihany akkor számunkra elbeszélésekből volt ismert. Természetesen én is láttam Tihanyban kiállításokat a hetvenes évek elején, de arról álmodni sem mertünk (pontosabban: a nyolcvanas évek második felében határozottan gondolkodtunk már róla), hogy Tihany ismét szerzetesi közösség otthona lehet.

Főpáti titkár, majd gimnáziumi igazgató voltam Pannonhalmán, sok gyermekkel és szülővel találkoztam. Később – 1991 és 1994 között – a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban voltam miniszteri biztos (a nem-állami, nem-önkormányzati iskolák ügyei tartoztak leginkább hozzám). Akkoriban már hivatalosan is kérte a bencés rend a tihanyi apátság épületét, a célt is meg kellett jelölni: lelkipásztori és kulturális célra. Nem messze az én minisztériumi szobámtól intézték ezeket az ügyeket. Egy alkalommal nevetve jön be hozzám egyik kolléga: képzeld, hiánypótlásra vissza kell küldenünk Pannonhalmára a Tihanyt igénylő anyagot, nem pontos a tulajdoni lap. Az nekünk, mai jogászoknak nem elég, hogy nálatok van a Tihanyi Alapítólevél.

1994 őszén kerültem Tihanyba. Előjárói intézkedés volt ez, nem én kértem. Nehéz volt megszokni. Új munkaterület, ismeretlen emberek, idegen feladat. Eddig szinte egész életem az iskolaügyhöz kapcsolódott, ettől kezdve pedig állványok és számlák érdekében kellett megpróbálnom eligazodni. Sokat köszönhetek munkatársaknak, régi ismerősöknek, jószándékú embereknek. Néhány éve úgy érzem, hogy már itthon vagyok.

Tudjuk, hogy művészi fotókat készít a vízről, a fényről. Évtizedes megfigyelései vannak a természeti világról, jelenségeiről, mit jelent Ön számára a „hely”, a táj, a Kárpát-medence?

Pontosan emlékszem, 1976. augusztus 16-án volt. Révfülöpre igyekeztem Pannonhalmáról. Két nappal előtte érkeztem meg a Csendes Óceán partjáról, Kaliforniából. Amikor Csopaknál feltűnt a Tihanyi félsziget és rajta az apátsági templom (gondoltam is én akkor, hogy valaha is közöm lesz hozzá), megszólalt bennem egy hang: a világ semmi szépségéért nem adnám én oda ezt a tájat. Azóta kikristályosodott bennem, miért. Mert – legyenek bár szláv felmenőim, s legyen akár szláv eredetű a Balaton szó és a Tihany – itt vannak a gyökereink. Az enyém is. Nem racionális, de remélem, mégis érthető a kijelentés: mert ez a mienk.

(Az interjúban szereplő, valamint a 13. és a 17. oldalon fent lévő fényképeket dr. Korzenszky Richárd készítette)

Herczeg Ágnes A BENCÉSEK SZEREPE A KERTTÖRTÉNETBEN ÉS TÁJALAKÍTÁSBAN

A kolostormozgalom és a kert kapcsolata

A kolostormozgalom, talán nem nagy túlzással, a kertben született. Nagy Theodor apátról jegyezték fel, hogy szerzetesi celláját gondosan ápolt kertbe építette. A kolostorok szellemi, kulturális alappilléreire épült az európai civilizációnk, kertkultúránk gyökerei még inkább a kolostorkertekben keresendők.

A szerzetesség mozgalma keleten, Egyiptomban kezdődött a IV. században. A kereszténnyé vált kis földtulajdonosok közül sokan szembesültek a kérdéssel, hogyan egyeztethető össze a földi élet öröme a keresztényi élettel. Sokan a sivatagba vonultak, ahol aszkétikus életet éltek remeteként egyedül vagy kommunákat alakítva, szerzetesi közösségekben. A Nílus termékeny völgyétől távolabb önellátásukban elsősorban a zöldségfélék és a gyümölcsök játszottak fontos szerepet. A még távolabb, még nehezebb körülmények közé telepedő remeték, aszkétikus tetteikkel versengve nyers zöldségeken éltek.



Bizánci kolostor kútházzal (Athosz)

A kertnek nagyobb jelentősége volt a szerzetesi közösségekben. A kopt Szent Pachómios 325 táján a Nílus jobb partján, Thébaisz (Tabennészi) közelében elsőként alapított kolostort, ahol a szerzetesek együtt imádkoztak, dolgoztak és étkeztek. Mindnyájan tudtak írni és olvasni. A Pachómios korában alapított férfi és női kolostorok falvakhoz hasonlítottak, ahol minden szerzetesnek külön háza volt. Középen állt a közös étkezőtermet és a kápolna. A fellelhető források szerint Pachómios volt az első, aki fizikai értelemben is falat emelt monostora köré az „agresszív”, pogány környezettel szemben. Így született meg a *zárt kert*.

Pachómios regulája, amelyet a nyugati szerzetesség Szent Jeromos fordításában ismert meg, közvetlenül nem szól a kertről, két parancsot azonban tartalmaz: senki sem vehet zöldséget a kertész nélkül, valamint a fáról leesett gyümölcsöt a fa tövéhez

Középkori kertábrázolás



kell tenni, s csak az arra hivatott viheti el ahhoz, aki elosztja. Ebből következtethetünk, hogy a kertek a falon belül helyezkedtek el.

Baszileosz (Nagy Szent Vazul †379), a görög szerzetesség atyja Thébához közeli kolostora gyakorolta a legnagyobb hatást Szent Benedekre és a nyugati kolostorok alapítására. Regulája *Historia monachorum* néven vált ismertté. A kolostori élet alapja az istentisztelet és a felebaráti szeretet gyakorlása. *A kolostor a test, melyet a szerzetesek alkotnak, akik a tagok; az egyes azáltal kap jelentőséget, hogy tag az egészben; egy lélek járja át az egész testet; egy vér áramlik keresztül rajta; minden egyes tag a közösség szolgálatában áll.* Az Istennel való találkozás alapja a magányosság, a csönd, a nyugalom, a belső béke. A szerzetesi lét alapja a közös ima, közös étkezés, közös munka; a földművelés mellett a szellemi munka. A leírás szerint a kolostorokat fal veszi körül. A falon belül laknak a szerzetesek, ott van a forrás, amely a belső kerteket öntözi, ahol a Paradicsom minden fája és gyümölcse bőségesen megterem. Így a szerzeteseknek nem kellett a falon túl menniük. Baszileosz korai szabályzata kertészt, *hortulanum* is említ, akinek feladatai közé tartozott a kertek és a méhészet felügyelete, a magok elvetése, s annak megállapítása, hogy a termények milyen munkát kívánnak.

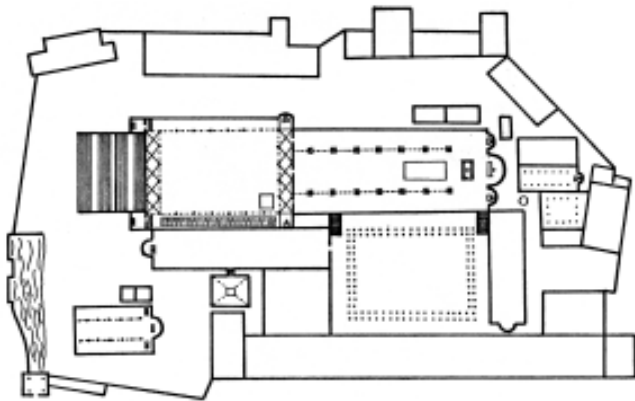
A keleti szerzetesség a IV. században nyugaton is megjelent. A Nissai-öböl Lérins szigetének szerzetesi központjában született *Regula Magistri* ismeretlen szerzője leírja, hogy mi mindennek kell lennie a kolostor falain belül. A lakóépületek mellett kenyérsütő kemence, hús tárolók (refrigerium) és minden más szükséges dolgot túl a kertek.

Szent Benedek kortársa, Cassiodorus, részletes leírást ad a Ión-tenger melletti Scylletium közelében lévő kolostorról, amelyet *Vivariensisnek* nevez. A Pellone folyó vize átfolyt a kolostor területén, megöntözte kertjeit, malmot hajtott s táplálta a halastavakat. Más kertekről is maradtak fenn híradások: az észak-afrikai Hippóban tevékenykedett Szent Ágoston püspök, az első nyugati regula szerzője. A barátjától ajándékba kapott kertjében gyűjtötte össze és tanította tanítványait. A kertben való tanítás szokását Platónról kiindulva az ókori peripatetikus filozófiai iskolák terjesztették el.

Szent Benedek regulája és a hatása a tájalakításra

Szent Benedek regulája a kolostormozgalom alakulását meghatározó dokumentum. A benedeki regula *rendet* teremt: *Ora et labora* – imádkozz és dolgozz; a munkálkodás fizikai és szellemi területre egyaránt vonatkozik. A nap ritmust kap, az egyén szerepet a közösségben. A mai értelemben vett európai kultúrtáj kialakulása az így kijelölt kultúrtörténeti folyamat eredménye. A keresztény szellemi impulzus a zömmel erdős, mocsaras európai tájat átforgalmazta. A regula elveire és gyakorlatára épülő kolostorok a táj szervező központjai, tevékenységük, kisugárzásuk lassan átalakítja szűkebb, majd tágabb környezetüket.

Szent Benedek Róma általa elítélt társadalmából kivonulva, előbb Enfidében, majd Subiaco mellett élt remeteként. Rövid ideig a Vicovaro melletti, regula nélküli közösséget vezetett, visszatérve Subiaco a Nero császár villája melletti kerti grottában remetéskedett. A remeteséget elhagyva több közösséget alapított, ahol a testi munkát mindenki számára kötelezővé tette. 529-ben Monte Cassinóban, ahol az egykor művelt és gazdagon termő területeket mocsár és malária foglalta el, a római Apolló-szentély romjain alapította meg monostorát. Szent Benedek és szerzetársai a szakrális helyet, az *elvadult és magára maradt tájat*



A Monte Cassino apátság alaprajza

kultúrába vették. A monostort az addig kialakult elveket követve fallal vették körül. A regula 66. fejezete szól arról, minek kell lennie a falon belül: *A monostort, ha lehetséges, úgy kell építeni, hogy minden szükséges dolog, mint a víz, malom, kert és különféle műhelyek a monostoron belül legyenek, hogy a szerzeteseknek ne kelljen kint csatangolniuk, ami lelkiüknek éppen nem válik üdvére.*

A 48. fejezet rendelkezik a mindennapi testi és szellemi munka egyensúlyáról: *A téllenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben foglalkozzanak testi munkával, más órákban pedig szent olvasmányokkal.* A munkák ritmusa különböző a nyári és téli időszakban. A testi munka elsősorban a falakon belül végzendő, így fontos szerep jut a kézművesség mellett a kerti munkának. A kolostoron kívül fekvő szántóföldeken, a szőlőkben, erdőkben (az olajligetekben) a szerzetesek csak nagy szükség esetén dolgozhatnak. A munkát bérlők, laikusok végzik. A regulában meghatározott ritmus azonban a falakon túli rendre is hatást gyakorolt.

A szellemi munka alapja a csendes olvasás. A Szentírás mellett a kolostorokban összegyűjtött ókori szerzők olvasása, majd másolása. A kertészet és mezőgazdaság többszáz éves tapasztalatait tartalmazó antik művek növényismerete, a természetresre vonatkozó ősi elvek így mentődnek át a későbbi korokra.

A bencések a betegápolást, orvoslást is feladatuknak tekintették. A kolostorkertekben termelték meg a szükséges gyógynövényeket. Az orvoslás, a gyógynövényismeret, a botanika forrásai is ókori szerzőktől kerültek a bencésekhez. A IX. században Monte Cassinóban fordították le először a görög orvosgyógyász, Dioscorides *De materia medica* című művét, amely csaknem 600 növény leírását tartalmazza és évszázadokon át a botanikai szaknyelv és a gyógyszerzet alapműve volt. A kolostorok a tanulás és a tanítás központjaivá is válnak, elsőként a *Regula Magistri* keletkezési helyének monostorát nevezik *scholának*, azaz iskolának.

A Nagy Szent Gergely pápa által indított bencés misszió angolszász, frank és germán területeken, később a frank uralom alá nem tartozó skandináv népeknél, a csehoknél és a magyaroknál is elterjesztette a nyugati szerzetességet. A kolostorok a szellemi, a szociális élet, a gazdálkodás szervező központjaivá válnak. Birodalmának felépítésében Nagy Károly is fontos szerepet szánt a bencés szerzeteseknek. A kor tájelfogásáról, tájalakításáról a yorki iskolaalapító, majd Tours-i apát, végül Nagy Károly udvari iskolájának vezetője, Alcuin bencés szerzetestől kapunk képet. Alcuin, az aacheni szellemi központ szervezője, a későantik, bukolicus ideáltáj elemeit írja le: árnyas ligetet,

virágos gyepet, rózsákat és liliomot, tisztavízű patakocskát. Ezek lesznek a díszkertek legkedveltebb elemei egészen a XVI. századig. Nagy Károly kertjei közül egyedül hatalmas, fás kertjéről maradt fenn egy spanyol mór uralkodó követétől származó feljegyzés. Eszerint az *orchard* oly nagy volt, hogy benne több ezer ember is elfért. A neves kerttörténész, Dieter Hennebo feltételezése szerint a vadaskertről lehet szó, amelyet későbbi korokban is használtak követek fogadására. A tájformálás monumentális elképzelései közé tartozott Nagy Károlynak a Duna-Majna-csatorna építésére vonatkozó terve. Nagy Károly 800 körül adta ki birtokrendeletét, a *Capitulare de villis-t*. A rendelet több mint 70 növényt sorol fel, s tartalmaz olyanokat is, amelyek nem szerepelnek az ókori művekben. A felsoroltak fontos gyógynövények, fűszerek vagy jelentősek a kert szépsége és szimbólumhordozó szerepe miatt.

A kolostorkertek művészete

Az európai kertművészet kialakulását egyrészt az antik örökség: a tájideál, a kertészeti technika és tudomány ismeretei, másrészt a keleti, bizánci és arab kertek hatása, s nem utolsósorban a kereszténnyé váló európai népek természethez való viszonya és világképe határozta meg. E hatások közvetítésében, szintézisében és a keresztényi gondolat formái megjelenésében a kolostorkertek fontos szerepet játszottak. Eddig jobbra haszonkertekről esett szó, a fejlődésben azonban jelentős szerepe van a szellemi jelentést hordozó kertnek is. A kolostorok könyvtárában kertészeti és botanikai művek mellett az irodalom klasszikusai, Vergilius, Ovidius, Plinius művei is megtalálhatók voltak. Tours-i Gergely 580 körüli *Vitae patrum* című művében a kolostor zöldszékes és gyümölcsös kertjéről tesz említést, ahol a szerzetesek szívesen üldögélnek a fák alatt, Szent Monegundis a cellája előtti kis kertben növekvő növényeket figyeli. A 950-es évekből való *Gerokodex* egy képén Máté evangélista a fallal körülvett

Növényteni kódex lapja



kertben kőpadon ül, kezében író toll, mellette asztal. E képek a kerteket a szellemi munka, a meditáció helyeként ábrázolják.

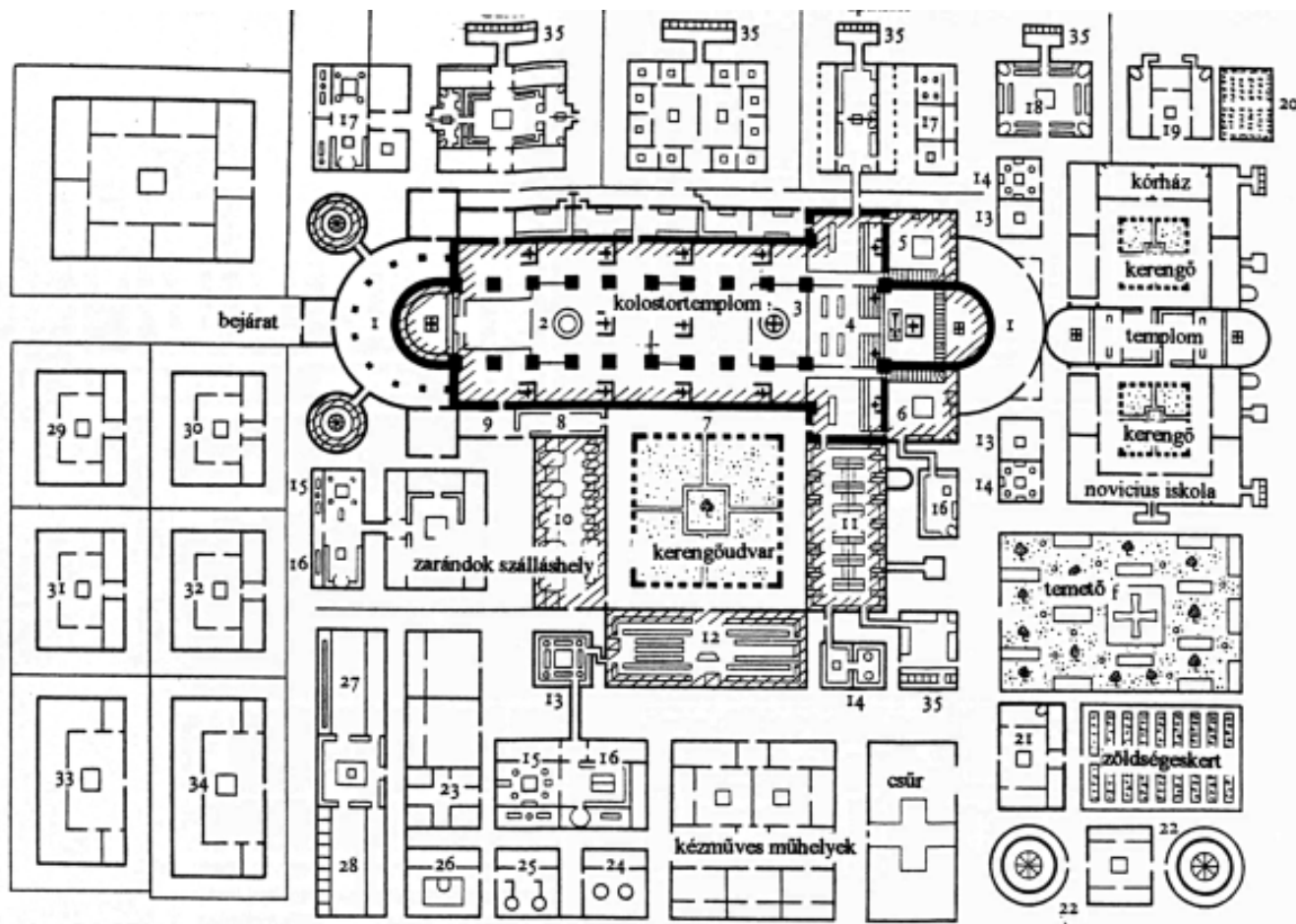
Tudjuk, hogy a kertészeknek a szerzetesrend fejlődése során kialakuló hierarchiában jelentős szerep jutott. Meghatározott feladatuk volt, amelybe az is beletartozott, hogy ádvent időszakában ők celebrálhattak egy misét. A kolostor lakóinak élelemmel való egész évi ellátása, a termények megszentelése is az ő dolga volt.

A fuldai Hrabanus Maurus *De rerum naturis* című művében külön fejezetet szentel a fáknak, elnevezésüknek, szőlő és gyógynövényekről. Azok illatát színüket és formájukat rangsorolja. Egy fejezetben a templomot kerthez hasonlítja, amely oly sok szellemi gyümölcsöt hordoz, amelyet isten oltalma kerít be és amelyben az üdvözülés kútja fakad. A műben felsorolt növények spirituális interpretációját, bibliával való kapcsolatát sevillai Isidor művének ismeretében írja. Sevillai Isidor tizenhét könyvből álló tankönyvét megelőzően – amely az ókori szerzők műveit az Ibériai félsziget növényismeretével egészíti ki –, a kertekről és kertészetről szerzett tapasztalatokat szóban adták tovább. Az antik művek interpretálói, úgy tűnik, nem rendelkeztek saját tapasztalattal vagy nem jegyezték le azokat.

A St. Gallen-i kolostorkert

A bencés kolostor szerkezetét és kertjeit ábrázoló egyetlen korai emlékünk a St. Gallen-i kolostor alaprajza. A kerttörténet e fontos forrása még mindig sok kérdést vet fel. A kutatók csak találgatják, hogy a pergamenre vetett rajz a bencés kolostorok általános ideálterve vagy egy valós kolostor valós terve-e. Mindenesetre minden olyan elemet tartalmaz, amely kerttörténeti szemlélődésünk számára érdekes lehet. A St. Gallen-i kolostorban fennmaradt terv segít képet alkotni a kolostor belső életéről, ezen belül a kertek szerepéről, funkciójáról és jelentőségéről. A rajz segítségével tekintsük át a kolostorkertek ikonográfiáját, kialakítási módját, szellemi tartalmát, használatát!

A *Paradicsomkert (atrium ecclesiae)* – nyitott vagy félig fedett tér a templom előtt, amely a kora keresztény bazilikák előudvarához hasonló. A római Szent Pál-templom Paradicsoma négyzet alakú, a római villák perystiles szerkezetét idézi. Az udvar a hívők gyülekezőhelye, az istentiszteletra való felkészülés színtere. A Paradicsomkertek udvarán kút állt kultikus céllal. A tisztálkodó kút a régi Szent Péter-bazilikában fenyőtoboz alakú, ez a bizánci kutak motívuma, a babiloni-asszír mitológiában az



A St Gallen-i kolostor alaprajza • 1 – paradicsom; 2 – keresztelőkút; 3 – ambo; 4 – kórus; 5 – írószoba és könyvtár; 6 – sekrestye; 7 – káptalan; 8 fogadóterem; 9 – szegényápoló; 10 – pince; 11 – melegedő és háló; 12 – refektórium; 13 – konyha; 14 – fürdőház; 15 – sörfőzde; 16 – pékség; 17 – gazdasági épület; 18 – érvágó ház; 19 – orvosi ház, gyógyszerár; 20 – gyógynövényes kert; 21 – kertész; 22 – baromfi-pásztorlak; 23 – fészer; 24 – malmok; 25 – zúzómozsarak; 26 – malátaszárító; 27 – lovász; 28 – marhapásztor; 29 – csűrhe; 30 – birka; 31 – disznó; 32 – kecske; 33 – ló; 34 – tehén; 35 – árnyékszék

életfa jelképe. A Paradicsomudvarok általában kövezettek, kezdetben az ókori belső udvarok mintájára növényekkel díszítettek. Sok esetben rózsával ültették be és rózsakertnek nevezték, amelynek szintén mitológiai eredete van. A St. Gallen-i Paradicsomkert félköríves oszlopsorral körülvelt nyitott udvar.

A *gyógynövényes kert* a terven téglalap alakú, keskeny ágyások formájában ismerhető fel. A feltüntetett növények mindegyike szerepel a *Capitulare de villis*-ben. Az egymás mellé ültetett ágyásokban tükröződik a koraközépkor orvosi-temészetudományi, kultikus-mágikus és esztétikai elképzelése.

A *fáskertnek* kettős funkciója van: temető és gyümölcsös. A gyümölcsfa életritmusában minden évben jól megfigyelhető és átélhető az élet és a halál misztériuma, a téli nyugalom utáni kizöldellés, a virágba borulás, a temőre válás és ismét az életből való visszahúzódás. Mindez a feltámadás üzenetét közvetíti. A fák ábrázolása hasonlatos a késő római, vagy bizánci életfaábrázoláshoz vagy a kora ókori előzásiai ősi életfa jelekhez. Az sem véletlen, hogy a gyümölcsös temetőre nyílik a novíciusok lakószánya. Gyümölcsös volt a kolostor falain kívül is.

A *zöldségeskert* a kolostor élelmezésében játszott fontos szerepet. A falakon kívül is voltak zöldségeskertek.

A *kerengő* – (*quadrum*) – az ábrázoláson mind a négy oldalon félköríves árkádsorral körülvelt udvar. Ezen is az antik villák építészetével való kapcsolat érződik. Az udvart a keresztutak négy részre tagolják. A felirat a terven: *Quadrator semitae per transversum claustrum*. A keresztút közepén négyszög alakú felület látható, az utak félkörívben végződnek. A felületet gyeppel vagy borostyán borítja. Ebben az időben már virágot nem ültettek ide. Közepén általában kút áll, Itáliában gyakran mélykút. Sok esetben növényt ültetnek középre, ami szimbolikus jelentéssel bír, St. Gallenben *Juniperus sabinát*, azaz borókát. Ez ősi kultikus növény, a rontás szelleme ellen hat vagy halottak szellemét őrzi, a keresztény mitológiában az örökkévalóság, a feltámadás és a földi szenvedés jelképe. A St. Gallenben talált terv többi kerengőjének közepén nem ábrázolnak növényt.

A kolostori kerengők előképe és jelentése

A kerengő udvar, a kvadrum kialakulásának, tartalmának megértéséhez építészettörténeti, kerttörténeti fejlődéstörténetét, szellemi, szakrális tartalmának előzményeit és metamorfózisait kell feltárnunk. Természetesen forma és jelentés nem választható szét. S mindez másféle, mégis hasonló jelentést hordoz különböző kultúrkörökben és földrajzi környezetben. A kolostorkertek belső udvarának formája és jelentésstartalma magán viseli a megelőző korok szellemiségét, világlátását, mindezt keresztényi tartalommal formálva. Néhány kiragadott példán keresztül betekinthetünk e világ elől zárt kertek világába.

A Mezopotámiában élő népek és egymást követő kultúrák zikkurátjai összekötik a Földet az Éggel. Teraszait *szent ligetekkel* ültették be. A fa az élet közvetítője – a kozmikus energiával az élettelen materiát élővé alakítja. E zikkurátok felülnézete leegyszerűsítve: középen forrás, ahonnan négy irányban folyik a víz, amely megtermékenyítve a földet a földi élet alapja, a szellemi világ információhordozója. Később a perzsa palotaudvarokban megjelenik a négyzet alaprajzú kert, amelynek nevéből születik meg a Paradicsomkert fogalma. A perzsa kert az élet négy folyója osztja fel négy kertre, ez a *char-bagh*. Ez a motívum továbbél minden művészeti ágban. A híres perzsa Paradicsom-motívumos szőnyegek az élet folyóit ciprusok és gyümölcs-

fák kísérik. A ciprus örökzöld lombja a halál és a feltámadás szimbóluma, a gyümölcsfáé az életé és a termékenységé.

A kert az óindiai kultúrában is világmodell, sok mandala kert alakú. A négyes osztás szakrális szimbolikáját, jelentését örökíti ránk az indiai eredetű, a perzsa kultúra közvetítésével elterjedt sakkjáték (*ah-sah* jelentése: a király meghalt), a kozmikus ritmus geometriai formája, a négy elem megjelenítője. Világmodell, amelyen a fekete a fehérrel, a jó a gonosszal küzd. A perzsa vallásalapító, Zarathustra monoteista világképében a világ tizenkétezer évet él, amely négy negyedre oszlik, s a negyedik negyedben születik meg Zarathustra és a Szent Szűz gyermeke, az örök idők megváltója, a világosság győzelme. Ahuramazda a világosság hordozója, számyas napon ül, oltárán az öröktűz lobog.

A világot szimbolizáló királyi játék és a Paradicsomkert arab közvetítéssel jut Európába. A granadai Alhambra oroszlános udvara fallal körülvelt kert, a Paradicsom földi képe: *al-dzsamma*, kettős jelentésű: kert és rejtett hely. A mennyei kert térképe. Négy folyója, négy égtáj felé áramlik. Metszéspontjában 12 oroszlán tartja a kútát. A vízköpő oroszlánok az életadó fényt, a napot jelenítik meg. A tizenkettes szám a csillagképeket számsítja, a 12 hónap az örökkévalóság szimbóluma. A négy mező virágzó bokrokkal és aromás füvekkel van beültetve. Az udvart kristályépítéssel árkádjai ölelik körül.

A kozmosz és a föld egybevetülését a kelták hármassal záródással ábrázolják.

A kolostorok kerengőjének építésze az évezredek során kifejlesztett perystiles ház formáját követi. A belső kert kialakítása a négy részre osztott mezőt keresztényi tartalommal tölti meg. A középpontban a kút, vagy cisztérna. A víz az élet, az ige, Krisztus. A négy mező a négy elem, amelynek metszéspontja, alkímiai képlete az ötödik elem, a kvintesszencia, az élet. Ez a világ rendjének keresztényi olvasata. A Trier-i katedrális VIII. századi kéziratában a négy evangélista ábrázolását látjuk hasonló formában. A négy mezőben a négy evangélista, a föld négy őrzője, az égbolt négy segítője. A szerzetesek a kvadrumot imádkozva, meditálva körbekerengtek, a kvadrumba nem léphetett be akárki. A kvadrum nem más, mint a világ képe, ahonnan az ember csak az ég felé tekinthet.

Haris Andrea, László Csaba „A BALATON FELETT TIHANY NEVŰ HELYEN” APÁTSÁG ALAPÍTTATOTT

Magyarország legnagyobb tavába mélyen benyúló félszigeten található az egykor volt magyar királyság egyik legrégebbi megmaradt középkori templomtere a tihanyi bencés apátság altemploma. A XI. századi háromhajós templomból és a hozzá tartozó monostorból csak az altemplom maradt meg. I. András király, az 1055-ben kelt oklevél tanúsága szerint Szűz Mária és Szent Ányos püspök és hitvalló tiszteletére szenteltette az őnmaga, felesége, fiai, leánya és összes élő vagy meghalt rokonai üdvösségére alapított monostort. Szent Ányos a kora középkori Franciaország legjobban tisztelt szentje volt. Orleans püspökeként 451-ben imáival mentette meg városát Attila pogány hunjainak dúlásától. Kegyes élete és csodái miatt a francia királyok és szövetségeseik hosszú időn keresztül ereklyéje fölötti esküvel erősítették meg szövetségüket. Kultusza Tihanyba feltételezhetően az alapító I. András király kívánságára került, de hazánkban

nem vált elterjedtté. A király alapítólevelében javadalmakkal látta el a kolostort, a földek mellett szolgálonépeket: vincelléret, halászokat, szakácsokat, vargákat, ácsot, ötvöst, molnárt rendelt szolgálatára. A ma Sió-csatomaként ismert Fok vizén lévő rév vámjának, Tolna megye vám- és révjövedelmének harmadán túl számtalan Somogy megyében lévő falut is a kolostornak adományozott. A máig megmaradt, Pannonhalmán őrzött alapítólevel egyike legkorábbi nyelvemlékeinknek. A latin nyelven írott oklevélben tucatnyi magyar kifejezés, földrajzi név, összefüggő szövegrészlet olvasható, közöttük a híres *Fehertuari rea meneh hodu-utu-rea* szövegrészlettel.

A tihanyi kolostor középkori berendezési tárgyaiból, liturgikus felszereléséből semmi nem maradt fenn, de a források megemlékeznek arról, hogy az alapítás idején bőven ellátták ilyen tárgyakkal is. A tihanyi alapítólevel hátoldalán található egy 1090 körüli felsorolás, amely számba veszi az alapító király által adományozott liturgikus tárgyakat, arany-, ezüst- és rézkelyhek, tömjéntartók, ezüst gyertyatartók, ámpolnák, szertartáskönyvek, miseruhák, szőnyegek szerepelnek nagy számban a felsorolásban.

Az alapító, I. András, eltérően öccsének, Bélának tett ígértétől, mely szerint a trónon ő fogja követni, saját elsőszülött fiát, Salamont koronáztatta meg 1057-ben. Kevéssel utóbb, a Tisza menti Várkonyban történt az a Képes Krónikában megörökített híres jelenet, amelyben a király a korona és a kard közötti választással tette próbára Béla herceget. Mivel a herceg megtudta hű emberétől a király szándékának álnokságát – ha a koronát választja, azonnal lekasabolják –, a kard, azaz a hercegség választásával a haláltól megmenekült, de el kellett hagynia az országot. A lengyel földre menekült herceg a következő esztendő elején sereg élén tért vissza. A Tisza vidékén lezajlott döntő csatában a király vereséget szenvedett, német föld felé menekült, de a napjainkban már nem látható mosoni vár közelében lova ledobta. A súlyosan sebesült király fogságba esett, kevésssel utóbb a zirci királyi udvarházban meghalt. Tehát alig telt el fél évtized az alapítás óta, a monostor szerzetesei jötevőjük sírja felett imádkozhattak. Évtizedekkel később az altemplomba temették el I. András másodszületett fiát, Dávid herceget.

A történeti források rendkívül szűkszavúak, hallgatnak a kolostor Árpád-kori évszázadainak mindennapjairól. Ez az információhiány napjainkban érhető meg igazán: ma is csak a gyilkosság, garázdaság, betörés számít hímek. Az alapítás utáni másfél évszázadból mindössze négy oklevél maradt ránk. Ismerjük több apát nevét, közülük a leghíresebb az 1207-ben Szent Márton-hegyére távozott és ott három és fél évtizedig kormányzó Oros apát, de az épületekről, a templomról és a monostorról nincs semmilyen írásos adat. Az Oros apát által végeztetett összeírásban név és foglalkozás szerint sorolták fel az apátság birtokain dolgozó népeket. Ezek rendkívül értékes adatok a gazdaságtörténetre, a középkori monostor gyarapodására nézve, az épületekre, azok művészi értékeire, a templomi berendezésre, kegytárgyakra vonatkozóan azonban nem adnak semmi fogódzót.

Történeti források hiányában csupán az épületek vallomására hagyatkozhatunk. Az Árpád-kori egyház és monostora azonban ebben is rendkívül szűkszavú. A törökör pusztításai, majd a XVIII. századi újjáépítések számtalan korábbi épületrészletet, maradványt semmisítettek meg. A régész ásója, a falakat vizsgáló művészettörténész kalapácsa így csupán morzsá-

kat hozhat napvilágra, az értelmezést, a kiegészítést nagymértékben a képzeletre bízva.

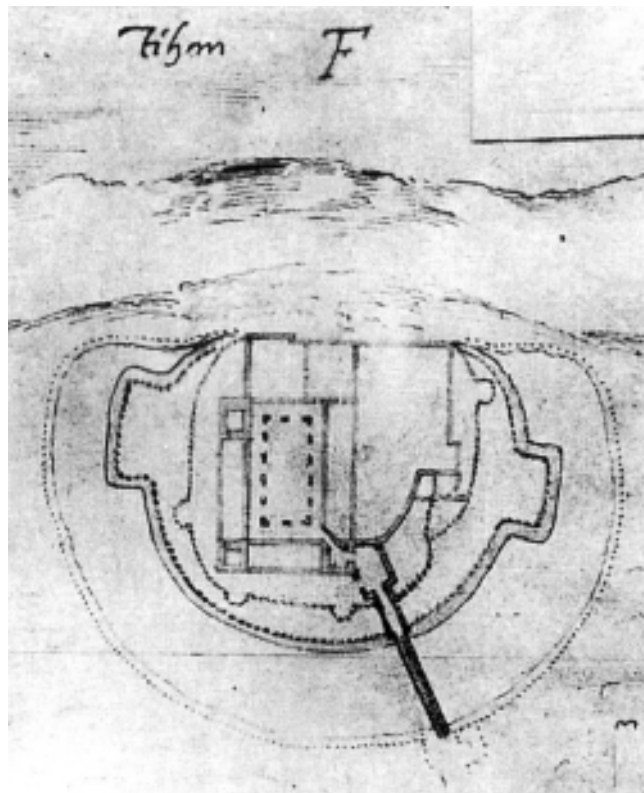
Az 1055-ben felszentelt templom háromhajós, szentélyével szokásosan kelet felé forduló épület volt, a szentély alatt annak méretével teljesen megegyező altemplommal. Szélessége a mai templom szélességének felelhetett meg, míg hosszúsága a ma megcsodálható barokk templomnál valamivel rövidebb lehetett. A kőből emelt templom meszelt falait egyszerű, tagozat nélküli nyílások törték át. A megemelt padlószintű főszentély alatti altemplomot az oldalhajók keleti végében lévő lejárókon át lehetett megközelíteni. Az altemplomot a boltozatot tartó oszlop osztotta három hajóra. A keleti falat áttörő három ablak előtt egy lépcsőfokkal megemelt szinten volt az oltár. Az altemplom közepén temethették el az alapító királyt, a korszakban megszokott módon, a járószint fölé magasan felemelkedő sír építmény formájában. Ebből napjainkra, csak a sír építmény fedelét alkotó, kereszttel díszített kőlap maradt fenn, amelyet egy római kori szarkofág oldallapjának átfaragásával készítettek. Ezt ma szinte a padozatba süllyesztve szemlélheti a látogató.

Az egykori monostor maradványait nem ismerjük, mivel a későbbi építkezések során egyre mélyebbre került terepszint miatt az ásás sem hozhatott eredményt. Egy XIII. század eleji jelentősebb átépítésre a kutatások során feltárt ikeroszlopok töredékei és egy faragott fejezet utalnak. A középkor további századaiból nincs az épületekre vonatkozó adatunk.

Az erődítménnyé vált monostor

A török hódoltság első évtizedei az országot átszelő végvári rendszer, az erősségek sorának kialakításával teltek el. A Dunántúl közepén fekvő Veszprém várának 1552-es elfoglalása után

Giulio Turco: a tihanyi vár alaprajza, 1569



megnőtt a kisebb erődített helyek, mint Tihany jelentősége is. A kolostor szigetként állt a Balatonban, szemben a török birtokolta somogyi partokkal, így a kialakuló végvárrendszer elemévé vált. Ebben a korban robbantanak fel több kisebb középkori kolostort, a közelben lévő Nagyvázsony és Pula pálos kolostorát is, nehogy az ellenség erődítményként használja azokat.

A történeti forrásokban már a XIV. századtól tihanyi várként említett apátságot 1554 és 1558 között korszerűbb erődde építik át. A kapitány Takaró Mihály lett, aki egyúttal az apátság provisor, vagyis gazdasági ügyeinek intézője. Az ő vezényletével történt a megerősítés, amelynek során a korábban palánkkal övezett monostort kőfalakkal veszik körül, bástyákkal erődítik. Ettől kezdve hosszú évtizedekig, az ország több erődített kolostorához hasonlóan, a katonaság lett az úr a megszentelt falak között. A szerzetesek elhagyták az épületeket, biztonságosabb helyekre költöztek, több esetben soha nem is tértek vissza egykori kolostorukba. Az apátsághoz tartozó birtokok jövedelmei a vár fenntartását, a katonaság szükségleteit szolgálták, az apáti cím évtizedekig jövedelem nélküli titulussá változott. Jó példa erre Ramocsaházi Mihály, aki 1623-ban elnyerte ugyan a királytól a tihanyi apát címét, de az apátság jövedelmeihez nem tudott hozzájutni, amint azt későbbi, a soproni országgyűlés előtt tett panaszából megtudjuk. Az apátot a várkapitány be sem engedte a kolostorába, kénytelen volt Füreden lakni és nem kezdhetette meg lerontott kolostorának felépítését sem.

Az 1568 és 1570 közötti esztendőekben a Haditanács megbízottai járták végig a Dunántúl várait. Feladatuk volt a várak, várbirtokok állapotának felmérése, az esetleges kiépítésre avagy lerombolásra javaslat készítése. A szemlékkel egyidőben olasz hadmérnökök mérték fel az erősségeket. A Balaton feletti végvárrendszer elemévé vált egykori apátságból lett vár felmérését ekkor készítette el Giulio Turco. Turco rajza a legkorábbi ábrázolás a monostorról. A kis tornyokkal erősített külső palánkfal határolta területen négyszög alaprajzú, belső udvaros épületet ábrázolt. Az alaprajz keleti, tő felőli oldalán látható kisebb falmaradványokból nem lehet a középkori állapotra következtetni. Valószínű, hogy Turco rajza, hasonlóan más XVI. századi metszetekhez, a felmérés és a terv kombinációja. A rajzon ábrázolt épület nemigen hasonlít a Tihanyról készített későbbi ábrázolásokhoz. A XVII. század közepéről két további metszet ismerünk. Az Octaviano Leuckharden által 1651-ben készített alaprajz és nézetrajz hitelességét – a várfalak tekintetében – az ásátások és a mostani felújítás során nyert megfigyelések igazolják. A kettős fallal, külső oldalán palánkkal körbevett erősség északi felében állt a templom, déli oldalához csatlakozó lakóépülettel. A keleti várfalat és az északkeleti bástyát a hegyoldal későbbi omlásai pusztították el, a többi fal a XVIII. századi újjáépítéskor került föld alá.

A XVII. század közepén a történeti források szerint a templomban raktározták a puszkaport, míg a katonák az egykori monostorban laktak. A méltatlan használattól megrongálódott templom helyreállítására 1656-ban III. Ferdinánd adományozott 100 tallért, 1660-ban Karacsics várkapitány további 300 forintot kapott, hogy a templomépítést befejezze. Az épületegyüttes 1684 táján leégett, felépítésére az akkoriban kinevezett apát, Kuzmics Péter a fehérvári prépostság jövedelmeit kapta meg a királytól.

A templom korábbi felszerelése, kegytárgyai a hódoltság évtizedei alatt szétszóródtak, elpusztultak. Ma a balatonfüredi református egyház tulajdonában található egy XV. századi kehely,

amelyet felirata szerint Kenesei Péter tihanyi várkapitány adományozott az eklézsiának. A kutatók feltételezik, hogy a kehelyt a kapitány a kolostor tárgyai közül adományozta, így vélhetően ez az egyetlen tárgy, amely az apátság középkori felszerelési tárgyiból fennmaradt. A templom egykori gazdag berendezésére lehet következtetni egy 1560-as leltárból, amelyben nyolc oltárra való gyertyatartó, tíz oltárterítő volt a kolostor birtokában.

A tihanyi apátság újjáéledése

A török alól felszabadult országrészekben a császári kincstár csak azután volt hajlandó egykori tulajdonosainak visszaszolgáltatni a birtokokat, ha kifizették az ún. vérváltást, azt az összeget, amelybe a harcok kerültek a kincstárnak (*Neoaquista Commissio*). A tihanyi kolostor szétzilált javadalmaiból ezt a pénzüsszeget nem lehetett előteremteni, a vérváltást egy ausztriai bencés kolostor, Altenburg fizette ki a kincstár pozsonyi kamarájának. A pénz letétele után I. Lipót 1701-ben kelt diplomájában Altenburgnak ajándékozta a tihanyi kolostort. Noha nem sokkal később, 1702-ben a császári Haditanács elrendelte a vár lerombolását, a végvári katonákat pedig kötelezte, hogy térjenek vissza eredeti foglalkozásukhoz, a földműveléshez vagy az iparossághoz, az erősség falainak sorsát nem a pénzühiány miatt végre nem hajtható császári parancs, hanem a hamarosan meginduló újjáépítés pecsételte meg.

Az altenburgi bencés apátság 1702-ben Reysner Armandot nevezte ki tihanyi apáttá és küldte Magyarországra. A sem a nyelvet, sem a helyi viszonyokat nem ismerő apát teljesen magára maradt, s nem tudott megküzdeni a végvári életet feladni nem akaró, főként református vallású katonákkal és a Rákóczi-szabadságharc alatti zűrzavaros viszonyokkal. 1716-ban meghalt anélkül, hogy fáradozásai az apátság újraélesztése érdekében bármilyen eredményt hoztak volna. Halála után az altenburgi apátság úgy érezte, nem képes a tihanyi birtokot fenntartani. Mivel közben a pannonthalmi bencések is szorgalmazták, hogy az apátság ne maradjon idegen kézben, 1716-ban megegyezés született, Pannonthalma kifizette Altenburgnak a kincstár részére adott 18 000 rajnai forintot megtoldva azt 2 000 rajnai forinttal.

A pannonthalmi főapát 1719-ben Grassó Willebaldot (1677-1740) nevezte ki tihanyi apáttá, aki teljesen elhanyagolt, romos és kifosztott épületegyüttest vett át. Jelentése szerint a templom, bár alapítása óta híres, teljesen romos és mindennemű liturgikus tárgy hiányzik belőle, a kolostorban mindössze két lakható cella van és az ingó vagyona összesen két csirke. Grassó apát kormányzásának 21 éve alatt mindent megtett, hogy a kolostor ősi birtokait visszaszerezze. Áldozatos munkájának és állandó pereskedéseinek meglett a gyümölcse, halálakor rendezett anyagi és birtokviszonyok közötti apátságot hagyott utódjára. Az apát elkezdte a romos épületek bontását, új templom és kolostor építését is. A kolostort övező várfalakat, tornyokat lebontották, azok alapfalai az 1980-as évek elején végzett ásátásokig a föld alatt rejtettek. A templom építése a keleti, szentély felőli oldalon kezdődött és Grassó 1735-ös jelentése szerint a „tágas, elég magas, kápolnás (ti. szentélyes) templom készen van, csak még a kápolnába kellenek oltárok.” A szentély felett kis harangtorony állt. A templomhajó alatt kriptá épült, amelyet dél felől, a kolostor udvarából lehetett megközelíteni. A monostor a szentély déli oldalához kapcsolódott, déli végén magába foglalva egy korábbi többszintes tornyot. Az építkezés befejezését megszakította egy 1736-ban bekövetkezett tűzvész, amely-

ben a templom teteje leégett és feltételezhetően más károk is keletkeztek. Noha a helyreállítást már a következő évben megkezdték, annak teljes befejeztét Grasso apát már nem élte meg.

Halála után Sajghó Benedek pannonhalmi főapát Lécs Ágoston (1698-1760) nevezte ki tihanyi apáttá. Ő folytatta elődje építkezéseit, a tűzvész utáni károk felszámolásán túl új, elődjénél nagyobb szabású koncepciót készíttetett az újjáépítésre. Bár írásos adatok ebből a korból sem állnak rendelkezésünkre, feltételezhetjük, hogy az apát a Habsburg örökös tartományok XVIII. század közepén legjelentősebb építészeti köre, a dunai barokk iskolának nevezett kör egyik, ma még nem nevesíthető mesterét kérte fel a tervek elkészítésére. Az építész minden bizonnyal ún. vezértervet készített a templom kibővítésére, a kéttornyos homlokzatra és a kolostorszárnyak kiépítésére.

A helyszíni kutatások megerősítették azt a koncepciót, hogy Lécs Ágoston apátsága alatt a templom eredeti hosszát egy boltszakasszal megnövelték nyugat felé, amely elé megépült a kéttornyos, a kolostor képét ma meghatározó főhomlokzat, amely ellentétben a többi homlokzattal, díszes tagolást kapott, párkányokkal, vakolatból húzott tagolt nyíláskeretekkel és szobrokkal. A munkák 1754-re fejeződtek be, a templom ideiglenes benefikálást kapott, a végleges felszentelés 20 évet váratott magára.

A templom építésével párhuzamosan folytak a munkálatok a kolostorszárnyakon is. Még Grasso Willebald alatt megtörtént a keleti szárny kiépítése. A barokk szentélyhez csatlakozó földszintes szárnyat délen a korábbi időszakból megmaradt többszintes, toronyszerű tömb zárta le. Ezt építette át Lécs Ágoston egyemeletessé, majd megépítette a déli szárnyat, a közösség legfontosabb helyiségével, a három boltszakaszos refektóriummal, amelyet stukkókkal és falképekkel díszítettek. Végül a nyugati szárny egyemeletes tömbje készült el, amellyel bezárult a kolostor, szabályos kvadraturát, folyosókkal övezett kolostorudvart alkotva a templom déli oldalán. A szórványosan fennmaradt levéltári adatok és a helyszíni kutatás egyaránt ezt a szakaszos építkezést támasztják alá. A kolostorszárnyak építése ugyanarra az időre fejeződött be, mint a templom főhomlokzata. Ezt támasztja alá a templom és a rendház főkapujának stílusazonosságán túl több kutatási megfigyelés is.

A templom ideiglenes felszentelésének idején fogadta fel Lécs Ágoston apát Stulhoff Sebestyén asztalos-faszobrászt a templom belső berendezéseinek elkészítésére. Stulhoff személyéről életkorán kívül csak annyit tudunk, hogy Bécsben született, német volt az anyanyelve, és 31 évesen érkezett a kolostorba. A tihanyiin kívül más munkáját jelenleg nem ismerjük. Stulhoff húsz éven át híven szolgált a kolostort, de nem lépett be a rendbe. Az apáttól munkájáért fizetést nem kapott, ahogy azt a kolostor számadáskönyveiből tudjuk, csak költségeit térítették meg. 1779-ben halt meg, a templom alatti kriptában temették el, ahol egyetlen világiként alusza örök álmát.

Személyéhez fűződik az a legenda, amelyet a XIX. század végén vetettek papírra és azóta élénken él a köztudatban. A történet szerint Stulhoff árva tihanyi fiú volt, aki előbb kertészlegényként dolgozott, majd a falu asztalosához szegődött. Beleszeretett mestere leányába, aki hirtelen meghalt. Ekkor Sebestyén megfogadta, hogy soha többé nem fog a kezébe asztaloszserszámot. Szent Márton hegyére – Pannonhalmára – ment, ahol belépett a bencés rendbe. Ott a kertészetben dolgozott, de egyszercs kiderült szakmai tudása és tehetsége. A főapát vissza-

küldte Tihanyba, hogy az újonnan elkészült templom oltárait faragja meg. Korán meghalt kedvesének arcvonásait a Máriacell-oltár jobboldali, nagyméretű angyalának arcában hagyta az örökkévalóságra.

A templom berendezéseinek restaurálása során, valamint az apátság számadás könyveiből számtalan olyan adat került elő, amelyek ezt a legendát alátámasztják, de olyanok is, amelyek cáfolják. Jelenlegi ismereteink szerint Stulhoff volt, aki asztalosként megépítette az oltárok, a szószék, az orgona építményeit, de az azokat díszítő képeket és nagyobb szobrokat más mesterek műhelyéből szállították a felszigetre. Hoztak képeket, szobrokat Pápáról, Székesfehérvárról, Veszprémből és amikor mindet elhelyezték, megérkezett egy festő Székesfehérvárról, aki a színes márványokat utánzó mintát ráfestette az építményekre, a szobrokat kiszínezte, és aranyozta, ezüstözte a felületeket. A különböző mesterek által készített darabokat minden bizonnyal Stulhoff foglalta egységbe és az ő munkája révén alakult ki a berendezéseknek az az egyöntetű képe, amely a templomba lépve fogadja a látogatót. Ha azonban alaposabban megismerjük az egyes darabokat, összehasonlítjuk a részleteket, hamar láthatóvá válnak a különbségek, a különböző műhelyekre, mesterekre utaló eltérések.

A berendezési tárgyak egymás után készültek. 1757-ben szentelték fel a főoltárt. A főoltár képe a kolostor egyik védőszentjét, Szent Ányost ábrázolja, amint az angyalok a mennybe emelik. A jelenlegi kép a XVIII. század közepi, elpusztult oltárkép másolata, Novák János soproni festő készítette 1822-ben. Az oltár felső mezőjében az apátság másik védőszentje, Szűz Mária faragott szobra áll, az oltár két oldalán a bencés rend alapítójának és nővérének Szent Benedeknek és Szent Skolasztikának közel életnagyságú szobrát helyezték el, Szent István és Szent László szobra között. Ugyancsak 1757-ben lett kész a szószék, amelynek kosarán a négy nagy latin egyházatya ülőszobra található (Szent Ambrus, Nagy Szent Gergely, Szent Jeromos, Szent Ágoston). A szószék koronáját a Szentháromság szimbolikus ábrázolása körül a négy evangélista aranyozott jelképe díszíti.

Két év múlva készült el a két kisebb mellékoltár, amelyet Szent Benedek és Szent Skolasztika tiszteletére állítottak. Az oltárok középeré a szenteket ábrázoló olajfestmény került, két oldalt egy-egy bencésrendi férfi és női szerzetes szobra áll.

Lécs Ágoston apát nem élte meg a berendezés befejezését és a templom végleges felszentelését. Utódja Vajda Sámuel (1718-1795) lett, aki a celldömölki bencés apátság jószágkormányzó székéből került Tihanyba. Vajda Sámuel mélyen vallásos, aszkéta életet élt. 1766-ban kiadott háromkötetes, magyar nyelven írt *Jézus élete* c. elmélkedő munkája a korszak egyik legismertebb, legkedveltebb vallásos olvasmánya volt. Szellemi munkásságának fő célja a Jézus Szíve kultusz elterjesztése volt, mert „Krisztus nem csak az ő testi külső tagjaiban, hanem az ő szentséges szívében is sebet akart szenvedni.” Jézus Szíve tiszteletét nem csak az előbb említett irodalmi munkájában szorgalmazta, hanem az 1766-ban XIII. Kelemen pápa külön engedélye révén felállított tihanyi mellékoltár révén is. (A Jézus Szíve kultuszt akkor még nem kanonizálták, azt csak 1856-ban fogadta el a katolikus egyház.) Az oltár 1770-71-re készült el. Középpontjában Jézus szobra áll, mindkét kezével szívére mutat, mint az üdvösség forrására. Köré tizenkét lángnyelvből és szívből szintén szívet formázó motívumot alakítottak ki. Krisztus szobra alá a Fájdalmas Anya szobrát és a fiókait etető pelikán szobrát

helyezték el. A pelikán a legenda szerint vérével táplálja fiókáit, ezért Krisztus kereszthalálának és vérének szimbóluma. Az oltár-építmény tetejét a Szentlélek galambja zárja le, amely körül a hét lángnyelv a szentlélek hét ajándékát szimbolizálja. Az oltárt két oldalról azoknak a szenteknek két-két szobra zárja, akik Jézus iránti nagy szeretetükről tettek tanúságot: Szent Ágoston, Szent Péter, Szent Pál, Szent Borbála.

A máriacelli Madonna tiszteletét, annak első magyarországi kultuszhelyéről, Dömölkőről, a későbbi Celldömölkőről hozta magával az új apát, és a tevékenysége alatti első oltárt ennek tiszteletére emeltette. Az oltár 1762-ben készült el. Középső részén, az ezüstözött kupolával fedett építmény közepén helyezték el a kegyeszobor másolatát. Ahogy a kegyeszobor is máriacelli másolat, ugyanúgy a tihanyi ezüstözött építmény is híven másolja a máriacelli ezüstoltárt.

II. József 1786-ban rendeletileg feloszlatta a bencés rendet, a tihanyi apátság tényleges feloszlására 1787. január 11-én került sor. Megjelentek a királyi biztosok, hogy összeírják az apátság vagyonát és minden tárgyat és ingóságot elárverezzenek, amely nem szükséges az apátságban maradó plébánia működtetéséhez. A befolyt összegek a Vallásalaphoz kerültek, a könyvtárat és a levéltárat pedig a budai egyetemnek adták át. A hét szerzetes közül, akik ebben az időben az apátságban tartózkodtak, csak a plébánosi és adminisztrátori feladatokat ellátó Kovács Flórián maradhatott a rendházban. Vajda Sámuel apát a nővérehez költözött Szombathelyre, ott is halt meg elvesztve összes reményét, hogy visszatérhessen kolostorába.

II. Ferenc 1802-ben kiadott rendeletével visszaállította a bencés rendet, tanítási feladattal bízva meg a szerzeteseket. A tihanyi apátság feloszlás előtti javaiból a levéltár teljes egészében, a könyvtár töredékesen került vissza a kolostorba, előbbi ma is Pannonhalmán, a rendi levéltárban van, míg a könyvtár 1950 után szétszóródott. Az elárverezett ingóságokat, bútorokat többé nem lehetett visszaszerezni. A kolostor anyagi helyzete annyira meggyengült, hogy soha többé nem tudták a XVIII. századi gazdagságot, a nagyarányú építkezések anyagi alapját előteremteni. Nem volt az apátságnak olyan nagyformátumú apátja sem, aki ilyet kezdeményezni tudott volna.

A XIX. századból az együttes kisebb javítgatásairól vannak adataink. A század végére az épületek olyan elhanyagolt állapotba kerültek, hogy komoly statikai, szerkezeti problémák merültek fel. A legnagyobb probléma a templom szentélyénél jelentkezett, az állítólag bele akart csúszni a Balatonba. 1888. december 22-én Vaszary Kolos hercegprímás, korábbi pannonhalmi főpát, elrendelte az azonnali helyreállítást, mivel „egy hónapig sem lehet jótállani” a templomért. Felmerült a teljes lebontás lehetősége is, de Czigler Győző műegytemi tanár tervei alapján sikerült megmenteni az épületet. Czigler orvosolta a szerkezeti problémákat, vonóvasakkal, támfallal erősítette meg a keleti oldalt. Sor került a templombelső teljes megújítására, a XVIII-XIX. században csupán meszelt falak és boltozatok díszes kifestést kaptak. A kor három ismert művészt, Deák Ébner Lajost, Lotz Károlyt és Székely Bertalant bízták meg egy-egy boltmező díszítésének megtervezésével és kifestésével. A munkát Lotz fogta össze, ő tervezte az ornamentális díszítést is. A díszítőfestő munkákat Scholtz Róbert és Feichtinger Károly végezte. Az altemplomot is megújították, eltávolítva annak barokk kifestését.

A templomhajó festésével egyidőben az oltárokat is megújították. Az építményekről a szobrokat, faragott részeket lesze-

relték, és Bergh Ferenc budapesti aranyozó műhelyébe szállították. Ott újra festették, aranyozták őket, ahogy a helyszínen maradt oltárt és egyéb berendezési építményeket. Egy év alatt készült el ez a hatalmas munka, amelynek emlékét a sekrestyeajtó feletti 1889-es évszám rögzíti. A felújítás során Czigler tervei alapján új, díszes architektúrával látták el a nyugati főhomlokzatot. Ugyanekkor a nyugati szárnyban az emeleti barokk boltozatokat lebontva magasabb, síkfödémű helyiségekből álló apáti lakosztályt alakítottak ki.

A restaurálás után a kolostor feléledt százéves Csipkerózsika álmából. A Balaton egyre kedveltebb üdülőhellyé változott és Balatonfürednek a XIX. század második felében történt rohamos fejlődése Tihanyban is érezte jótékony hatását. A fürdőzők kedvelt kiránduló célpontjává lett Tihany, ahol az apátságban mindig szívesen látták az idelátogató vendégeket.

1950-ben az apátságra újra a feloszlás sorsa várt. Szerzeteseit szélnek eresztették, csak a plébános maradhatott és birtokolhatott néhány szobából álló területet a kolostor földszintjén. A kolostorba előbb szegényház költözött, 1955-től múzeumként működött. A múzeum kortárs magyar művészetet bemutató kiállításai híressé tették a helyet a 60-as, 70-es években.

A bencés rend 1990-ben kapta vissza a magyar államtól a tihanyi együttest, azonban a rendházat az elhúzódó egyeztetések miatt csak 1994-ben vehették teljesen birtokba. 1992-ben megkezdődött a templombelső restaurálása, napjainkra mind a XIX. század végi falképek, mind a barokk oltárok visszanyerték eredeti pompájukat. A XVIII. századi orgonaszekrénybe új hangszer került, az 1944-ben tönkrement szerkezet helyére. 1996-ban megkezdődött a kolostorszárnyak felújítása, amelynek során restaurálták a refektórium barokk festését. A déli szárny előtti terasz alatt épült meg a Bencés Múzeum új kiállítóterme, amelyet földalatti folyosó köt össze a keleti szárny középkori kőtámasz és időszerű kiállításoknak helyet adó pincéjével. A templom külső felújításának befejeztével, a monostor előtti terület kertépítészeti rendezésével ért véget az évtizedes rekonstrukciós folyamat. A megújult együttesben az ismét önálló apátság szerzetesei ünnepelhetik rendházuk alapításának 950-ik évfordulóját.



Németh Katalin
EGY SZELÍD MŰEMLEKI HELYREÁLLÍTÁS
TÖRTÉNETE

A tihanyi bencés templom és apátság épületegyüttesének napjainkban is tartó helyreállítási munkái több mint tíz éve a templom belső restaurálásával kezdődtek. Erre a hosszú időre nem csak a feladat nagysága vagy bonyolultsága miatt volt szükség, inkább a rendelkezésre álló anyagi források határozták meg a munkák ütemezését. Az ország egyik legismertebb műemlékének felújítása még mára sem fejeződött be, és a munka elhúzódása az építető, használó számára sok kellemetlenséggel is jár, de a történet sok tanulsággal is szolgál. Ennyi idő alatt arra is lehetőség nyílik, hogy a kezdeti hibákat korrigáljuk, az épületben élők igényeit és a műemlékvédelem konzervatív, a meglévő értékek minél teljesebb megőrzéséhez ragaszkodó szemléletét kölcsönös kompromisszumok árán közelítsük egymáshoz.

Az egész helyreállítási munka lelke, legfontosabb szereplője a tervezési programot meghatározó, a kivitelezés legapróbb részleteire is figyelő építető, dr. Korzenszky Richárd OSB perjel, aki már a tervezeténél amellet a kockázatosnak tűnő megoldás mellett döntött, hogy megbízik a korábban általa nem ismert, nem általa kiválasztott szereplőkben is. Ez a történet egyik legfontosabb tanulsága, hogy olyan légkört tudott teremteni, hogy azok többsége, aki ezen az építkezésen dolgozik – legyen Ybl-díjas építész, kőművesmester, szobafestő vagy restaurátor –, érzi személyes felelősségét azért, amit csinál. Az építész újrarájzolja, a kőműves lebontja és újrarakja, a villanyszerelő átszereli, a festő újrafesti, ha nem megfelelő az elkészült munka színvonala. Mert van, aki észreveszi és megdicséri, ha olyan, hogy az ember saját maga is büszke lehet rá. Lehet vitatkozni rajta, lehet tévedni, de ilyen szereposztásnál az természetes, hogy mindenki a tőle telhető legjobb megoldásra törekszik. Ez a hibákkal együtt is hitelesebbé varázsol mindent.

Tihany szimbolikus jelentősége arra is kötelez, hogy egyre növekvő kulturális szerepe mellett az épített környezet rende-

zetségével is példát mutasson. A bencés rend 1994-ben nagyon elhanyagolt és igénytelenül átalakított épületet kapott vissza. Többszöri felületes műemléki helyreállítás során készített beton keménységű, cementes vakolatok, kitalált tagozatok, műanyag-festések, a belsőben elavult gépészet, lefalazott folyosókból kialakított fürdőszobák stb.

Az újrakezdődő felújítás és műemléki helyreállítás egyik alapelve az volt, hogy úgy kell kialakítani a régi-új funkció (ritka szerencse, ha egy műemléket építéskori használatának megfelelően hasznosítanak újra) követelte igények kiszolgálásához szükséges helyiségeket, úgy kell napjaink színvonalának megfelelően komfortosítani az épületet, hogy meglévő ill. föltárható értéket ne pusztítsunk el, a helyreállíthatót, megmenthetőt konzerváljuk, restauráljuk és ne cseréljük hasonló, esetleg formailag azonos, de „korszerűbb” termékre. Az elmúlt évtizedekben tönkretett felületeket, igénytelen nyílászárókat, vasalatokat, burkolatokat lehetőleg ugyanolyan anyagból, ugyanolyan technológiával készítsük újra, mint azt elődeink tették volna egy folyamatos karbantartás során, a korábban nem létezett, de ma már nélkülözhetetlen újat (gépészet, új fürdőszobák, villamos szerelvények stb.) pedig a legkorszerűbb, de lehető legsemlegesebb módon tegyük hozzá, feledve a hangsúlyos megkülönböztetésekre, kontrasztokra építő, magamutogató építészeti megoldásokat. (Nem térek ki olyan elméleti kérdésekre, mint a régiség-érték és a konzerválás problémája, az időbeliség szerepe az építészetben, stb. inkább a gyakorlatról írok.)

A műemlék felújítások résztvevői számára köztudott, hogy a gyakorlatban milyen nehéz érvényesíteni a fent említett, szelíd, folyamatosságra törekvő hozzáállást. Az anyagi források szűkössége miatti takarékoságnál is fontosabb volt ebből a szempontból, hogy az építető elfogadta azt a néha idő- és élők munkáigényessége miatt talán nem is sokkal olcsóbb megoldást, hogy ami értéket képvisel – származzon a XVIII-XIX. vagy a XX. századból, azt javítsuk ki és szolgáljon tovább. Ami kacat, bőví, de funkcióját teljesíti (néhány ajtó, ablak a XX. század második feléből), az is maradjon addig a helyén, amíg minőségi cseréjére sor kerülhet, de sehová se építsenek be ideiglenesnek





szánt, közepszerű teméket, ami aztán magához silányíthat lassan mindent. Lehetőleg minél több elem kézműves munkával készüljön, egyedi darabként. (Nagy örömmre a XI. századi altemplomban még a porcelán villanykapcsolók is egyediek.) Az apátság földszinti folyosóján a másodlagosan, talán a templom XIX. század végi műköléppel történt újraturkolásakor lerakott, kissé kopott kelheimi burkolat javítva a helyén maradhatott, a meszelt falak lábazat nélkül futnak az idő múlását mindenki számára szemléletesen őrző kőpadlóig. Akik fejüket csóválva és a takarítás problémájára hivatkozva kidobják a hasonló burkolatokat és a barokk folyosókra is fölragasztatják a kötelezőnek tűnő kő vagy kerámia lábazatot – minden általam ismert, újonnan helyreállított hazai barokk épület ilyen – azok nem ismerhetik ennek az apróságnak tűnő megoldásnak az egyszerűségben rejlő szépségét. Fontos itt is a kompromisszum: a konyhában, ebédlőben nem volt megőrzendő padló, itt a kelheimihez hasonló színű és méretű vraci kőlapburkolat készült a fal síkjába süllyesztett kőlabazattal. A templom szentélyébe a tönkrement műkölépek helyett újra kelheimi kőpadló került, de pattintott és nem fűrészelt széllel és ebből következően hagyományos módon, nem szorított, hanem nyitott fugával.

A szerzetesi cellák a folyosókról nyílnak, egyszárnyú ajtókkal. A befelé nyíló, egyszárnyú ajtók ritmusa hozzátartozik a folyosók képéhez, de a kicsi, egyablakos szobákban nem lehet fürdőszobát elhelyezni. A szerzetes lakásának nincs előszobája, a vékony barokk ajtók semmilyen hangszigetelésre sem alkalmasak. A restaurátorok a többszöri átmázolás alatt fantasztikus,

márványozott, intarziafestéses felületekre bukkantak. Az összes eredeti barokk ajtót sikerült restaurálva megőrizni (néhányat a padláson találtak), a kiemelt közösségi terekhez – ahol nem volt meg az eredeti – rekonstrukciós másolatok készültek. Ahhoz, hogy élni is lehessen a szerzetesek szobáiban, az eredeti nyílások közül néhányat be kellett falazni (eredetiben a belső kutatások által föltárt nyílásokat értem, a múzeumi időszak pusztításaira nem akarok szót vesztegetni), így lehetett elhelyezni a fürdőszobákat, amelyek a hálószoba felől beépített szekrényként jelentkeznek, érvényesülni hagyják a boltozatokat és valódi szekrényt is tartalmaznak. A XVIII. századi ajtók között voltak feketék is, ezeket is restaurálták és megmaradtak a nyugati emeleti folyosót lezáró helyzetben, amelybe valószínűleg a XIX. században kerültek. A jó minőségű, de a barokktól elütő osztású, eklektikus, vésett váztaablázatos ajtókat is megőriztük, több évszázados történet folytatódik így tovább.

Újra megnyitásra került a középkori altemplomot a barokk kolostor földszintjével egykor összekötő, de az altemplom 1955-ös műemléki helyreállításakor befalazott barokk kori átjáró, és ennek párjaként új átjáró is készült a nyugati folyosó végén. A hatalmas turistaforgalom ill. a templom és rendház közvetlen kapcsolatának hiánya indokolta ezeket a lépéseket.

A helyreállítás első üteme a tetők fölüjútása volt, ez rögtön fölvetette a műemlékek jelenkori felújításának egyik legkényesebb problémáját, a tetőtér hasznosításának igényét. A rendház tetőszerkezete különleges műemléki, történeti értéket nem képviselt, barokk fedélszéknak nyoma sem volt már, a tipikus, két állószékes szerkezet durva beavatkozások nélkül is alkalmasnak mutatkozott nagyobb méretű előadóterem elhelyezésére. Műemléki szempontból nagyon fontosnak tartottuk a hatalmas kéménytest megőrzését, és szinte megoldhatatlan problémának a természetes megvilágítás biztosítását. A rendház keleti szárnyának beépítésére született megoldás valódi kompromisszum, de a szó jó értelmében. A tervezők rengeteg vázlatot készítettek a tetőablak formájára, méretére, az 1:1-es modellt a Balaton partjáról is ellenőriztük, közösen az építetővel. Végül fény is jut az előadóterembe, mégsem borult fel megbocsáthatatlan módon a tető és az épület arányrendszere. A „Tetőtéri előadások” évről évre több látogatót vonzanak, remélem, hogy a földszintről a padlástérbe vezető eredeti falépcső ezt a hatalmas igénybevételt is sokáig bírni fogja.

A homlokzatok helyreállítása is sok vitát kavart. A rendház ablakaival kezdődött. Műemlékvédelmi szempontból nagyon fontos, hogy a történeti ablakszerkezeteket rekonstruáltuk. Eredeti ablak két helyen, az udvarra néző szárny földszintjén maradt belső réteggént, ezek megőrzése hitelesíti az új udvari, ill. a földszinti ki-benyíló pallótokos ablakszerkezeteket. (A régi refektórium restaurált, megfestett ablaka is fontos támpont volt.) Az emeleten a XIX. századi kapcsolt gerébtokos ablakok részleges újragyártására került sor. Az ablakok felületkezelésének problémája újabb tanulsággal szolgált. Rohanó korunkban megoldhatatlannak tűnik az igazi műemléki helyreállításokhoz elengedhetetlen, hagyományos anyaghasználat a hozzátartozó munka- és időigényesség miatt. Természetes anyagokból szellemi és fizikai „gyorsítók”, természetazonos aromák, adalékok, ÉMI minősítések és minősített tartósítószerkek nélkül ki mer ma építkezni? A zománcfestékek gyorsan száradnak, könnyű velük dolgozni, viszont külső térben néhány év alatt ledobja őket a lélegzészhez, mozgáshoz szokott faszervezet; a korszerű pácok

idegenek a puhafából készült történeti nyílászáróktól. Csakhogy a hagyományos, adalékoktól mentes olajfestés napokig ragad, és a szagát is nehéz elviselni. Ha gondosan készítik, nagyon soká eltart, de erre a kísérletre napjainkban kevesen vállalkoznak.

A rendház homlokzatait az évszázadok során többször vakolták, az utolsó erős, cementes vakolat is nagyon rossz állapotban volt. Műszaki szempontból is szükséges teljes eltávolításukra a kutatók irányítása mellett került sor. A falkutatás során tapasztaltak az építéstörténet fontos részei, de a helyreállításnál nem akartunk töredékes maradványokat fragmentumként bemutatni az egyébként egységes, barokk homlokzatokon. A déli és nyugati szárny csatlakozásánál a belső udvari emeleti részen, ill. a rendház tetőterében, a templom falán sikerült a kutatóknak olyan vakolatnyomokat találni, amelyek a barokk kori homlokzat felületkezeléséről, színezéséről meggyőzően tanúskodtak. Nagyon egyszerűek lehettek a rendház homlokzatai, egyedül a bejárati ajtó dúsán faragott, és a restaurálás során feltárt festésnyomok alapján eredetileg színezett kőkerete jelenthette a díszes hangsúlyt. Ilyen egyszerű homlokzat egy mai, gyorsan és megbízhatóan fölhordható gépi vakolattal (amely úgy van kitalálva, hogy minél kevésbé lehessen elrontani, tehát leggyengébb láncszemként az emberi munkaerővel számol), a népszerű festékgyártó cégek legkorszerűbb, és kimondottan a műemléki helyreállításokhoz kifejlesztett, páraáteresztő, mégis vízlepergető és öntisztuló festékeivel lefestve tökéletesen érdektelen, kivasalt díszlet lenne és a lélektelen külső semmit sem érzékeltetne az épület által megélt időből. A teljesen megtisztított és csak nagyon híg mésztejjel kellőképpen nyers falazatokra a leghagyományosabb anyagokból (folyami homok, téglarlemény, pihentetett oltott mész) került helyben kevert habarcsból kézzel fölhordott vakolat, amelyet még friss állapotban

festettek le természetes földfestékekkel színezett mésztejjel, hagyományos korongecsettel. Pontosan úgy, ahogy évszázadok során csinálták. Mindehhez szükség volt az építető türelmén és toleranciáján kívül a műemlékvédelmi hivatal által meghívott szakemberek segítségére és kiváló hazai kőművesekre. A hagyományos építőmesterségek oktatásával foglalkozó franciaországi École d'Avignon tanárainak nevét is említenem kell: René Sette és Pascal Canonge arra tanított mindannyiunkat, hogy bízzunk őseink tudásában. (A lábazat esetében korrigálni kellett eredeti álláspontunkat, ma már valóban elképzelhetetlen az olyan gyakori javítás, amely a hónak, fagynak legjobban kitett részekben régen is szükséges lehetett, ezért a templomnál a lábazathoz új anyagot használtunk, ill. a tornyok felső részéről nagyon költséges lett volna levenni az egyébként még jó állapotú cementes vakolatot, ezért oda a mésznél sokkal merevebb hatású szilikátfestés került.)

A tihanyi apátság homlokzatai minden napszakban kicsit más színűek, súrló fényben a kőműveskanállal fölhordott, az eredeti falazat meglévő egyenetlenségeit követő simítóvakolat élő felületként érzékelhető, a mészfestés pedig egy kicsit mindig transzparens marad. Persze esőben megázik és elsötétedik, száradáskor fokozatosan kivilágosodik és néhol foltos is marad. Ezt mai ízlésünk, megszokásaink miatt többen kritizálják, én csak köszönetet tudok érte mondani azoknak, akik lehetővé tették, akik elviselték és akik saját kezükkel megcsinálták.

A tihanyi templom és apátság épületegyüttesének felújításához szorosan hozzátartozik a közvetlen környezet rendezése, a kertek, a térburkolatok elkészítése. A helyreállítási munka nem fejeződött be, szomorú, hogy pénzhiány miatt éppen az apátság alapításának 950 éves évfordulóján kellett leállítani a kivitelezési munkákat.



A rendház teljes külső belső felújításának, a déli terasz alatti új galériának, a Rege cukrászda átépítésének és mellette az apátság új vendégházának építészeti terveit Koris János vezető tervező, Vizer Balázs építész tervező és munkatársaik Nagy Dániel és Wittinger Zoltán készítették. A tervek először az ÁMRK, majd a Budai Építész Műhely szervezeti keretében készültek, a kivitelező DÓR Kft. többször átalakult, a műemlékvédelmi hatóság szervezete is alaposan megváltozott az idők során, de a valós szereplők ugyanazok maradtak. A tudományos kutatás, a homlokzatok helyreállítását megelőző falkutatás, a régészeti feltárások Haris Andrea művészettörténész (KÖH) és László Csaba régész (ÁMRK) munkái. A faszobrász restaurátori munkákat (a korábban elkészült orgonakarzat kivételével) ifj. Bíró László, Budai Sándor, Csanda Jenő, Dabronaki Béla, Hernády Szilvia, Jeney Zoltán, Juhász Györgyi, Laurentzy Mária, Marjai Zoltán, Menráth Péter, Radovics Krisztina és Szalay György, a templom falképeit Král Éva és Felhősi István, valamint Lehrbaum Gábor, a kőszobrász restaurátori munkákat Horváth Tibor készítette, a barokk vasalatok rekonstrukciója, a folyosókat lezáró rácsok, a korlátok Félégyházi Károly munkái, az egyedi villanykapcsolókat Menczel Kálmán készítette. Az egykori refektórium kápolnaként szolgál, az átalakítást, a bútorokat Czigány Tamás és munkatársa Páll Anikó tervezte, a falképek restaurálását Lente István és Springer Ferenc végezte. Az apátság munkatársai közül Farkas Imre műszaki vezető munkáját, a szerzetesi közösségből Lővey Félix atya éber és mindig megfontolásra készítő, szeretetteljes kritikáját kell kiemelni. Meghatározó volt a műszaki ellenőri teendőknel sokkal többet vállaló Ther Antal mérnök szerepe. Sok-sok további nevet lehetne még említeni.



Herczeg Ágnes – Tikk Dóra BESZÉLGETÉS A KŐMŰVESMESTEREKKEL

Az apátság alapításának 950. évfordulójára eltűntek a kőkupacok, az állványok a templom és a rendház környezetéből. Rend lett. A tér megújult. A legtöbbet kétkezi munkájával Frici bácsiék csapata tette, ahogy őket mindenki nevezi itt. Frici bácsiék mindig pontosan és jókedvvel dolgoztak, munkájukat szeretet, szakmai pontosság, a feladat iránti elkötelezettség és alázat jellemezte. Kevés ilyen építést látni, ritka élmény ilyen csapattal találkozni, ezért kértük őket, beszéljenek magukról, a tihanyi munkáról. A csapatból Frici bácsi és Miska bácsi válaszolt a kérdésekre.

Mióta dolgoznak együtt, és hogyan kerültek Tihanyba?

A Dór Kft elődjénél, az Akropol Kft-nél 1992-ben kezdtünk el együtt dolgozni. A Tihanyi apátságnál már a kezdetek kezdetétől ott voltunk, 1995 óta kisebb-nagyobb megszakításokkal ezen a munkán dolgozik a csapat. Heten-nyolcan vagyunk a csapatban, kőművesek, segédmunkások: Bánszegi Frigyes, Balogh Mihály, Link Károly, Pálinkás Mihály, ifj. Bánszegi Frigyes, Csillag Márton. A művezető Hódos Gábor volt, Szabó József a főállalkozó. Mi lettünk a maradék, mert a Dór Kft. 50-60 emberrel kezdte a munkát, mi maradtunk az utolsó simításokra, a kényesebb munkák elvégzésére.

Mind bakonyiak vagyunk: Bakonyszentlászló, Bakonyszentkirály, Zirc, Olaszfalu, ebből a kis háromszögből jártunk Tihanyba minden nap.

Hol tanulták a szakmát, s milyen szakmai kihívást jelentett egy ilyen jelentős műemlék-helyreállítási munka?

A szakmát mindenki másutt, máskor tanulta, nem vagyunk egyidősek. Sok helyütt dolgoztunk Fehérvártól Győrig, Zircig, sok tapasztalatot összeszereztünk. Abban a szocialista világban általában sablonos munkák voltak. A házgyári munkákból sok mindent tanulni nemigen lehetett, mert összerakták mint a gyufásdobozt, a végén ki kellett javítani, aztán át kellett adni, ennyi volt.



A tihanyi munkák előtt és közben más műemlékeken is dolgoztunk, Pannonhalmán a kilátón, az aszófői templom padlózatának javításán, a csicsói romtemplomon, a füredi Astoria-szállón. Sokkal másabb műemléki épületen dolgozni, a párkány kihúzástól kezdve sorolhatnám a különbségeket. A mai világban ilyen nincs, van egy sima párkány és kész. Ott viszont más párkány van az ablak körül, más a főpárkány, más az osztópárkány, minden más.

A tihanyi munkák során minden előfordult a betonozástól a falazásig, a díszvakolásig, a kőrakástól a kőfaragásig. Nagyon szép munka volt mind, nem sablonos, mint a panel-építés, hanem tényleg egyedi valami. A régiek amit elkezdtek, azt egy kicsit rendbehoztuk.

Mindegyik munka kihívást jelentett, a toronyépítéstől, a tagozat húzásoktól, a párkányoktól kezdve minden. A szobák vizesblokkjának kialakításához akkora köveket kellett kivenni, hogy 3-4 ember kellett a kimozdításukhoz. A vastag kőfalak áttörése igen nehéz volt. Néha már sok is. 45 év már sokat nyom, vannak tapasztalataink, gyakorlatunk is elég, mégis voltak olyan meglepetések, amilyennel az ember ritkán találkozik. Például a Balaton felőli, keleti nagy támfalnál a srég dőlések, a lőrések kialakítása. Egyedi dolog a fal dőlésszögének megállapítása: itt ennyit, ott annyit dől, aztán a falvastagságok is változóak voltak, és éppen akkora köveket kellett keresni, hogy át lehessen hidalni a lőréseket. Az ember aztán úgy alakította, hogy mikor válogatta a követ, a nagyobbakat mindjárt arrébb rakta, hogy kéznél legyenek, ne kelljen újra átforgatni 20-30 köbméternyi követ. Aztán ott vannak a térburkolatok, megint olyan dolog, hogy kevés ember csinálta volna meg. A kövezés külön szakma, nem kőműves munka, ezért abba nekünk kicsit bele kellett zökkenni, hogy meg tudjuk csinálni. Végso soron azt hiszem, hogy sikerült.

Mit jelent az Önök életében Tihany?

Kevés embernek adatik meg, hogy 10 vagy 15 évet ledolgozzon ilyen helyen, mert azt lehet mondani, az ország egyik legszebb helye. Végso soron már amennyi időt eltöltöttünk itt, jobban ismertek bennünket Tihanyban, mint otthon. Majdnem mint a helybélieket, úgy köszöntöttek bennünket az apátság környékiek, hiszen sötéttel jöttünk, sötéttel mentünk, csak aludni jártunk haza. Ezt meg kellett élni. Nagyon szép volt itt dolgozni, meg jó is – a környezet, a munkatársak, az apátságiak. Richárd atya is hozzájárult mindenhez, hogy szép és sikeres legyen. Azt hiszem mi is megtettünk mindent, aztán majd az idő fogja eldönteni, valóban sikerült-e.

Milyen munkákat kellene még elvégezni?

Még a sekrestye oldala van hátra, ahol a lábazatot kellene megcsinálni. A templom hátuljánál van még egy kis kövezés, pár száz négyzetméter, ezt is helyre kellene hozni, ahogy a pénz engedi. Restaurálni kellene még a templom alatti kápolnát. Az atyának voltak olyan tervei, hogy a kinti régi kriptát is rendbehozzatja. Ez mind pénz kérdése, pénzt kell hozzá szerezni.

Volna még mit tenni, nagyon sok a munka egy ilyen idős épülettel. Ekkora kis csapat, mint a miénk, mindig találna itt munkát. Nem volna szabad kivárni, amíg nagy baj van, amikor meglazul egy földnyi vakolat, azt kijavítanák, akkor hosszú évekig hozzá sem kellene nyúlni. Ha meg kivárják, hogy egy nagy darab leessen, akkor már az egész oldalt ki kell javítani.

A munkálatok során milyen kapcsolatuk volt az apátságiakkal, a műemlékvédelemmel, a tervezőkkel, a műszaki vezetéssel, a szerzetesekkel?

Semmi rossz emlékünkhöz nincs, jól kijöttünk az atyával is, Németh Katalinnal is. Az atya is mindent megértett, nem volt semmi olyan gondunk, problémánk, amit ne lehetett volna megbeszélni vele. Először Németh Katalinnak is más volt a nézete, nekünk is más volt nézetünk, utána annyira jól bejöttünk, hogy ihaj! Katalin szerette volna úgy helyreállítani, ahogyan régen volt. Más gondunk nem volt Katalinnal, csak a kis cement, azt mondta cementet ne tegyünk bele, mert hát régen sem volt benne. Régen azért nem volt benne, mert akkor még nem is volt cement, hogy tettek volna bele olyasmit, ami nem volt. Utána helyre jöttünk, meg tudtunk mindent beszélni, nem volt egyikünk szemiben sem semmiféle tüske.

Nem szidtuk a tervezőket, mert mi azért vagyunk, hogy amit megterveznek, azt próbáljuk kialakítani, ha meg valami probléma van, próbáljuk megbeszélni. Legalább is mi így szoktuk, az ember egyeztet, hogy mit lehetne változtatni, hogy közös nevezőre jussunk. Az ember próbál mindig úgy alkalmazkodni, úgy alakítani, ahogy az le van rajzolva, persze ez nem mindig sikerül, mert a ceruzát lehet húzni egyenesen, de nem biztos, hogy a követ is úgy lehet alakítani.

Ther Antal szakmai tudása kiváló, sokat segített, akármi-lyen mérnöki problémánk, kérdésünk lehetett, ő mindennel tisztában volt, nélküle nem sikerült volna így a mi munkánk sem. A szerzetesek is nagy türelemmel figyelték a munkálatokat, viccelődésre is sor került néha: Cézár atya a kertben, az egyik sarokban csicsókát ültetett. Az asztalosok egy puhább darabot, ami kitűródött a fal mellől, beleástak a csicsóka bokorba. Hát szegény Cézár atya mikor megtalálta azt a darabot, el se tudta képzelni milyen csicsóka termett. Fél napig forgatta, nézegette, kapargatta, őneki a bokorról ilyen csicsóka ezeddig sose termett. Majdnem sírva fakadt, mikor a bokrot ki kellett vegyük; az új kertet már sajnos nem érte meg.

Milyen érzés volt a régi, barokk mesterek után hozzányúlni a falakhoz, vakolathoz, a régi technológiákhoz?

Nagyjából sejtettük, láttuk, mi hogyan van, aztán az ember a tapasztalat útján jutott tovább. Az az igazság, hogy az elődök jól megépítették. Akkor úgy volt, hogy a kő az kő, sok úgy volt odatéve, ahogyan megteremtette az Isten. Ahova nem került kő, oda tettek téglát, vegyes fal volt, végezetül be lett



vakolva. A vakolatnál Katalin azt mondta, hogy ne tegyünk bele cementet, így aztán nem lett beletéve. A belső vakolatba amúgy sem szoktak cementet rakni, a külső vakolatba igen. De jobban szellőzik a vakolat, ha nincs benne cement, nem zárja le annyira a falat. Kísérleteink is voltak. Például téglaport használtunk a vakolatnál, ezt a régi technológiát Németh Katalin francia ismerőse magyarázta el. Ezt szerették volna bevezetni a lábazatnál is, a téglapor ugyanis jobban átszellőzteti a vakolási rendszert. A felső vakolatokon jó lett, a lábazatokon meg nem vált be. Kísérletezni kell, itthon is ki kell próbálni azt, ami Franciaországban, más klímán már bevált. Azt mondja az egyszerű ember: ahol a víz bemegy, onnan ki is jön, ez igaz, csak üresen megy be és malterrel jön vissza!

Ehhez a téglaporos rózsaszín malterhoz fűződik egy humoros történet is. A turisták, főleg a németek, sokszor értetlenek és nagyon kíváncsiak. Benn volt a talicskában a rózsaszín malter, jött a német turista, nézte-nézte egy darabig, nem tudta elképzelni mi lehet, hát beledugta az ujját és megkóstolta.

Milyen volt belekóstolni a kertépítészetbe?

Szokatlan volt, mi magasépítők vagyunk. Ebbe a kőmunkába csak úgy belesöpöppentünk. Tihanyban természetes kövekkel kellett dolgoznunk, főleg bazalt és gránit kockakövekkel. A terméskő munkaigényesebb, de szebb munkát lehet végezni vele, mint a betonlapokkal, a viacolorral. Nem hiszem, hogy bármilyen beton kibírna annyit, mint a bazalt, a gránit, ami nem veszi be a vizet, nem törik, nem kopik. Nem véletlenül került oda, ahova került.

A burkoláskor magunk között megbeszéltük, hogy tudnánk jobban megcsinálni. Hát így sikerült, úgy érzem, szégyent nem hoztunk a szakmára. Elmentünk más városba is, megnézni a kőburkolást, hát ha úgy csináltuk volna, már régen elzavartak volna minket. Reméljük olyan tartós is lesz, amilyen szép lett, mert mi nem a szokványos módon burkoltunk. Nem homokkal öntöttük ki a fugákat, hanem bazaltbetonnal a nagy terhelés, a lejtésvizonyok miatt. A kavicsminta rakásánál kikísérleteztünk egy új technológiát. Majdnem úgy csináltuk, mint régen a mozaikrakók. Az előre bekevert cement meg homok földnedves anyaggal le lett húzva, azt leöntöttük cementtejjel, ami megragasztotta a követ, meg hozzákötötte ehhez a földnedves anyaghoz. Mikor ez egy kicsit beállt, akkor nyakon lett öntve egy kis vízzel, ami leszivárgott és megkötötte az alsó réteget. Végül a tetejét besöpörtük cementes anyaggal. Három lapát homokhoz tettünk egy lapát cementet, a besöpítéshez kicsit erősebbet, felest használtunk.



A kőburkolást nem lehet elkapkodni, hogy rakok egy köbméter falat, aminek ennyi meg ennyi a normaideje. Ennél, ha belekerül abba az egy négyzetméterbe 3-4 tenyéri aprókő, az elcsúfítja az egészet. A köveket össze kell válogatni, egyformára kell rakni, ahogy az le van írva. Azt szoktuk mondani, több szem többet lát! Ha odajött a Miska bácsi és azt mondta: gyerekek ezt cseréljétek ki, akkor ki is cseréltük, mert aki állandóan néz egy bizonyos pontot, az nem látja, eloszlik a szeme előtt a felület, de aki két méterről nézi, észreveszi a hibát. Ezért szokták azt mondani, a kőműves szakma félig szakma, félig művészet.

A belső udvarban nagyon apró kövekből kellett dolgozni. Ki a fene gondolta volna, hogy ilyen vacak 2x2 és 3x3 centis kövekkel is lehet dolgozni. Ezelőtt nem raktunk ilyet sose! Nem is erőltettük meg magunkat az emeléssel.

Az otthoniak mit szólnak hozzá, hogy Önök újították fel az ország egyik legszebb műemlékét?

A 950 éves évfordulóra kaptunk egy kis emblémát, ami igazolja, hogy mi csináltuk. Az atya elég sok fényképet készített a csapatról, a munkákról, amikor készült a kavicskirakásos hal a templom előtt. A Tihanyi Kalendáriumba is minden belekerült. Vannak róla fényképeink, vannak róla emlékeink. A család is eljött megnézni a helyreállítást, a kiállítást, múzeumot, a kőtárat, amit kétszer is megcsináltunk. Jó volt látni a kiállításon a régi szerszámokat, eszközöket, hogyan dolgoztak régen a földművesek, szőlőművelők, hogy éltek a bencések.

Lassan itt minden négyzetméterhez a kezünk munkája tapad, nincs is olyan kis luk, ahol ne dolgoztunk volna. Egyedül a kriptában nem dolgoztunk még, csak összetakarítottuk a lehullott vakolatot. Szerettünk itt lenni, de semmi sem tart örökké.

A csapat együtt dolgozik tovább? Van-e aki átveszi, folytatja ezt a sok tapasztalatot igénylő munkát?

A csapatból egy segédmunkás hiányzik, a többi még együtt van. Hogy meddig, azt nem tudom, attól függ, milyen munkák lesznek. Mi már veteránok vagyunk, de van utánpótlás, fiatalok, akik megtanulták mellettünk a szakmát. Csak sajnos a fiatalok nem nagyon vállalják már, más a mentalitás, mint amit itt tapasztaltam Tihanyban. Ez nehéz szakma, egyrészt sokat kell erővel dolgozni, másrészt ahhoz, hogy elérje valaki azt a szintet, hogy szebb munkát tudjon vállalni, ahhoz idő kell, néhány évtizednyi. Kikerülve az iskolából tudnak vakolni, falazni, de hogy a finomabb díszítő munkát önállóan meg tudják csinálni, ahhoz sok idő kell.

Még ha jobban megfizetnék, több jelentkező lenne. Sokat kell utazni, a mi műhelyünk fölött nincs tető, nyáron süt a nap, télen fúj a szél, esik az eső. Kényelmesebb olyan szakmát választani, ahol valaki belül a jó meleg műhelybe, irodába, fehér ingben, nyakkendőben.

Sokszor még egy lavór vizünk sincs, hogy megmossuk az arcunkat, kezünket. Sajnos ez a gyakorlat, az építőipar az elmúlt ötven évben nem sokat változott. Tihany ebben is kivétel. Az építkezés idejére az atyák odaadták a garázst, ott kulturált körülmények között lehettünk: volt víz, fűtés, villany.

Szép szakma ez: sokan tudják kritizálni, de csak kevesen tudják csinálni.



Herczeg Ágnes KERTEK AZ APÁTSÁGON BELÜL ÉS KÍVÜL

A Tihanyi Bencés Apátság felújítása során megújult a rendház belső udvara, a kvadrum, a déli teraszkert, a Rege-udvar, a templom és rendház előtti tér és a felvezető út.

A kertek, udvarok kialakításánál sok szempontot kellett figyelembe venni, amelyek közül a legfontosabbak: jelenítse meg a bencés rend szellemiségét és hagyományát, feleljen meg a mai belső és külső használatnak, tartalmazza mindazokat a kertépítészeti elveket, amelyek a hazai és egyetemes kertművészet fejlődéstörténetéhez köthetők, illeszkedjen az épület építészeti, műemléki adottságaihoz, anyaghasználatában pedig a minőség és az időtállóság tükröződjön.

1996-ban kaptuk a felkérést Dr Korzenszky Richárd atyától, hogy a megújuló műemlékegyüttes kvadrumának kertépítészeti tervét készítsük el. Akkor még nem gondoltuk, hogy évtizedes történet kezdődik el. A közel tíz év alatt sokan dolgoztunk a tihanyi kertek megújításán, aminek során sok találkozásban volt részünk – az itt tevékenykedőkkel, a helyel, a tájjal, önmagunkkal.

A kvadrum

Az első feladat nagy kihívást jelentett. A kvadrum a szakrális építészetben, a kertművészetben kiemelt szimbólumot hordozó tér. Nem is sikerült a tervezési munkát a kijelölt határidőre



elvégezni. Idő kellett ahhoz, hogy Tihany szellemét magamba fogadjam, s hogy kutassam e kerttípus kialakulását, a bencések és a kertművelés összefüggéseit. Itt nem beszélhetünk rekonstrukcióról, hiszen nem maradt fenn a kertre vonatkozó adat.

A magyarországi bencés apátságok kertjeiről sincs sok ismeretünk. Következtetni tudunk csak arra, hogy a benedeki regulára épülő rendházak hazánkban is, hasonlóan Európa többi szerzetesi központjához, a fallal belül kerttel rendelkeztek. Az I. András által 1055-ben alapított tihanyi monostorról a legkorábbi fennmaradt ábrázolás XVI. századi. A fallal körülvevett, erődtített monostor közepén helyezkedett el a templom és a hozzá csatlakozó rendház. Ábrázolást sem a külső, sem a belső kertekről nem ismerünk. A kerengő egyetlen fennmaradt eleme a vízgyűjtő. Egy XIX. századi helyszínrajzon a belső udvarban kertre utaló formákat vélhetünk felfedezni. Az apátság tulajdonában lévő szerzetesi útifüzet egy ceruzarajzán *quadratura* alaprajzát ábrázolja a szerző. A terv e korszak kertépítészeti (tájképi) stílus-elemeit jeleníti meg a kvadrum szűk terében. Kacsaringós utak osztják fel a feltételezhetően gyeppel és növényággal borított felületet, a burkolt tereken padok, asztalok találhatóak, a kút helyét négyzet alakú forma jelzi.

A hosszas előkészület kutatásból, Richárd atyával, Németh Katalinnal, a műemlékvédelem kiváló építészével, megyei felügyelővel és a területen dolgozó szakemberekkel folytatott sok-sok beszélgetésből állt. Végül megfogalmaztuk a kvadrum mai, tihanyi jelentését.

A kert összekötő kapocs a makro- és mikrokozmosz között. Szimbóluma a paradicsomi állapotnak, az isteni, teremtett és az ember által megművelt földi témek. Mai tudatunk a középpontba a Napot helyezi. A Nap ósidők óta az élet jelképe. A Nap a kozmikus intelligencia, amely megnyilatkozik Jézus Krisztus



isteni természetében. A keresztény hit és hagyomány párhuzamot von Krisztus és a Nap között. A kert az eredeti ciszterna helyén álló kút köré szerveződik, amely nem az udvar geometriai közepe. A kút még nem készült el tervezett formájában. Fedőrácsa fényes sárgaréz Nap motívum, oldalán az éves ritmust megjelenítő csillagképek jelei. A tizenkét részből álló kút fehér márványába csillagformák mélyednek. A kút kávéjába vésett felirat: *ORA ET LABORA* a benedeki alap gondolatot hirdeti, amely éves és napi ritmust ad az ember életének egyensúlyt hirdetve a lelki élet, a szellemi és testi munka között. A Nap a kert kompozícióban a kút fölött helyezkedik el. A tűz és víz ellentétes elem, az ember életétől elválaszthatatlan. A víz az élet kezdete, az élet forrása, a megtisztulás eszköze, az újjászületés eleme az ember számára. János evangéliumában Jézus, mint az élő vizek forrása jelenik meg (Jn 4. 7-26). A keresztény hit szerint Jézus megnyitotta a paradicsom megrekedt forrását az emberek számára, hogy újjászülethessenek benne. A kút körül koncentrikus körökben, különböző fajta terméskövekkel, téglával burkolt, gyepes és növényvel beültetett felületek a Nap körüli bolygópályákat jelképezik. A Merkúr és a Vénusz köre után a Föld körén belül jelenik meg az a négyszög, amely a kertművészet történetében a paradicsom képe, világmodell, a kolostori kultúrában pedig mindezen jelentéstartamok keresztényi gondolattal ötvözött jelképe a kolostorok kerengő udvarában. Mindezen formákat kiemelt, téglával keretezett növényágyak veszik körül és választják el az épülettől. A kvadrumban ilyen formában nem volt helye növényágyaknak, de fontosnak tartottam a belső udvarban elhelyezni mindazokat a kultúr-növényeket, amelyeket az ember évezredek óta termeszt, s amelyek használatát a bencések terjesztették el Európában és hazánkban. A mediterráneumból származó növények válto-

zatos, benapozottságot figyelembe vevő kiültetése gazdag színfoltja az udvarnak. Az apátság pecsétjével jelzett cserépedényekben elhelyezett délszaki növények a hely mediterrán karakterét hangsúlyozzák. Az udvarba egy hársfát is ültettünk. Az alsótekeresi faiskolában választottuk ki az előnevelt, nagy fát, amelyet nem volt könnyű az udvarba bevinni.

Déli terasz kert

A következő lépés a déli kert kialakítása volt. A látogatók elől elzárt kert feladata a szerzetesek és a vendégek autójainak elhelyezése, valamint a zárt közösségi tér kialakítása. Egy részét kiskockakövel burkoltuk, másik felét stabilizált gyepburkolattal. A gyümölcsös kert jelleget díszkörték, a fal mellé ültetett kordonos körték, birs, gránátalma, eperfa adja. A renház kőkapuján a jobb oldali angyalka a kezében körtét tart, ami a keresztény ikonográfiában Krisztus szimbóluma.

Rege-udvar

Ez az udvar nyitott a látogatók előtt. A déli terasz és az udvar között lévő magas támfal, a Koris János által tervezett új épületek – Rege-kávézó, vendégház, kiállító terem, fedett-nyitott szín – határozzák meg az udvar architektúrális adottságait. Richárd atya több funkciót jelölt meg a hasznosításra: zeneudvar, a Rege-kávézó vendégeinek előtere, pihenőudvar a vendégház lakói részére, a kiállítóter előudvara. Az udvar bevezető szakaszán sakktablamintásan rakott bazalt-andezit kiskockakő burkolatot, az épületbejáratok előtt téglaburkolatot alkalmaztunk. A belső udvar közepét kavicsból kirakott – minden kultúrában megtalálható – „életmag” motívum díszíti, amely köré vágott vászolyi kő került. Az udvart a burkolatban kialakított lyukakba ültetett szilfák teszik árnyassá. A padok és egy Mária-kút elhelyezése még váratnak magukra. A kávézó festett reklámtábláit Horváth Nóra grafikusművész készítette.

A templom és a renház előtti tér és a felvezető út

A templom és a renház homlokzatának felújítása után kerülhetett sor a tér rendezésére. Naponta többszáz turista fordul meg itt, a renház maga viszont nem látogatható. A legfontosabb feladat a templom és a renház előtti tér vizuális és részben fizikai elhatárolása volt. Ezért a renház bejáratának eredeti szintjét visszaállítottuk (egy lépcsőnyit a korábbi térrendezés során feltöltötték), s a templom előtt nagyobb összefüggő vízszintes teret képeztünk. Az alapburkolat bontott bazalt kiskockakő, szürkés-sárgás gránitkocka, különböző rakási módokban. A templom előtti tere a Balaton-felvidéken termett permi vörös homokkővet terveztük, de sajnos nagy lapokat már képtelenség volt találni, ezért hasonló színű indiai homokkővet használtunk. A templom előtt Richárd atya tervei szerint a burkolatban jelenik meg a kereszténység ősi szimbóluma, az egymásba fűződő három hal, ezt kavicsból raktuk ki. Az eltérő szintek találkozásánál helyeztük el Csíkszentmihályi Róbert a tihanyi alapítólevélnék emléket állító szobrát.

A felvezető út melletti támfal átépítésére is sort kellett keríteni. Terveink szerint a szokásos park helyett szőlővel, levendulával, körömvirággal, fügékkal, mandulafával, gránátalmával beültetett kert idézi fel a bencések tájművelő tevékenységét. Tihanytól és játától elválaszthatatlan a szőlőművelés. A renház kőkapuján a bal oldali angyalka a kezében szőlőt tart, ami szintén Krisztus-szimbólum.





Márk Gergely magyar rózsanemesítő magyar szentekről elnevezett rózsafajtái díszítik már ezt a domboldalt, a régi szőlőfajták kiültetésére a jövőben kerül sor. A kertek élete most kezdődik, hiszen a kertek csak a gondos ápolás révén teljesednek ki. Szakszerű fenntartásukat Zsoldos Imre kertészmérnök látja el.

Még marad néhány kisebb feladat, de a munka oroszlánrésze elkészült. Az itt töltött évek során megélhettük az alázatos munka örömét, megtapasztaltuk a helyből és a helyet őrzőkből fakadó feltétel nélküli szeretet erejét. Hálás vagyok, hogy részese lehettem ennek a történetnek. A Pagony Táj-és Kertépítész Iroda munkatársai közül részt vettek a tihanyi kertek tervezésében, rajzolásában, művezetésében és létesítésében: Takács Edvárd, Potyka Angelika, Bucskó Balázs, Berta Attila, Kiss Tünde, Izmindy Réka, Szűcs Gábor, Arlett Judit.



Somlósi Lajos A TIHANYI VISSZHANG

Tihanyban Ti hányan jártok, akik képesek vagytok a visszhangra? – kérdi tőlünk a hely kivételes áradása.

A ma emberének legnagyobb tévedése, hogy függetlennek képzelet magát Teremtőtől; általánossá vált, hogy élete egyetlen napját sem köszönte meg, és úgy hagyja el a Föld nevű játszótérrel, hogy fel sem tette a kérdést, mit is keresett itt.

Képtelen a visszhang vételére, ami a belső hang vagy az első megérezés észrevétele és ennek magabiztos követése.

Tihany pedig a visszhang helye, nem a turista hejhó és hahó, hanem a belső hang vezette ember hálaadásának és a hálaadás kiadásának kivételes helye. Géza fejedelem koronázásának és I. András temetésének helye, belenyúlva a Kárpát-haza legnagyobb szakrális fürdőjének víztükrébe.

A Kárpát-medence egyedülállóan gazdag tájtemplomán belül is a Balaton-felvidék az egyik legmagasabb tudást őrző terület.

Az egregyi templomtól a berhidai templomig bármerre indul is a hely megértésére és befogadására magát alkalmassá nevelő zarándok, csodálatos helyek várják, ahol a számára nélkülözhetetlen harmónia újrateregethető. Az emberek nincs is más dolga, mint a harmóniateremtés. Harmónia a belső lélek-lángocsákkal, a Teremtővel, a hellyel, illetve Földanyánkkal, a kozmosszal és a bioszférával meg a többi emberrel.

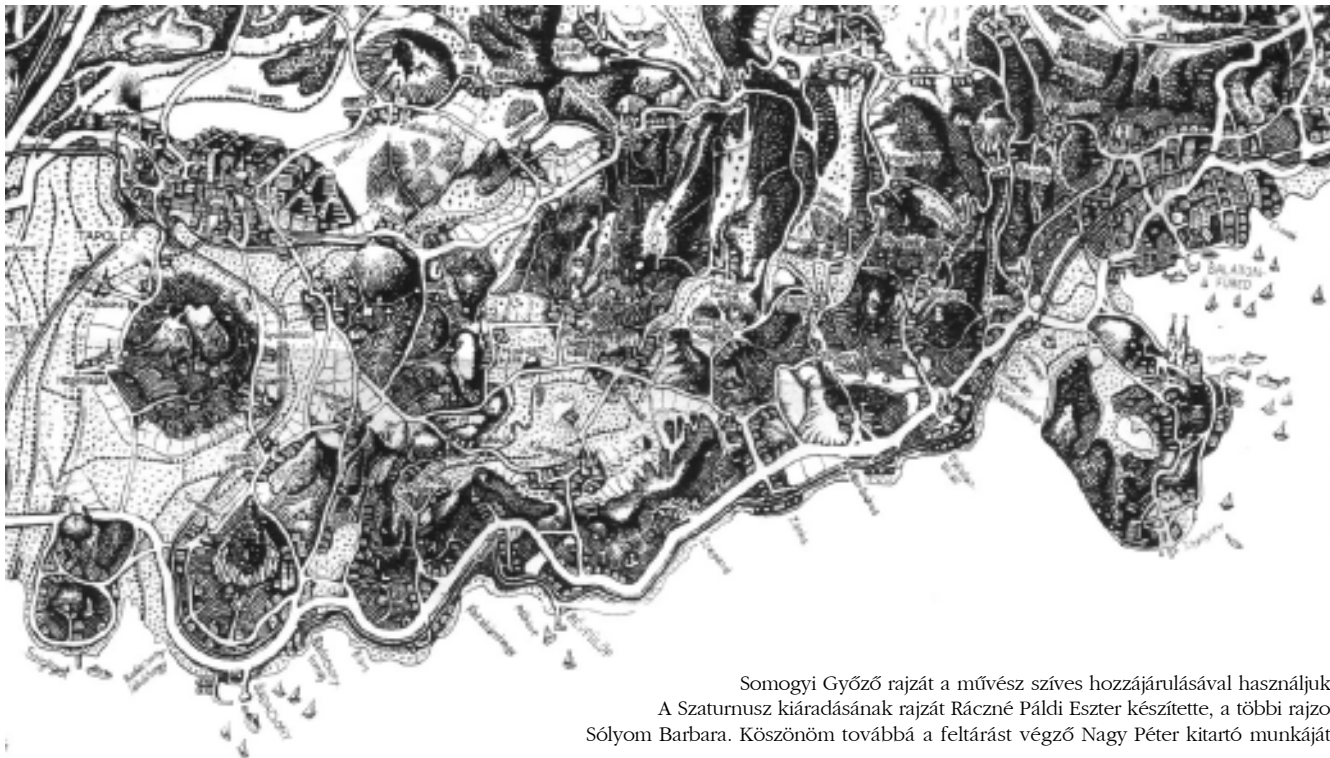
Tihany a Balaton-felvidék szellemi fővárosa, a vissza-hang, vagyis a hálaadás helye és a tavat felügyelő tündérek fővárosa is, a félsziget gejzír kúpjaival és a Kárpát-medence egyik legnagyobb földvárával. A földvárak több ezer éven át ügyelték Földanyánk kivételesen szent helyeit. Amíg ide érünk, csak itt, a Balaton-felvidék tájtemplomában barangolva rengeteg felemelő hely vár bennünket; a jelenleg ismeretek, a láthatók és még nem láthatók, a megértésre és felfedezésre várók. Amíg a vissza-hang vételére alkalmassá válunk, tegyünk néhány zarándoklatot ezen a varázslatos vidéken. Olyan helyek várnak, mint a Hegyestű, amely a Szaturnusz ősprincipiuma alatt áll, gyakorlatilag nulla információval az ölében. Szaturnusz a kapu őre, az idő és a karma mestere, az önuralom illetve önfegyelem és a kitarítás őselve... stb, amely minden illúziót szétvet, uralja a területet.



Gulács



Csobánc



Somogyi Győző rajzát a művész szíves hozzájárulásával használjuk. A Szaturmusz kiadásának rajzát Ráczné Páldi Eszter készítette, a többi rajzot Sólyom Barbara. Köszönöm továbbá a feltárást végző Nagy Péter kitartó munkáját.

Ezen az ősprincípiumi területen az égi és földi (kozmikus és tellurikus) vibráció illetve sugárzás teljesen kiegyenlített, gyakorlatilag a nulla pont közelében vagyunk. Nagyon kevés ilyen hely van a földkerekségen, amely ilyen módon ad lehetőséget az embernek, hogy a test, a lélek és a szellem között újraharmonizálja önmagát.

Szentbékállá a Merkúr területe illetve szentélye, amely a tartás, a mozgékonyosság, az értelem, a kommunikáció, a hallgatás, mindennemű csere, megosztás (tudás, szeretet, pénz) princípiumát hordozza a tájba simítva, közvetítést vállalva az ember és az univerzum között.

Aztán a magyar szentek génuszát hordozó hegyek sora, melyek alig ismertek. Így kevesen járnak meg ezeket a minőségeket. Gulács hívogató, de nem azonnyomban befogadó hegye, Szent Erzsébet feltétel nélküli szeretetének génuszát vagy őselvét hordozza.

Csobánc Szent Margit hegye, az idő és a nemzeti karakter-sugárzásra hangolt harc, vagyis a belső harc őselvének erőteljes rezgésállapotát emeli magasba annak tudatosításával; ha az ember önmagát keresi és építgeti, az mindig valós öröme ad okot. Ez mindig így volt, és a felső világ is mindig a mi örömrőlünk tükröződik vissza. Az emberre visszahull az áldás, ami csak önmagából indulhat ki. Megtapasztalhatjuk, hogy csak olyan minőségű áldás hullhat vissza ránk, ami képes bennünk megfoganni.

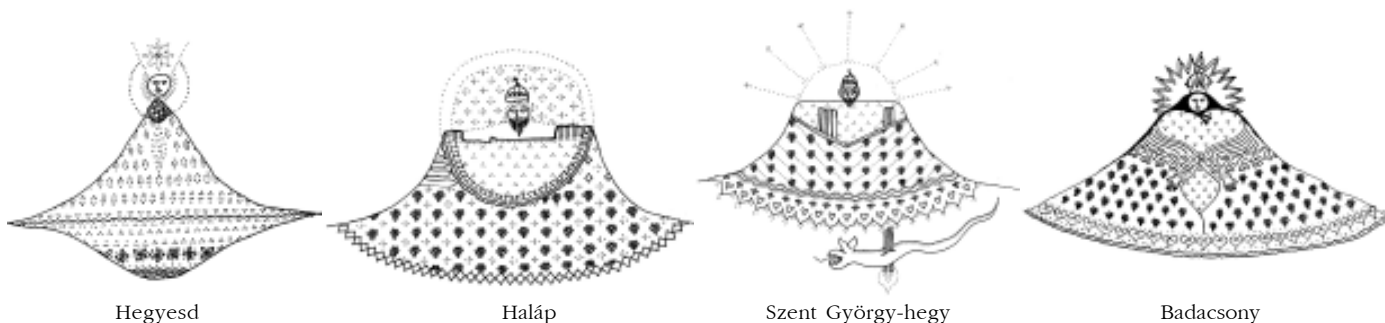
Továbbmenve a látszólag kicsi, de emberpróbáló Hegyesd csúcsa a Szent Imre génusza által újra a tudatba emelhető hűség és tisztaság princípiuma.

Innen észak-nyugatra fordítva utunkat és tekintetünket a szentistváni vállalás és felajánlás, vagyis a tanítóvá válás energiaszintjére jutunk a Haláp észér módon megtépázott ormán.

Ezzel a felemelő, de nehéz hagyatékkal délnek fordulva Szent László szellemiségének magasságába a Szent György-hegy vibrációs minőségével vagy rezgésállapotával kell legyőzni magunkat, pontosan a hegy csúcsán, a Szent György szakrális földidegáramok csomópontján megtapasztalva az elfogadáson alapuló egység energiáminőségét.

Innen már elérhetőbb Boldogasszonyunk Badacsony-palástja, a szeretet, a befogadás, az elfogadás, az engesztelődés, a vigasztalás és a szolgálat minősége: evilági valónk szellemi rezgése, az anyag szeretetenergiája. Mária vagy Boldogasszonyunk hite miatt boldog. A Badacsony bölcsesség-palástja az anyagi világ szellemi vezetőjének követésére hív. A bölcsesség istenasszonyát méltóságába visszahelyezni azonban csak egyénileg lehet. Ez teljesen független vallás- és hitrendszerektől, felekezetektől. A Boldogasszony tisztelete a Teremtő, a teremtés és a természet tisztelete is.

Ennyi megtapasztalással már van reményünk, hogy megnyílik számunkra a tihanyi visszhang, a befogadás belső bizton-



Hegyesd

Haláp

Szent György-hegy

Badacsony

sága és öröme. Ami ott Tihanyban – főleg közösen gyakorolt hálaadás és köszönéte alakulva – olyan kiáradássá válik, amely messze meghaladja az emberi léptéket.

Ennek megtapasztalására csak az önmagát kereső és építő ember számára van remény, mert a tömegember a külvilágot tudatlanságból önmagától sikeresen elválasztotta. Kívülállóvá tette magát. Az „Én és a külvilág” látásmóddal az ember saját magát bántja, mert félelemben él, ha a külvilágot külvilágként értelmezi. Pedig a földi matéria a lélek eszköze, és nem biztos, hogy az innen érkező jelek és jelzések gyakorlati dolognak köszönhetőek. Vagyis a tudatunkat kellene átváltoztatni és akkor pillanatok alatt változik a Föld is. Földünk mindenkor állapota hű tükre a rajta élők érzelmi- és tudatállapotának.

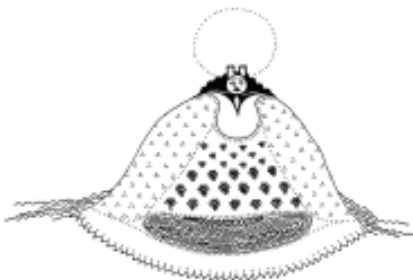
A magyarság jelen pillanatban a visszhang-nélküliségben, az érzelmi szinten szenved. Ha nem eszmélünk és nem ébredünk rá feladatunkra, ez fizikai szinten is besűrűsödik és fájdalommal válna gondokká sokasodik. A jövőtől remélünk, pedig a fejlődés záloga a most megélése. A lélek csak a jelen pillanatának megéléseivel fejlődhet, a múltban és a jövőben nem, az egyik már elmúlt, a másik még nincs itt. A jelen pillanatának megélése nélkül nem érünk el a tihanyi visszhangig. A démoni erők soha nem látott erővel koncentrálnak a most pillanatának elrablására (jólét, evés-ivás, mozi, tévé, krémes, szex, forma egy, divathóbortok, reklámok, politikai agy mosás, újságok és a többi a végtelenségig). A lélek így nem tud fejlődni. Pedig napi érzelmi életével formálja a jövőt a Kárpát-medence minden lakója. Vajúdik a Föld és a Kárpát-medence szüli a jövőt.

Ehhez a magyarságot a Kárpát-medence mindig ki is képi. A magyarságnak fel kell mutatnia a kiutat a káoszából. Kozmikus információt csak Földanyánk szívcsakráját őrző-védő népe hozhat le a felajánlásból következő áldozatvállalással, vagyis a tanítónak válással. Aki ide született vagy itt él, abban benne él a hajlandóság az áldozatra, a magyarrá válásra. Az áldozatvállalás személyre szabott és belső ügy. Feladatunk, hogy az evilági hajsza helyett harmonizáljuk természetünket: akkor az emberi tudat elkezd hatni a matériára.

Ha a magyarság képes engesztelődni valós és vélt sérelmeiért és naponta, imaállapotban, eljut oda, hogy felteszi a kérdést, mit tudok önmagamról változtatni, hogy holnaptól szebb legyen a világ, akkor megmenthetjük a vesztébe rohanó világot.

Így a tihanyi visszhang messze hallik a világban, az értelmes lényt felváltja az új embertípus, egy érző lény, aki a szív szintjén is képes a gondolkodásra, és a materiális arrogancia megszűnik.

A tudat változásával a vér minősége is megváltozik. Ami a matériában vért jelent, az a magasabb szinten tudat. Vagyis vér = tudat, tudat = fény (a tudat fénye), ami továbbmenve egyenlő az isteni tudat matériába fogantatásával. Az utolsó szökefalvi jelenés (2005. július 7.) magyar nyelvű része tömör üzenet: ÉN VAGYOK A FÉNY KIRÁLYNŐJE – mondja Mária.



Tihany

Az étel, amelyet tudatosan: az ételekben a Teremtő hozzánk intézett szerelmes levelét olvasva veszünk magunkhoz, adja a vérünk minőségét. Igazi lelki és szellemi élet a fizikai test tisztelése nélkül nem létezik. Vagyis amikor már önként hajlandók vagyunk formálódni, engesztelődni, lemondani – főleg a gőgről és a becsvágyról, és kellő alázattal szolgálni akarunk, akkor az első lépések az élet alkímiai műhelyében, a konyhában kezdődnek. Innen indul gyógyuló sebeink hegedése, amelyek nagyon lassan varasodnak, mert a megrendült bizalom, a sérült emberi kapcsolatok sora és a csontosodó félelem átmedvedzenek. Ez a kor a sárba akarja húzni az embert, ezért olyan étkeket nyújt, amelyek nem élők, hanem holt és manipulált anyagok.

A lelki átalakulás fájdalommal jár, kivéve ha önként felvállalt átalakító munka hozománya. Ez anyagi szinten nem mindig jövedelmező, de a lélek szintjén imádsággá válik. A ma emberének előrelépnie csak befelé lehetséges, így rá kell szoktatni magunkat a napi imádságra. Az imádság a legnagyobb energia, amit az ember elő tud állítani. Az imádság a legmagasabb rendű kölcsönhatás: ugyanolyan minőségű erő, mint amilyen a bennünk lévő érzelm és gondolat minősége. Az imádság a leg-erősebb polarizáció. A mi poláris világunkban a polarizáció káoszát vagy megszűnését mindig emberi kapcsolatok okozzák. A bennünk lévő vizet, testünk kb. 80 %-át, félelmeinkkel, görcseinkkel és szorongásainkkal tönkretesszük, így újra kell polarizálni. Minden élőben polarizált víz van, csak az emberben nem.

Ha a test nem szentelődik meg imádsággal, akkor a negatív erők prédája lesz (hatalom, hírnév, pénz, stb.). Ha a polarizáció hiányzik, akkor a betegség jelentkezik a maga üzeneteivel. Pontosan olyan súlyos formában, amilyen az életfeladattól való eltérés.

A tihanyi visszhang várásakor tudnunk kell, hogy még egyszer nem eshetünk olyan csapdába, amelyek hosszú időre visszavetik tudatra ébredésünket, vagy eszmélésünket. Három ilyen nemzeti csapás ért bennünket újkori történelmünkben, amelyek pedig terveikben, kivitelezésükben, népszerűsítésükben a felszínen örömmérettel jártak.

Ezek a Duna, a Tisza és mellékfolyóinak szabályozása, így az éltető víz és energiája kicsusszant a Kárpát-medencéből; aztán a Kádár-korszak „több disznóhúst és cukrot a népnek” programja (a magyarságot így lehet mély szinten tartani); és végül a jelenben a mobiltelefon rendszerek. Ez a három csapás máig is alig érte el a tudatra emelés szintjét, pedig összes többi gondunk ennek a háromnak a mutációja. Ez a három fő csapás megváltoztatta a Kárpát-medence és az itt élők tudat- és energia-rendszerét. Mindhárom elnyomja, illetve gátolja a szeretet-energiák szabad áramlását és az állati ösztönenergiákat gerjeszti.

Tihanyban a visszhang meghallásához tudni kell, hogy a teremtő erő, ami mindenütt jelen van, keres bennünket, de a benne lévő örökkévaló nem tudja felvenni velünk a kapcsolatot, annyira földi vágyakkal vagyunk tele. A tihanyi visszhang meghallásához a kellő alázaton túl még meg kell barátkoznunk a gondolattal, hogy a magyarság számára a szótlan küzdelem ideje jött el. Tehát még egyszer, ami velejében különbözteti meg a magyarságot a magyarkodástól: *Mit tudok önmagamról változtatni ahhoz, hogy holnaptól szebb legyen a világ.*

Ez a lényege a tihanyi visszhang visszafogadásának, befogadásának és belőlünk áradásának, elérve a Kárpát-medence minden energiaszintjét és lakóját. Ennek kiáradása pedig mindig túlnő az idő, a tér számunkra érzékelhető határán és a világ szolgálatába áll.

SOMLÓSI LAJOS TANFOLYAMAIRÓL

Nagy György
EMLÉKEZTETŐ

„A végleges (hiteles) létről mindenkinek veleszületett tudomása van. Csak ez a tudás gyermekkortunktól kezdve egyre inkább elhomályosul. Idővel már csak mutatott minták, írott példák alapján dereng valami belőle. El kell oszlatni ezt a homályt (kódöt), hogy újra emberi alapértékeinkhez juthassunk” (Hamvas Béla, *Patmosz II*)

Az ember kezdi elfelejteni – kis is ő valójában, – hová tartozik, – honnan jön, – merre tart, – mi a dolga. Ezekre az egyszerű kérdésekre gyakran meg sem próbálunk válaszolni, de még gyakrabban fel sem tesszük őket. Pedig ezek az alapok önmagunk megismeréséhez. Egyszerűbb sietni, pótcselekvéseinket halmozni egymásra, hogy figyelmünket a „kellékekre” tereljük és ne kelljen a fenti kérdésekkel egyáltalán foglalkozni.

Szükségünk lehet egy kis emlékeztetőre, ami a velünk született, hozott információt, tudást a felszín közelébe hozza, amire mindenki alapozhatja és építheti belső ragyogó fénytemplomát.

Építész tanoncként egy „emlékeztető” sorozaton vehettem részt ez év nyarán. Ezek az „emlékeztetők”, kurzusok, kirándulások, beszélgetések voltak a Kárpát-medence egy-egy magasrendű helyén. Számomra az építészet nem csak egy szakmát jelöl, hanem létformát, amely áthatja az élet összes területét. Írásomban ebből a személyes nézőpontból szeretném megvilágítani a nyár eseményeit. – Írhatnám ezt kertészként, borászként, vagy éppen ácsként, teljesen mindegy, a lényeg ugyanaz csak az út eltérő hozzá. Idén öt helyen kaptam emlékeztetőt:

Sopron. Az erdő, mint „tájtemplom”. Az erdő, mint eredő.

Mindenki átélte már, milyen jó erdőben sétálni. Az ember felfrissül, jó levegőt szív, feltöltődik, de valahogy a Természetet, a fákat, növényeket, virágokat dologként kezeli, ami rajta kívül áll. Újra kell tanulni látni. Itt szembesülhetünk létünk valódiságával. Ha kellő tisztelettel, alázattal és szeretettel lépünk az erdőbe, akkor az társként befogad és megnyílik számunkra. Amit tőlünk kap azt többszörösen adja vissza. A fák mind-mind különálló lények, kiknek saját érzelmeik vannak, amiket sugároznak magukból. Egy-egy fa megszólíthat bennünket, mindig az akkori érzelmi szintünknek megfelelően. Ilyenkor a legmegértőbb társra találhatunk, aki felold görceink szorongató érzése alól és gyógyít félelmeinkből.

Számomra az erdő a templom archetípusa is: egy igazi tájtemplom, ahol megvan az oltár, a mesterfa pontos, egyedi helye, ami rendez, védi, irányítja, gyógyítja a környező élőlényeket.

Feléptül évről-évre a templom boltozata a lombkorona is, amihez fogható arányú és megvilágítású teret a beavatott építészek tudtak csak megközelítő tökéletességgel építeni. Megvan a tájtemplom kapuja, amit megnyitva és belépve rajta az erdő olyan arcát mutatja, amit csak gyermekkori tiszta szemünkkel láthatunk és álmaink derengő homályából emlékezünk rá.

Mintha lehullana egy fátyol a szemünk elől, ami a tisztánlátást akadályozta.

Ezeket az érzéseket, élményeket tudni kell megélni. Nem lehet turista módjára, teli hassal, hangoskodva közelíteni. (Az erdőből ilyenkor kirekesztjük magunkat és csak fizikai szinten éljük meg: „Milyen jó itt!”.)

Az erdő az eredő, ahová zsákutcáinkból vissza lehet találni, ahol tisztes alázattal, szeretettel, nyitva a fák, a természet felé ráeszmélhet mindenki saját maga valódi feladatára, amiért egy kis időre erre a Föld nevű kiképzőtáborba küldte őt a Teremtő.

Kisbalaton. Berek, mint láptemplom. Pünkösöd

A Berek a hely, ahol a vízi, a földi és a levegő világa fonódik össze egymással bensőséges öleléssel. Egy csöndes, meghitt helyre elvonulva a Lápban érezhetjük, hogy részévé leszünk a tájnak, beleolvadunk az elemek, a növények világába, hogy kezd tisztulni elménk, amíg belső világunkat a Berekben, mint tükörben magunk előtt láthatjuk. A bereki Láptemplom a felső világgal való kommunikáció helye, ahol megkaphatjuk saját kis emlékeztetőinket. Kisbalatonon Pünkösöd ünnepén voltunk, amit ma már alig tudunk megélni.

Korábbi szerzetesrendeknél (pálosok, ciszterciek, trappisták, stb.) a Pünkösöd volt az évkör egyik legnagyobb ünnepe. Ilyenkor a föld asztrális fényt bocsát ki magából, ami visszatükröződik önmagára. Ennek megélésekor lelkünk és szellemünk képes egylényegűvé válni a Földdel. Ilyenkor mindenhol csak a szeretet árad felénk, és megadatik a tisztánlátás, eszmélés megdöbbentő erejű érzése is.

Pünkösöd jelentését, jelentőségét a keresztút 17. stációjánál is megtapasztalhatjuk. A 14 épített stáció után van még 3, amiket már magunkban kell felépíteni és megélni. A 15. a Feltámadás, 16. a Megjelenés, 17. a Pünkösöd a kiáramlás stációja, ami a szívcsakra szintjén hat.

Búcsúszentlászlói Szent László által fakasztott szentkút forrás a középkori kápolna, a kálvária, a Berek és a Zalavári templom és templomromok rezonancia készlete és minősége a tároगतó, a duda és emberi alázat vibrációs minőségével magasra emelve részt vettek a pünkösdi kiáradás megélésében.

Őrisziget, Máriaifalu

Ha már valamelyest megismertük, megérettük tájtemplomainkat sokkal könnyebben tudjuk megérteni épített templomaink ékességeit. Itt ugyanazok az érezhető, de láthatatlan erővonalak vannak épített alkotásként megjelenítve, amit a Természetben már megtapasztalhattunk. Mindig a konkrét hely adottságainak megfelelő arány- és



formarendszerű, anyagú, ill. tájolású templom épül. Ha egy picit változtatunk rajt már nincs meg az egység.

Az Óriszigeti Szent László-templom időtlen, örökértékű egyszerűségével úgy áll a falu központjában, mintha falai a föld közepéből nőttek volna ki, pontosan megtalálva helyüket. A mai szerény külső színesen megfestett belső freskókat rejt. A ragyogó képek a látó ember számára értelmet, tanítást rejtenek. Nem lehet mindenféle agyafűrt (intellektuel) értelmiségi metodikával megfejteti őket, sokkal egyszerűbb látásmódra van szükség, hiszen itt minden azt jelenti, ami. Ősi tapasztalati és beavatott tudás van rögzítve ezekben a képekben, amik a világ minden magasrendű kultúrájában megtalálhatók. Újra kell tanulnunk a képírás olvasását és megnyílik számunkra a formák mögötti világ hihetetlen egyszerűsége, tisztasága, mélysége. Kezd kirajzolódni a templom együttesének valódisága.



A Máriafalvai templom nevéből olvasható, hogy ma is működő gyógyhely. Az épülni vágyók kellő alázattal, tisztelettel és imával bebocsátást kapnak a templomba, ahol az észak-déli „H-hálón” gyógyulhatnak, szellemi, lelki és fizikai betegségeikből. Ez a templom jóval nagyobb az Óriszigetnél, mivel a hely és a Tervez-Ő Teremt-Ő ezt az arányt szabta az építőmestereknek.

Szent László napi zarándoklat a Balatonfelvidéken. Böjt út

Vannak események, amikről nagyon nehéz úgy írni hogy az élmény érzete megjelenjen az olvasóban. Erre ez fokozottan érvényes. Meg kell élni azokat az Árpád-házi szentjeink ősmintái által hordozott energiákat, amiket ezek a hegyek őriznek és árasztanak magukból. Ezek befogadásához fontos, hogy vándorként és ne turistaként közelítsünk a hegyekhez. A tiszta figyelmet az út közbeni böjt segíti, ami nem koplalást jelent, hanem egy szellemi döntést, amivel a gyomrunkat a helyén tartjuk és nem engedjük, hogy elménk helyére furakodjon.

Az út első állomása a Gulács, a Szent-Erzsébeti érdek illetve feltétel nélküli szeretet energia áradásának helye. Szeretet nélkül hiú ábránd csupán magasabb szintre kerülni. Ez az Alap. Ez az ételünk utunk során.

A Csobánc a Szent-Margiti belső harc energiáját tükrözi, amit saját magunkban vívunk a legerősebb ellenfél, önmagunk ellen. Ha ezt a harcot megnyerjük és saját magunk urai leszünk, akkor jöhet a következő hegy, a Hegyesd. Ez a Szent Imre hercegünk képviselte hűség energiáját sugározza. Ha az ember felmegy az első napi út végén, egy picit már a fizikai fáradtsággal dacolva a meredek hegyre közelebb kerülhetünk ennek az energiának a jelentéséhez. (Szent Imre hercegünk megértéséhez.)

Másnap napkelte után a Zalahalápi hegy hívott bennünket, amit nagymértékben lebányásztak bazaltja miatt. Szent István királyunkhoz köthető vállalás energiáját hordozza magán a hegy formája és története. Ha hagyjuk, hogy a hegy megérintsen önmagunk elfogadásához, vállalásához nélkülözhetetlen erőt kapunk.

A zarándoklat befejező állomása a Szent György-hegy. Itt él Szent László királyunk egységépítő ereje. Kis ráhangolódással az eddigi megtapasztalások sűrítve élhetőek át. Lehull az ember szeméről, szívéből az érzelmi fátyol, amelyet önmaga feszített oda.

A kétnapos túrán a helyek számomra életutunk főbb stációit jelentették, amiket évről-évre át kellene élnünk, hogy emlékezni tudjunk.

Felvidék – Csitári hegyek alatt – Építész túra

Számomra, építésztanonc számára ez volt a legmegvilágítóbb erejű. Itt olyan épített kőtemplomokat, tájtemplomokat, várakat ismerhettem meg, amelyek segítségével egy picit közelebb kerültem annak a ma már általánosságban megválaszolhatatlan kérdésnek a személyes válaszához, hogy mi is az építész?



Az apátkolosi templom energiarendszerét, helyét megértve, nyilvánvalóvá válik, hogy a templom aránya, iránya, szélességi, magassági méretei, az ablaknyílások tengelyei, a kapu helye, aránya, a bélet kialakítása, a torony magassága az apszis beugrása, egyszóval minden, de minden a megfelelő helyén van, s áll már majdnem ezer éve. Akik építették ezt tudták. Valószínűleg nem könyvekből, iskolából, hanem mert egyszerűen életük szerves részét képezte az építés.

Fel se merült, hogy valami másképp legyen, hiszen a Tervez-Ő-vel, Teremt-Ő-vel egyfolytában kapcsolatban voltak. Ők csak végrehajtották, megépítették, amit főnről kaptak. Ugyanezt elmondhatnám bármelyik más, jól megépített templom kapcsán, akár a zobordarászi, hontvarsányi, vagy gyimeskosztolányi templomról legyen szó. Az épületek mégsem egyformák, ahogy nincs két egyforma hely és idő sem.





Ezek a templomok időtlenül szépek, de nem azért, mert annak szerették volna csinálni őket. Ezek természetükből fakadóan szépek. Attól az alázattól, tudástól, érzékenységtől, szeretettől, ahogyan felépültek. Attól a helytől, tájtól, természettől, kerttől, ami körülveszi őket.



A bényi templom tudja mindezt a rejtett tudást, amit az előbbiek, de a látók számára tartogat egy kis emlékeztetőt még a belsejében faragott oszlopfőkön, szobrokon, pilasztereken, csúcsívzáródásokon.



Egy kőbe írt kozmogónia tárul ki előttünk. Egyszerűen csak tudnunk kell olvasni a képeket egyszerű, természetes módon, ahogy tették ezt az „írástudatlannak” mondottak évszázadokon át. Itt minden azt jelenti ami. Nem kell mögéképzelní, bonyolult

magyarázatokba bocsátkozni. Egyszerűen kell gondolkodni és látni. Elolvashatjuk a Templom, az életét működését a szobrokról, és mintegy jól megírt könyvben önmagunkra ismerhetünk, ki-ki a maga szintjének megfelelően.

A templomokhoz hasonló alkotás a Báró Ambrózy-Migazzi István malonyai arborétuma, csak itt a szentély nem kőből, hanem növényekből épült. A „virágos gróf” pontosan megértve egy-egy növény gesztusát, jellemét, üzenetét, helyét; rendben elültette őket helyükre, hagyva, hogy azután a maguk alakítsák a tájat, egymást és Bennünket. Az arborétumon végigsétálva olyan érzésem volt, mintha tisztítóúrán estem volna át. A fák, a bokrok, virágok kifényesítenek és ha nem figyelünk oda, még a végén meg is gyógyítanak Bennünket.

A harmadik emlékeztető, amit építészként kaptam ettől a felvidéki héttől a várak üzenete. Ezek a kőépítmények pontosan letapogatva földanyánk ideghálójának csomópontjait épültek fel és együtt olyan erős rezonancia rendszert hoztak létre, ami egy egész országot tartott egyben és védett a Kárpátokon belül. Ezt a jól megépített rendszert robbantották fel szomszédaink, akkor, amikor katonai jelentősége rég nem volt már.

Az emlékeztetőkből az a szép, hogy ha egy dolog általa világossá válik, akkor annak fénye másik kettőt világít meg, aztán az már négyet, és így tovább, amíg mindent be nem borít a ragyogó, áradó fényesség. Ha egy picit készek vagyunk nyitni a világosság számunkra még ismeretlen tartománya felé, akkor semmi nem ment meg Bennünket, hogy az Egész-séges Ember útjára lépünk, aki a Maga ura és szabaddá vált, aki tudja mi végre van ezen a kis égitesten, merre tart és honnan jött.

Köszönetet mondok Somlósi Lajos bácsinak, Péter bácsinak, akik révén személyes emlékeztetőimet megkaptam.

Balogh Ádám István AZ IDŐK JELEI

„Amikor esteledik, ezt mondjátok: Szép időnk lesz, mert vöröslík az ég, reggel pedig kijelentitek: Ma zivatar lesz, mert vörös és boris az ég. Képmutatók! Az ég arcát meg tudjátok ítélni, az idők jeleit pedig nem tudjátok? E gonosz és parázna nemzetség jelet követel, de nem adatik neki más jel, csak Jónás próféta jele.” (Mt 16,2-4)

Minden kornak megváltak a maga prófétái, szentjei, akik nemcsak az „ég arcát”, hanem az „idők jeleit” is tudakolták, s közvetítették azokat az emberek felé. Az emberek pedig vagy odafigyeltek rájuk, vagy sem. Így van ez ma is: ma is vannak üzenetközvetítők, akik veszik az „égi adást”, s emberi nyelvre fordítva továbbítják mifelénk, normál halandók felé, több-kevesebb sikerrel. Különleges formája az üzenetközvetítésnek, amikor az égi és földi világ rezgésinformációit közvetítik felénk. Nagyon érzékeny „antennákkal” rendelkező emberekről van szó, akik műszerekkel nem mérhető frekvenciartományban lejátszódo „eseményekről” tudósítanak bennünket. Közéjük tartozik a Föld gyógyításával foglalkozó szlovén Marko Pogacnik, az asztrálfizikai kutatásokat végző Szóke Lajos, és ebbe a sorba illeszkedik Somlósi Lajos munkássága is.

Az üzenetközvetítők egybehangozóan arról tudósítanak bennünket, hogy bolygónk vibrációs szintje fokozatosan növekszik, ami előrevetít egy – a Föld életében nem túl távoli jövőben

bekövetkező – jelentős változást. A vibrációs szint emelkedése mindenképpen finomodási folyamat, a Föld „tisztulásának” folyamata. A nagy kérdés csak az, hogyan viszonyulunk mi, emberek ehhez a tisztulási folyamathoz? Tudjuk-e követni, ami spirituális szintünk növekedését (növelését) feltételezi, vagy maradunk továbbra is a matéria nehézkedési erőinek alávetett állapotban?

Földi életünk bizonyos értelemben erről a küzdelemlről szól, hogy miképp tudjuk az anyag lefelé húzó erőit egyensúlyba hozni a szellem felemelő erőivel. E harmóniára törekvésben sokat tanulhatunk a természettől, mert ha kellő nyitottsággal és alázattal közelítünk felé, akkor nemcsak a nehézkedés erőit, hanem a felfelé ható spirituális erőket is megtapasztalhatjuk benne.

Bolygónk különböző helyeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy vannak a Földnek kitüntetett pontjai, ahol sokak által érzékelhetően magasabb rendű gyógyító erők működnék. Az emberiség régóta ismer ilyen helyeket, melyeket előszeretettel keresnek fel gyógyulni és megszentelődni vágyó emberek. Európában az egyik legismertebb a franciaországi Lourdes, azt kevesebben tudják, hogy a Kárpát-medence is bővelkedik hasonló minőségű helyekkel.

Somlói Lajos országjáró kurzusain a Kárpát-medence szent helyeit kerestük fel, hogy magunk is megtapasztaljuk a természet alkotta táj-templomok és az emberi kéz alkotta kő-templomok áldásos erőit és azok hatását. Ilyen minőségben került sor az egregyi templom, a kallódsi kerektemplom, a búcsúszentlászlói kegytemplom, a tihanyi bencés apátság, a balatoni Szent György hegy és más helyek meglátogatására. Mindegyik helynek megvan a maga sajátos energiarendszere, melyet geobiológiai és radiesztéziái eszközök segítségével térképeztünk fel, és kerestük meg azokat a pontokat, ahol a gyógyító hatás fokozottabban érvényesül.

A péntek estétől vasárnap délutánig tartó hétvégi táborokban alkalmunk nyílt megélni és megtapasztalni a Test – Lélek – Szellem hármasság valóságát a saját életünkben:

- A tábor ideje alatt az évezredes magyar gabonakönyha ételeit fogyasztottuk, amelyek tiszta táplálékkal látták el fizikai testünket;

- Az életmód, a táplálkozás, a magyar szellemi hagyományok és napjaink aktualitásáról szóló előadások elősegítették a Lélek erőinek formálódását;

- Az elcsendesedés, az ima és a meditáció lehetőséget adtak a Szellem erőivel való töltekezésre.

Somlói Lajos útmutatásai alapján módunk volt megtapasztalni, hogy a hely energiarendszerének, föld-idegáramainak helyes feltérképezése csak a hely szelleme (genius loci) iránti alázat és ráhangolódás mellett végezhető, ellenkező esetben félrevezető eredmény születik. Izgalmas élmény volt megtapasztalni, hogy

- Egy templomnak energetikai értelemben is van 'bejárata', melyet épp úgy lehet 'nyitni' és 'zárni', mint a valóságos ajtaját, s ahol az elmondott ima hatására az egész templom energiaszintje ugrásszerűen megnő.

- Az erdőnek is van saját energiarendszere, amely csak akkor 'fogad be bennünket', akkor kerülünk vele bensőséges kapcsolatba, ha megfelelő helyen ('erdő kapuja') és megfelelő módon (imádságos szívvel) közelítünk hozzá. 'Turistának' zárva marad az erdő, a 'zarándok' előtt azonban megnyílik, lehetővé téve pl. az erdő gyógyítását a fák auráján keresztül.

- Miként emelkedik a táj energiaszintje zene (közös ének vagy tárogató hang) hatására.

Somlói Lajos előadásai és a természetben végzett gyakorlati foglalkozásai, amelyek a Föld rezgésszintű üzeneteire való tudatos odafigyelést és ráhangolódást célozzák, megalapozzák a sokkal finomabb kozmikus üzenetekre való érzékenységet, esélyt adva a szellemi világ változásainak érzékelésére. Ilymódon rajtunk (is) múlik, hogy elmegyünk-e az „idők jelei” mellett, vagy észrevesszük és megfelelő módon kezeljük azokat. Somlói Lajos táborai ez utóbbira készítene fel bennünket.

VI. SZÉKELYFÖLDI FÜRDŐÉPÍTŐ KALÁKA

Örömmel számolhatunk be róla, hogy idén a Székelyföldi Fürdőépítő Kaláka keretén belül, a nyári csíkszentkirályi nyári kaláka után, ősszel megépült a Csobotfalvi Kerekeger fürdő is. A csobotfalvi borvízfürdő a Somlyó-hegy oltalmában található, a Csíki-havasok lábánál, gyönyörű kilátással a Hargita-hegység vonulatára. A Kerekeger lágban található medence a borvízforrás vizét teszi használhatóvá. Hajdanán egy csíksomlyói öregember, Izra bácsi használta a kisméretű gyógymedencét 94 éves koráig, innen kapta az Izra Feredő elnevezést. A falubeliek számára a hely arról híres, hogy itt áztatták a kendert az egymás folytatásában elhelyezkedő tavakban, a helyet ezért úgy is hívják „a tóknál”. A fürdő felújítását a helybeliek kezdeményezték, a kaláka megszervezését Antal Imre, Beáta és Kovács Áron vállalta. A kaláka előkészítésében részt vett az Ars Topia Alapítvány és a CsTTE. A kalákás csapatban a helybeliekkel együtt dolgozott 20-25 fő Erdélyből, a csíki Sapientia Egyetemről, Magyarországról, Németországból. Igazi közösségi munka, közösségépítés volt ez a Kisboldogasszony ünnepével kezdődő és a fürdőszenteléssel záruló a fürdőépítés. Az újjáépített fürdő két medencét, édesvízű forrást, öltözőt, napozóteraszt, példamutató öko-toalettet, hidat, patakoldal rendezést, információs táblákat foglal magába, mindezeket hosszan futó pallóút köti össze.



MARADÉKOK FELELŐSSÉGE

– beszámoló a székelyföldi konferenciáról –

Májusban a Kós Károly Egyesülés igazgatótanácsi ülését a pusztazámori kúriában tartotta. Az ülésen Makovecz Imre felvetette az Egyesülés kiterjesztésének gondolatát a Kárpát-medence határon túli területeire is, ennek első lépéseként egy erdélyi tagozat létrehozását. Ez a gondolat folytatása annak a lépésnek, mellyel Makovecz Imre a Magyar Művészeti Akadémia tagságát ötven,

határon túl élő személyiséggel bővítette. A 2004. december ötödikén a magyarsággal szemben elkövetett merénylet ellen-súlyára van szükség. Makovecz Imre javaslatához hozzátette, hogy a kezdeményezésnek onnan – a határon túlról – kell érkeznie. Ekkor azonban már ott volt kezemben Kolumbán Gábornak az Egyesüléshez intézett levele, melyet – válaszul – felolvastam.

MARADÉKOK FELELŐSSÉGE!

Kezdeményezés a Kós Károly Egyesülés
Erdélyi Tagozatának létrehozására

„Lesznek, akik utánam jönnek majd, az én maradékaim... nem szállanak le a hegyekről, hogy láncos rabjai legyenek idegen kultúráknak. Az én munkámat folytatják ők és az én életem örökkévaló lesz bennük, mert én itthon maradtam...”

Kós Károly fenti prófécijája világosan fogalmaz, a mester tudta, hogy lesznek majd követői. Talán azt is tudta, hogy jönnek még idők, amikor az általa megformált és megélt életforma – a szellemi élet, a gazdálkodás és a közéleti küzdelem – teljessége válasz lehet válságos időket élő magyarok előtt álló kihívásokra.

A magyar nemzet betagozódása az Európai Unióba legalább akkora történelmi kihívás, mint amekkora sorscsapás a trianoni döntés volt. A jelek szerint a nemzet nem az egységesülés és a magyar sajátosság tudatos felvállalásával és annak hatékony képviselésével kíván részt venni az EU bővítési folyamatában, hanem az egzisztenciális versengést és a kulturális asszimilációt tartja mindenekelőtt feladatának.

Erdélyből többen aggodalommal nézzük, miként válik anyaországunk a fogyasztói kultúra áldozatává, veszíti el gazdaságának autonómiáját és mond le újra a Trianonban elcsatolt részekben élő magyarságról.

A magyar nemzet elveszíti nemzeti autonómiáját. Hát hiába való volt a trianoni áldozat?

A Kós Károly Egyesülés és hozzá hasonló szellemiségű gondolkodó és cselekvő emberek társulásai reményt hordozó szigetet jelentenek a romlás tengerén. Talán mégsem lesz minden, számunkra fontos érték az enyészet áldozata. A szigeteknek azonban bővílniük és egyesülniük kell ahhoz, hogy elszigeteltségük ne tegye őket belterjessé és a társadalmi, nemzeti küldetésük beteljesedhessék.

Erdélyben is élnek olyan emberek, akik ösztönösen vagy tudatosan Kós Károly példáját követik. Ébredésük időszertű, közös cselekvésük válságot oldhat.

Azt a szabad és az Erdélyben élő más nemzetekkel együttműködő létformát, amelyet *transylvanizmusnak* nevezett Kós Károly, csak akkor lehet megteremteni, ha helyreáll a Kárpát-medence szellemi egysége. Erre az egységesülésre látok történelmi esélyt az Európai Unió hátralévő néhány esztendejében. Mert az Unió nem élheti túl a Közép-Földje felszámolását. Kárpát-medence népeinek gyarmatosítása, erőszakos asszimilációja mi más lenne, mint annak lényegi felszámolása?

Majd, ha az Unió felbomlik, mert nem tudott megoldást találni a szociális kérdésre (harmadszor bukik el ezen a történelmi leckén), legalább a Kárpát-medence egységben kerüljön ki belőle.

A Kós Károly által megfogalmazott jövőbeli Erdély-kép: a nemzeti autonómiák együttműködő rendszere, tulajdonképpen a működő Kárpát-medence kicsinyített mása. Mert minden Egység önmagához hasonló. A szerves részek egyazon egységet képezik le sajátosságukban is felismerhetően. Kós azonban a fiatal, feltörekvő nemzetek nacionalizmusa miatt nem látott esélyt arra, hogy az általa megfogalmazott modell korszellemmé váljék Erdélyben. Talán ezért maradt a transylvanizmus „magán projekt” és a mester élete azzal telt, hogy elképzelését maga és családja számára megélje. Tette mindezt azzal a hittel, hogy lesznek majd követők. Mert ha a tanítvány készen áll, megjelenik a mester. Teszi ezt időtől függetlenül, mert élete volt a kód, amit fel kell a maradékoknak ismerni, amennyiben tanítványokká ébredtek.

Kós Károly maradékai!

Találkoznunk kell Erdélyben, hogy közös dolgainkat megbeszéljük. Mert ha a mester élete korszellem lehet a Kárpát-medencében, akkor az lesz Erdélyben is. Otthon maradni a Kárpát-medencében. Építeni szabadságot és hidakat. „Kőből, fából házat... igékből várat”.

Ezért tenni közös felelősségünk. Maradékok felelőssége.

Székelyudvarhelyen, 2005. május másodikán

Kolumbán Gábor

A levél nagy hatást tett valamennyiünkre, s az igazgatótanács azonnal döntött egy székelyföldi konferencia megszervezéséről, mely a Tagozat megalakítására is alkalmat teremt. A konferenciára szeptember 30. és október 2. között került sor.

A konferencia első napján a Magyarországról érkezettek az Egyesülés tagjainak és vándorainak székelyföldi munkáit keresték fel. A csíksomlyói szálláshelyről a Kis Somlyó kálváriáján elindulva tiszteletünket tettük a magyarság szent hegyén. Az alattunk hagyott táj még ködbe burkolózott, amint a Salvator-kápolnához értünk. A ködből kiemelkedő hegytető nemcsak szakrális, hanem hadászati jelentőséggel bírt, része volt a hegytetőkre települt jelzőtüzek hálózatának, mely gyorsan volt képes riasztani, ha ellenség tört be a Kárpátok völgyeibe. A vakító nap és a reggeli szellő szemünk láttára oszlatta fel a ködöt Makovecz Imre hármashalom-oltára, a csíksomlyói pünkösdi búcsúik helyszíne felett, mely mint cethal emelkedett ki a ködtengerből, őrizve a tájat, a Csíki medencét. Müller Csaba építész, végzett vándor beszélt a szabadtéri oltár építéséről, melyben Makovecz Imre munkatársaként közreműködött.

A Kis Somlyó alatti gyógyvízforrás fölé emelt forrásházat tervezője, Esztány Győző mutatta be. A szomszédos épületet nemrég kapta meg a Sapientia Egyetem, az épület kertjének terveiről Sánduly Edit és Herczeg Ágnes beszélt. A kertben a térségre jellemző gyógynövény-gazdaság létesül.

A kegytemplom közelében újonnan épült klarissza kolostort Tövissy Zsolt építész mutatta be, majd a volt Kalot népfőiskola épületének történetét ismertette a jelenlévőkkel. A nemrég részben leégett és újonnan helyreállított épület Kós Károly egyik utolsó munkája. Csíkszereda, a Makovecz Imre által tervezett templom volt a következő állomás. Az épületet Bogos Ernő, végzett vándorépítész kísérte a megvalósulásig.

A busz innen Csíkszentkirályba, a 2005-ös nyári fürdőkaláka helyszínére vitt. A helyreállított fürdőt a polgármester jelenlétében Herczeg Ágnes mutatta be. A fürdő épületegyüttesének része a Szent Koronát formázó fűzőpítmény, mely mágikus, gyógyító jelként utal a település névadójára, a Kárpát-medencét összefogó szakrális királyság alapítójára. A Mária-imahely és a gyógyító vizek egyként szolgálják a test és lélek gyógyulását.

Útban Kászónba elhaladtunk a 2003-as csíkkozmási fürdőkaláka helyszíne, a Sószezfürdő mellett. A Kászónújfalu melletti, 2004-es kaláka helyszínére érve, a 15 °C-os gyógyvízben való megmerülés után terített asztal várt. Kászónból visszafelé tisztelegtünk a Nyergesztető 48-as honvédelemképműve előtt. Utolsó állomásunk a Tusnádon a nemrég átadott Borvízmúzeum épülete volt, Herczeg Ágnes, Jánosi Csaba és Esztány Győző közös munkája. Este a szálláshelyen, Kós Károly épületében Ferenczes István költő, a *Székelyföld* folyóirat főszerkesztője volt vendégünk. Az estet táncház zárta. A konferencia magyarországi résztvevői a táj lelkeket tisztító hatása alá kerültek, előkészülve a másnapi munkára.

Illyefalván, a Keresztény Ifjúsági és Diakóniai Alapítvány adott helyszínt a konferenciának. Nem közömbös a helyszín és a vendéglátók személye. A konferenciaközpontot Kató Béla lelkes és felesége, Kató Ibolya hozta létre. A modellszerűen működő intézmény egyszerre folytat gazdasági tevékenységet – mezőgazdasági, építőipari vállalkozás, konferenciaturizmus –, szociális gondozást – gyermekotthon – és szellemi aktivitást – konferenciák, lelki gyakorlatok, képzések –, mindezt önfenntartó módon. A tevékenységek a vállalkozás szerves részei, kicsiben megtestesítve Kós Károly ideáját a gazdaságilag és kulturálisan autonóm Erdélyről, természetes módon felismerve és megragadva a hármas tagozódás valóságát.



Az egybegyűltek – mintegy százan – elénekelték a *Szózatot*. Makovecz Imre bevezető szavai után Kolombán Gábor hívta segítségül Kós Károly szellemét. Egy fiatal sepsiszentgyörgyi színész felolvasta Kós 1921-es keltezésű, *Kiáltó szó* című levelét.

A megrázó levél felidézte a Trianon után magára maradt székelység helyzetét, annak átélését, hogy az anyaország lemondott róluk, s kísértetiesen felidézte 2004. december ötödikét is. Kós akkor a magukra maradtok fájdalmát megfogalmazva a megmaradás mellett döntött, s itt leírt gondolatai képezték alapját transylvanizmusának, melyet most mindannyian megeleveníteni, megújítani és kitágítani akarunk.

Makovecz Imre rögtön a tárgyra tért, javaslatot tett a Kós Károly Egyesülés erdélyi tagozatának megalapítására azzal, hogy azonnal kezdődjék meg az alapszabály megfogalmazása, a cselekvési program és az alapító nyilatkozat aláírása. Az alapdokumentumok megfogalmazásához a Kós Károly Alapítvány és az Egyesülés alapító okiratai szolgáltak kiindulásul, a célok megfogalmazása a jelenlévők javaslatai alapján történt. Néhány kérdésben határozott álláspont alakult ki: felmerült a csíkszeredai Sapientia Egyetemen építészkar alapítása, hiszen Romániában jelenleg csak Bukarestben folyik építészképzés. Javaslat hangzott el egy értékvédelmi gyűjtőmunka beindítására és egy értékvédelmi adatbázis létrehozására. Másik fontos kérdés a főépítési rendszer kiterjesztése kisebb településekre. A főépítész nagymértékben befolyásolni tudja a település arculatának alakulását. Jogi formaként a romániai jogrend lehetőségei alapján az egyesületi formát választották. A késő délutáni órákban kezdődött az egyesület megalakítása. A belépni szándékozók csatlakozási nyilatkozatot írtak alá. Elfogadták az alapszabályt, lefektették írásban az egyesület főbb céljait. Az alapítók szán-

déka szerint az egyesület tagsága természetes módon nyitott román építészek és más érdeklődők számára. Fontos cél az előítéletektől mentes együttműködés atmoszférájának megteremtése. A dokumentum jogi kontrollja után október végére irányozták elő a már végleges szöveg aláírását. Ezzel befejeződött az alapítási procedúra. Az ünnepi esemény este közös énekléssel, borozással zárult.

A konferencia mintegy száz résztvevője közül közel negyvenen – köztük egy román építész – írták alá a belépési nyilatkozatot. Az erdélyi tagozat önálló jogi személyként alakult, néhányan beléptek a magyarországi Egyesülésből is. Ezzel a határoktól független együttműködés lényegében intézményszerűvé vált. A konferencia alatt Makovecz Imre tárgyalásokat folytatott Csíkszereda polgármesterével és megállapodtak, hogy az Egyesülés részt vesz Csíkszereda városközpontjának építészeti rendbetételében.

A véletlenek szerencsés összjátéka folytán – nyolc év munkáját követően – a közelmúltban készült el Makovecz Imre két székelyföldi épülete, a sepsiszentgyörgyi ravatalozó és a vargyasi református templom, melyek kivitelezési munkáit Müller Csaba vezényelte. Mindkét avatási ünnepség vasárnap volt, így a konferencia résztvevői jelen lehettek az eseményeken.

A sepsiszentgyörgyi ravatalozó a lélek útjának köztes terét formálja meg. A jól szervezett, bensőséges, de egyúttal józan református lelkülettel megrendezett ünnepség – melynek során beszédek, szavalatok, kórus hangzott fel – tetőpontját Makovecz Imre beszéde jelentette, ő képekben beszélt az épületről, a lélek útjáról. A hangulat felemelkedett abba a szférába, ahol az épület eszméje megragadható volt.

A sepsiszentgyörgyi ravatalozó és kápolna avatásán készült felvételek; ezeken és a következő oldalakon: Papp Tamás képei



A vargyasi templom újjáépítése különleges esemény. Az Árpád-kori, később lerombolt templomból mindössze néhány részlet maradt fenn. Ezek közül az oltár különleges jelentőségű. Kő fedlapját leemelve a szem elől rejtett kőperemen rovásírásos feliratot találtak. A felirat Mihály arkangyalt említi. A kő bizonyítéka a Mihály-kultusz jelenlétének a magyarság e keleti szegletében, egyúttal a pogány szellemi örökség kereszténységbe történő átalakulásának. Az újjáépült templom formái a Föld és az Ég közti találkozást, a sötét kő vörös fává alakulását idézik.

A nyár természeti katasztrófái által meggyötört táj e néhány napon langyos szellővel, szép, kora őszi idővel, aranyló napsütéssel ajándékozta meg az ünnep résztvevőit. A természet ünnepelte a szellem újjászületését, amikor Mihály arkangyal harci ménjével visszatér a csillagok távolából, belép a földi szférába, s útnak indul a Föld belseje felé, hogy megvívjon a Sárkánnyal, megtisztítva a Földet a Tél közepéig, hogy ott ismét megszületessen a belső fény. Mihály hívó hangja zengett a tájban.

Mélyen visszhangzottak lelkünkben a hívó levél szavai: „Mert ha a tanítvány készen áll, megjelenik a Mester. Teszi ezt időtől függetlenül”.

Ertsey Attila

A sepsiszentgyörgyi ravatalozó és kápolna belső tere



BESZÉLGETÉS MAKOVECZ IMRÉVEL ÉS SIKLÓSI JÓZSEFFEL

Makovecz Imre: Rendes évi összejeövetelünket tartottuk Illyefalván, a kitűnő Zakariás Attila által tervezett épületben, egy nagyon finoman és ügyesen megformált házban, szerény, de rendkívül alapos helyismeretre támaszkodó építészettel csinált ott, nagyon jól használható, jól áttekinthető épület. Meglehetősen sokan jöttek el a hívásunkra, elsősorban erdélyiek, de még Jasiból is volt ott egy román építész, aki a szerves építészettől doktorált és rész akart venni a találkozón. Mindjárt az elején odarendeltem mellé egy románul beszélő fiatal építész, hogy mindent fordítsanak neki.

Siklói József: Kolumbán Gáborékkal úgy beszélünk meg, hogy együtt előkészítjük a Kós Károly Egyesülés erdélyi szervezetének megalakulását, de mi már az autóban elhatároztuk, hogy nem csak előkészítjük, hanem meg is alakítjuk. A találkozó végén valóban döntés született a helyi szervezet megalakulásáról, a jelenlévők közül, akik ebben részt kívántak venni, aláírták a jelentkezési nyilatkozatot. Rengeteg építész volt ott Sepsiszentgyörgyről, Kolozsvárról, Csíkszeredából, de volt egy zene-tanár is meg a sepsiszentgyörgyi ravatalozó villanyszerelője, akik aktívan résztvettek a program megfogalmazásában. Jobbára magánszemélyek az alapítók, tehát nem jogi szervezetek.

Makovecz Imre: A sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum igazgatója máris jelentkezett, hogy ingyen az erdélyi szervezet rendelkezésére bocsát egy helységet, egy embert és számítógépet, hogy legyen ott az információs központ. A tényleges alakuló közgyűlés december elején lesz, a végleges program, a szervezet belső rendje, dramaturgiája ott fog kialakulni. A cél világos és tiszta, hogy amit a Kós Károly Egyesülés hosszú évek óta képvisel, hogy a szerves építészeti és a szerves gondolkodás szervezeti formáját jelenti Közép-Európában, az most valamilyen alternatívával továbblép Romániában. Én személyesen arra törekszem, hogy románok minél nagyobb számban tagjai legyenek ennek a szervezetnek, azt gondolom, hogy nem lenne reális nemzeti keretek közé szorítani. Egészségesnek azt tartanám, ha ez a bizonyos eleven és szerves gondolkodásmód alkalmat teremtene arra, hogy egyenesen, világosan és tiszta gondolatokkal próbálják meg azt az erdélyi helyzetet kezelni, mely pillanatnyilag a politika kezén és általában a hamis és meglehetősen pusztító nacionalizmusok kezén tönkremegy. Erdélyre mindig a rendek kiegyensúlyozott működése volt a jellemző és nagyon sokat tudna segíteni a jelenlegi helyzeten, ha olyan emberi magatartás és ennek következtében olyan építészeti stílus, egy szociálisan érett gondolkodásmód alakulna ki, amelyik nem hagyná, hogy a süllyesztőbe küldjék azt a Közép-Európát, amely az első világháború előtt gyakorló pályája volt az egyesült Európának.

Sajnos attól tartok, hogy nem lesz egyszerű ezt a folyamatot kiterjeszteni. A felvidéki helyzet sokkal nehezebben kezelhető egy általános emberi értékrend szempontjából, mint a romániai. Mindenesetre az a tapasztalatom, hogy a Felvidéken, Szlovákiában sokkal nehezebb egy kiegyensúlyozott, normális viselkedést érvényre juttatni, mint Romániában. A Délvidékről egyelőre jobb, ha nem is beszélünk.

2005. október 25., autóban Stuttgart felé



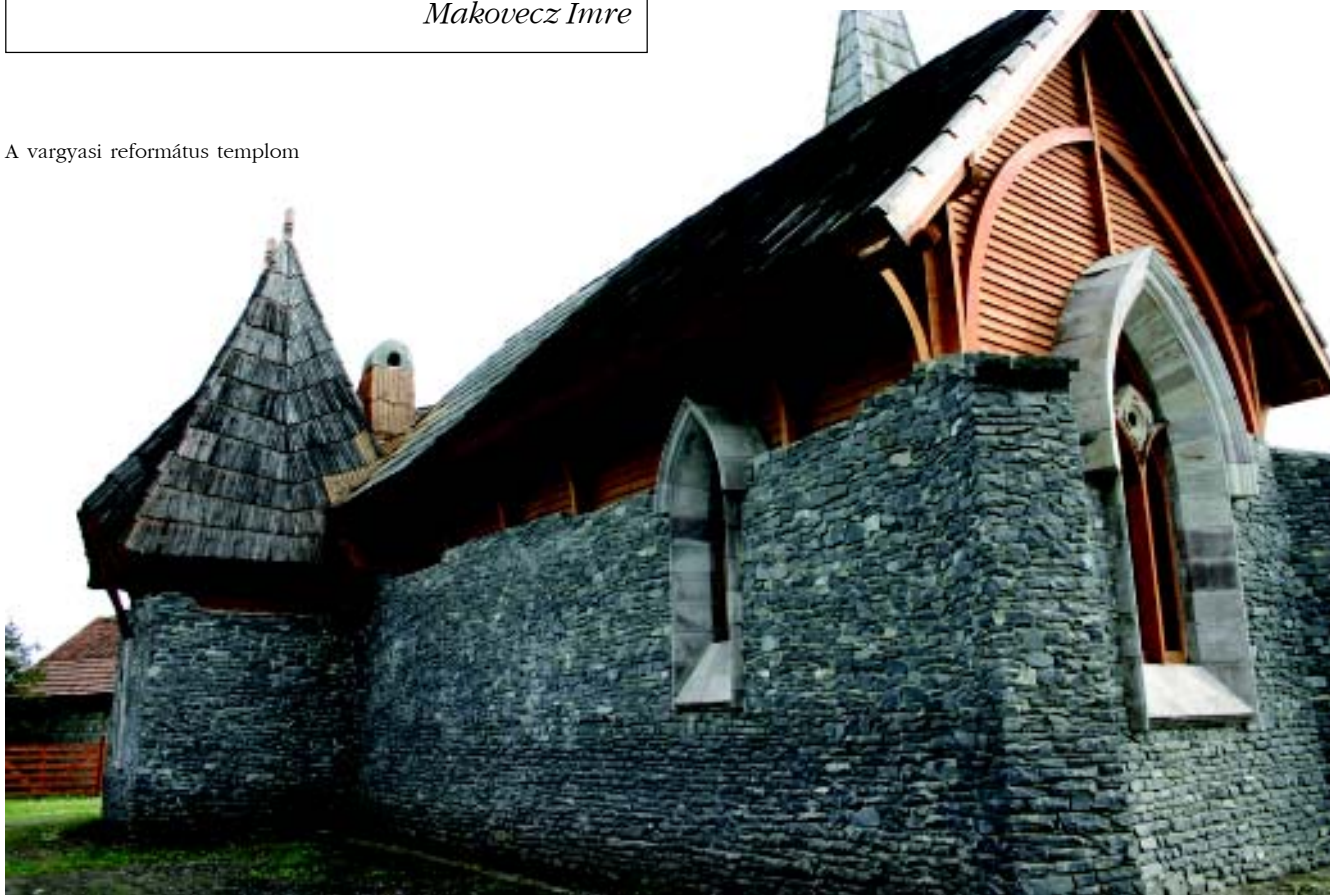
Változó és egyre fényesebb időköt élünk, bízunk a jövőndő égi erejében, hadra fogjuk saját energiáinkat, magunk fényes sorsáért és a szeretet megismerő erejével egymásért megyünk hadba Mihály arkangyal katonájaként. Célunk a gondolkodásból az azonnali helyes cselekvés, a közép-európai szabad, faji gyűlölettől mentes, szakrális szemlélet kialakítása. Tagjai lettünk annak a hadtestnek, mely Mihály kardja alatt küzdelmét a szellemi világban vívja.

Emlékezzünk az ezeréves imára: *Szent Mihály arkangyal, védelmezz minket a küzdelemben, a Sátán gonosz kísértései ellen légy oltalmunk, esedezve kérünk, parancsoljon neki az Isten, te pedig, mennyei seregek vezére, a Sátánt és a többi gonosz szellemet, kik a lelkek vesztére körüljárnak a világban, Isten erejével taszítsd vissza a kárhózat helyére. Amen*

Makovecz Imre



A vargyasi református templom



Z. Tóth Csaba

KLINGSOR SZÍNRE LÉP

– Dan Brown: *A Da Vinci-kód* –

„Jól figyeljen, ez a legnagyobb megtévesztés az emberi történelemben...”
(*A Da Vinci-kód*, 362. o.)

Kétféle ember létezik 2003 óta: aki már olvasta és aki olvasni fogja *A Da Vinci-kód*-ot. Mint valami járvány söpört végig a világon ez a kissé együgyű, bár hatásosan fölépített thriller, köszönhetően nem kis részt a *The New York Times* hírverésének. Az egyház és a hívők elleni ártatlan fricska csupán vagy olyan kultusz-könyv, amely a figyelmet magához mágnesezve tudatosan belénk akarja vésni mondandóját? Mennyi a valóság mindabban, amit a könyv meglehetősen provokatívan fölvet? Triviálisnak látszik vitatkozni egy regény állításaival, mégis ezekre a kérdésekre keressük a választ, mert úgy tűnik, ezzel a ponyvába csomagolt ezotériával igen széles körben akartak elterjeszteni bizonyos gondolatokat, újra elővéve a Baigent-Leigh-Lincoln szerzőhármast és mások tíz-húsz évvel ezelőtti *Szent Vér*; *Szent Grál*-könyveinek lefutott üzenetét. Ami a mágikus divatok mai terjesztését illeti, különösen a fiatalabbak körében a witch-babáktól Harry Potterig, nem sopánkodhatunk a spiritualizmus hiánya miatt – már szinte az ember ép eszét kell megóvni az elharapódzott dekadens boszorkánykodás vagy épp a titkos társaságokra vonatkozó hamis információ-dömping közepette, melyekkel a fontos kérdésekről – adott esetben az igazi manipulátorokról – elterelik a figyelmünket.

Az Indiana Jones-típusú mítikus küzdelem, melyet egy jól álcázott kívülről indít el, a katolikus egyház (Opus Dei) és egy titkos társaság (Sion Rend) között bontakozik ki, és a tét: bizonyos „Grál-dokumentumok” közzététele avagy titokban tartása. A szereplők egy rejtélyes betűkombinációs széf, az azóta már sorozatban gyártott és különböző kivitelben beszerezhető *cryptex* megtalálása és költői titkainak idegborzoló feszegetése ürügyén világtörténelmi eszme-futtatásokkal állnak elő a Grál „igazi” mivoltára, azaz végső soron a kereszténység sajátosan értelmezett lényegére vonatkozóan, és arról, hogyan vezette félre az egyház az emberiséget ezzel kapcsolatban évszázadokon át.

Nézzük először a szerző állításainak hitelét az ún. Sion Renddel kapcsolatban (231-234 old.). Nincs semmiféle hiteles adat arról, hogy az állítólagos rendalapító, a Karolingokkal rokonságban lévő Godefroy de Bouillon, lotharingiai herceg kapcsolatba hozható lenne egy ilyen renddel, és arról sem, hogy tudatában lett volna – mint néhányan minden történelmi alátámasztás nélkül állítják – Dávid királytól való leszármazásának; egy legenda szerint a „hattyús lovag”, Loherangrin utóda volt, aki Parzival fiaként szerepel Eschenbach hősi eposzában. Amikor a keresztények 1099-ben Godefroy de Bouillon vezetésével elfoglalták a muzulmánoktól Jeruzsálemet, ő fel sem vette a *Jeruzsálem királya* címet, hanem mint a *Szent Sír Oltalmazója* uralkodott 1100-ban bekövetkezett haláláig, mert nem akart király lenni

ott, ahol Jézus töviskoronát viselt. A XII-XIII. században létezett egy Sion apátság Palesztinában és Európa néhány pontján (Calabria, Szicília, Orleans), de nem játszhatott komoly szerepet, mert csak gyér történelmi adatok említik, melyekre ráadásul több száz évvel később hivatkoznak. 1396-ban Ferri de Vaudemont alapít egy Sioni Miasszonyunk Testvériséget Lorraine-ben, amelynek kapcsolata a korábbi Sion Apátsággal nem ismeretes. 1698-ban arról ír egy Frater Vincent nevű egyházi, hogy a keresztesháborúk idején a Szentföldön voltak lovagok, akik csatlakoztak a Jeruzsálem melletti Sion-hegyi Miasszonyunk apátságához, és felvették a *Sioni Miasszonyunk Lovagrendje* (Ordre de Chevaliers de Notre Dame de Sion) nevet. 1893-ban R. Rohricht a *Regesta regni Hierosolymitani* (Jeruzsálem királyainak jegyzéke) című munkájában megemlíti, hogy 1116-ban a Sioni Miasszonyunk apátság priorját Amaldusnak hívták, akinek neve 1125-ben Hugues de Payennel, a templomos lovagrend egyik alapítójával és első nagymesterével együtt szerepel. E.-G. Rey szerint a Sioni Apátság, illetve rend, legalább 1291-ig fennállt, eddig van ugyanis dokumentálva az apátok névsora, majd a Szentföld elvesztésével az apátság történetének is vége szakadt. Ennyi a tényleges történelmi adat a középkori Sion Rendről, amely láthatóan egyházi intézmény volt, nem titkos társaság, bár nem tudjuk bizonyosan, hogy a kereszties lovagok nem működtették-e tovább titkos társaságként. Az újabb időkben egyetlen alkalommal került szóba: az 1950-es években egy börtönviselt francia műszaki rajzoló révén, aki önkényesen felvette a *Plantard de Saint-Clair* nevet – ez a név egyébként nem szerepel a Grál-közösség családjai között –, és saját magát tekintette Franciaország igazi királyának. Ő alapította meg 1956 nyarán a *Prieuré du Sion*-t, amely azonban nem titkos társaság volt, hanem – mint svájci és francia lapok leleplezték – egy katolikus szervezet, amely közügyekkel, így elsősorban a helyi lakásbérlet érdekvédelmével foglalkozott. Genf közelében, St-Julien-Genevois-ban alakult meg és nem a jeruzsálemi, hanem egy közeli Mount de Sion hegyről kapta nevét. Plantard terjesztette először a sztorit a „Jézus-vérvonalról”, és barátjával, Phillipe de Cherisey márkival elhelyezte a *sionita nagymesterek* hamisított névsorát a párizsi Bibliotheque Nationale-ban, hogy később fel lehessen fedezni. Ez a hamisítás 1984-ben lelepleződött, a készítőik maguk vallották be, ezzel ért véget a „rend” újabbkori története (azóta egyébként több tucat *Priory of Sion* alapításához kaptak kedvet az érdeklődők). A „projektet” még élő korban megpróbálták korábról datálni, ugyanis voltak más hamisítványok is, melyekről Plantard azt állította, hogy a XIX. század végén kerültek napvilágra az egykori katar fellegvár, Rennes-le-Chateau elhanyagolt plébániatemplomában, Bérenger Sauniere atya által, aki a templom renoválása közben talált rá az állítólag meroving-kori pergamenekre Jézus és Mária Magdaléna „leszármazottairól”. A plébános valóban létezett, valójában csupán Rennes-le-Chateau úrnőjének, az 1781-ben elhunyt Marie

Negre d'Hautpoulnek a maradványait, családfáját és végrendeletét találta meg a templomban. Minderről 1996-ban dokumentumfilmet készített a BBC (*The History of a Mystery*) és 2003-ban egy történetileg hiteles újabb könyv, Bill Putnam-John Edwin Wood: *The Treasure of Rennes-le-Chateau: A Mystery Solved* (A Rennes-le-Chateau kincse: a megfejtett rejtély) jelent meg Pierre Jamac: *The Archives of Rennes-le-Chateau* című leleplező könyve után.

Az újjáélesztett történelmi svindlik között elhangzik a könyvben egy kifejezetten érdekes közlés, ami mellett nem lehet szó nélkül elmenni, mert ráadásul átfedésben van egy színfalak mögötti valóságos eseménnyel. Eszerint az egyház „hallgatólagos megállapodást kötött a renddel”, miszerint az titokban tartja az egyház számára kompromittáló „Grál-dokumentumokat”, cserébe az egyház nem támadja a rendet (387. old). Kívülállók számára ez a könyv kétes szellemében fogant hivatkozásnak tűnhet, csakhogy más, megbízható forrásból tudjuk, hogy valóban sor került a XIX. század elején egy ezoterikus-politikai meg egyezésre az akkor még betiltott Jezsuita Társaság (XIII. Leó pápa oszlatta fel 1776-ban és a tilalom 1814-ig volt érvényben) és a nyugati szabadkőművesség vezetői között, Napóleon ellen és a történelem további menetének kézbentartása érdekében. Rudolf Steiner többször beszélt a „romokon uralomra jutó fekete-fehér princípiumról”, az ellentmondás alkalmazásának okkult ismeretéről e körök felső vezetőinél, amelynek jegyében mozgalmak és ellenmozgalmak, sőt háborúk és békék, vagy épp országok teremtésével meghatározott irányba igyekeztek (igyekeznek?) terelni a nemzetek életét. Vajon „a rend” épp Dan Brown és mások hasonló tárgyú könyveivel, és az általuk lobogtatott ál-bizonyítékokkal döntött a világraszóló közlés mellett, melyekkel végromlásba döntik az egyházat? Azt hiszem épp ellenkezőleg, fölmerülhet bennünk a gyanú, hogy itt is „közös vállalkozásról” van szó, amely az igazság elkendőzését, megrontását szolgálja, a Golgota szerepüket betöltött erőről van szó, amelyek önérdékből meg akarják akadályozni a kereszténység igazi megvalósulását, a nagykorú emberiség küszöbön álló szellemi ébredését. Mert mi sem hatásosabb, mint valódi ezoterikus-szellemi összefüggésekről tévképzeteket kelteni, és ezeket leghatékonyabban egy világhírűvé tett ponyvával – és persze a belőle készített filmmel (a Columbia Pictures már készíti) – lehet elterjeszteni, hogy aztán a szakértő egyháziak megcáfolhassák. Ezek után aki a Grálról beszél, könnyen minősülhet rituálisan szexelő okkultcionista, és ismét be lehet sorolni a fenyegető veszélyek közé az ezoterizmus minden ágát.

Rátérve *A Da Vinci-kód* lényegi mondandójára, egy brit Grál-kutató kastélyában leszünk fültanúi a nagy titkoknak (335-363. old), miután a szerző beharangozta, hogy „ez nem pusztán az én elméletem” (239. old). Grandiózus képet kapunk arról, hogyan értelmezi Brown a Grált és a különböző idevágó történeti, teológiai, szellemtudományos kérdéseket, művészeti alkotásokat, kezdve az apokrif evangéliumokkal, a kumráni tekercekkel, folytatva Leonardo da Vinci *Utolsó vacsorájával*, bizonyítandó, hogy a Szent Grál nem más, mint – Mária Magdolna, aki Jézus valóságos felesége volt. Dan Brown igazságelemeket használ fel, hogy elterjessze hazugságait, ezért nézzük meg közelebbről az egyes témákat, és a hivatkozott forrásokat.

Az eredetileg kopt nyelvű, s az egyiptomi Nag Hammadiban a negyvenes évek közepén talált *Filóp evangélium* valóban leírja, hogy Mária Magdolnának kivételes helye, rangja volt

a tanítványok között és zavarbaejtően közli, hogy „Magdolna az, akit [Jézus] társának hívtak”, továbbá, hogy: „minden tanítványnál jobban szerette őt, és gyakran megcsókolta a száján. ... Azt mondták neki, Miért szereted őt jobban mindannyiunknál? A Megváltó válaszolt és mondá nekik, ... Mikor egy vak és egy olyan, aki lát, együtt vannak a sötétben, nincs különbség köztük. Amikor eljő a világosság, akkor az, aki lát, látja a világosságot, és az, aki vak, a sötétségben marad.” A szintén erősen töredékes úgynevezett *Mária evangéliuma* ugyanilyen értelemben ír: „Péter mondta Máriának, Nővérem, mi tudjuk, hogy a Megváltó téged jobban szeretett, mint a többi asszonyt.” Mária Magdolna eszerint az Úr által megbecsült szellemi látó lehetett, Jézus igazi szellemi társa, akiről a *János evangélium* írja, hogy ő látta meg elsőként a feltámadott Krisztust, és az apokrifek leírják későbbi látomásait is (ld. még Lk. 8,2). Van tehát igazság abban, amit *A Da Vinci-kód* állít, a többi tanítvány apokrifekben leírt feltékenysége vagy legalábbis értetlensége lehet magyarázata annak, hogy Mária Magdolna – és általában a nők – alakját, jelentőségét később kisebbsítették. Mindazonáltal a *társ* elnevezés nem házasságra vagy élettársi kapcsolatra vonatkozik, Jézus egész élete, missziója ellentmond ennek. A házasság tényét nem említi semmilyen kortárs mű, a *Talmud* sem, amely pedig lekezelően beszél Jézusról és tanítványairól, és bizonyosra vehető, hogy Jézus és Mária Magdolna házasságát, párkapcsolatát említene.

A szexualitással kapcsolatban, ami a Dan Brown-könyv sarkpontja, fontos megjegyezni a következőket: az apokrifek Jézusa úgy nyilatkozik, hogy aki a mennyek országába akar jutni, annak olyannak kell lennie, mint a kisgyerekek, egyesítenie kell magában a férfi és női princípiumra épülő kettőséget, a kintet és bentet, a fentet és lentet (*Tamás evangélium, Egyiptomiak szerinti evangélium*). Nincs szó arról, hogy ez az egyesítés ne foglalhatná magában a testi egyesülést, Jézus nem akarja kizárni a szexualitást az ember életéből, hanem azt a felébredett, megvilágosodott szeretet körébe vonja. Jézus szavai végső soron egy szellemi értelemben vett „tantrikus” kereszténység létezésére utalnak, egy szellemi „androgünizáció” ismeretére, ami Jézus tanításai, erői nyomán új értelmet nyerhetett a házasságban élő első tanítványok, férfiak és nők számára, és még érkehetnek hozzánk erre vonatkozó felismerések a jövőben, hiszen a Megváltó ezt az emberi szférát sem hagyhatta ki a megváltásból. Dan Brown kijelenti, hogy a pogány szexuális rítusoknak semmi közük az erotikához, de nem ad olyan diszciplínákat, amelyek a szexualitás átlagos, hétköznapi értelmezésén túlvezetnének. Csak hatásvadászóan felvillantja ezt a kérdést, de nem vezet a megoldás felé. A kanonizált *János evangélium* írja, hogy azok értik meg a világosság szavát, „akik nem vérből, sem a testnek akarataiból, sem a férfiuinak indulatjából, hanem Istentől születtek” (1,13), utalva arra, hogy az emberi fejlődés magasabb erőt az ókori beavatottak – istentől, ill. másodsor születtek – a genetikai összefüggéseken túl keresték, és ezáltal tudták átszellemíteni a szexualitás erőt is. Előbb a gondolkodás letagadott szellemi forrásait – a valódi Grált – kell megtalálnunk ahhoz, hogy azután igazi szeretettel és életigenlően szentelhessük meg a nemiség hatalmas testi-lelki valóságát, amely nemcsak az emberiség fennmaradásának alapja, hanem az ember szakrálisan mély vágyát és lehetőségét jelenti a lelki feloldódásra a leghétköznapibb szinten is.

Egyébiránt Mária Magdolnát nyíltan tisztelte a kereszténység évszázadokon át. Emléknapiján, július 22-én a katolikus egyház

sokáig az *Énekek énekéből* vett szenvedélyes szerelmi himnusszal tiszteltetett előtte (Ének. 3,2-5, 8,6-7), bár sajnos jelenleg Mikeás könyvének 2,1-5. verse a szentlecke ezen a napon; a változtatás az egyház válasza lehet az életünket elárasztó gátlástalan szexre, de ugyanakkor tükrözi az évszázadok óta az életen kívül rekedt papi hierarchia nőellenes mentalitását is. A középkor néha meglepő formában ábrázolta Mária Magdolnát: a *Nürnbergi Krónika* lapján glóriásan, imádkozva, négy angyal között jelenik meg, de mint valami „ösnőnek”, a haja térdéig ér és egész testét szőr borítja, aminek az a magyarázata, hogy Magdolna alakját összemosta a legenda Egyiptomi Máriaéval, aki a III. században élt, valóban prostituált volt, majd megtérése után elvonult a sivatagba, ahol mezítelenül, csupán hosszú hajába öltözve élt. Az egész test szőrösségének ábrázolása abból fakad, hogy ezt a Máriát a nagyon korai képeken hajába burkolva ábrázolták. A Magyar Nemzeti Galériában látható a *Szent Mária Magdolna mennybevitel* elnevezésű XV. századi oltárfaragvány, melyen szinte pogány istennőként magasodik a háttérben lévő táj fölé, a vénuszi ötösség szimbólumai magá körül (öt angyal, ötágú csillag egy fa koronájában, ötszimű virágok, mandorlát formáló imádkozó kéztartás). S ha már szóba került Magyarország, meg kell említeni *A Da Vinci-kód* másik csúsztatását, mellyel nyugatra csúsztatta a zéró meridiánt, az ún. rózsavonalat. A hagyomány szerint ugyanis a középkor kezdő meridiánja a Kárpát-medence nyugati felén futott át.

Dan Brown és mások a történethez azt is hozzáteszik, hogy Mária Magdolnának gyermeke született Jézustól, Sára, aki több európai királyi és nemesi család ősanyja lett, s így fizikailag került be a Megváltó vére egyes családokba, ez a „szent vérvonala”. (Azt is felvetik, hogy Jézus emberi mivoltában túlélte a megfeszítést és Mária Magdolnával együtt távozott Jeruzsálemből vagy India vagy Gallia irányába.) Egy középkori legenda szerint Mária Magdolnát és társait Jézus keresztre feszítését követően valóban hajóra tették és kitoloncolták Judeából, s Marseille-ben értek partot. Az eredeti középkori történet, a *Legenda Aurea* szerint viszont a Sára nevet Mária Magdolnának egy színes bőrű szolgálója viselte, akit ma is tisztelnek a Marseille környéki cigányok.

A szerző ködöt gerjeszt a Jézus és a Krisztus név körül is (340. old), melyekkel egykor világosan kifejezték a Megváltó emberi és isteni mivoltát. Azt a durva állítást hangoztatja, hogy Jézus csak történelmi figura, akiből az egyház faragott istent,

hogy saját világi hatalmát megalapozza. Így viszont értelmét veszti a regény fő gondolata, Mária Magdolna „szent” méhe és a Jézus vérvonala. A manipuláció érdekében – írja Brown – gondosan kiválogatták és meghamisították az evangéliumokat, Nagy Konstantin bizánci császártól kezdve, aki először tette államvallássá a kereszténységet. Először is: igen, a nagy feladatra kijelölt Jézusember volt, sok minden sokkal emberibb vele és körülötte, mint azt megszoktuk, így a fogantatása ugyanúgy természetes úton kellett történnie, mint ahogy lehetett akár felesége, sőt gyermeke is, bár mindezt nem tartjuk valószínűnek és semmiképpen sem hitelesnek. De ami az egész emberiség számára fontos, az az isteni-szellemi erő, Isten szava, a Logosz,

az Ige, amelyet az ember Jézus a Jordánban történt vízbemértéskor magába fogadott, s amelyet a hozzá legközelebb állók felismertek benne, akit ezáltal Isten fiának, *Krisztusnak*, Megváltónak neveztek, aki rendkívüli dolgokra volt képes, rendkívül hiteles módon tanított, s mélységesen együttértett embertársaival.

Ezen a ponton kiderülhet, hogy az evangéliumokat, Jézus vagy a Krisztus-lény inkarnációját, tehát egy szellemi lény testbe költözését vagy feltámadását, nem érthetjük meg szellemtudomány nélkül. Nem lehet megváltásról, Szentlélekről, a szellemiség befogadásáról beszélni a szellemi világ létezésének feltételezése és konkrét megismerése nélkül. Pál apostol utalásai például a *lelki test* és a *szellemi test* különbségére, az angyali hierarchiákra, a csillagok más-más dicsőségére, nagyon fontosak, de sajnos ezeknek a fogalmaknak az értelme – részben a hibás fordítások miatt – teljesen elsikkadt az evangéliumokból, apostoli levelekből és prédikációkból, és a szellemi tartalmat az évszázadok

alatt fölládozták a külsőségek, az „egyszerűség” kedvéért. Az emberi fejlődést azonban nem lehet föltartóztatni, Jézus mondta: „*Kitárom, amik e világ alapítása óta rejtve vannak*” (Máté 13,35), „*Nincs oly rejtett dolog, mely napvilágra ne jőne*” (Lk. 8,17), és: „*eljő az idő, mikor nem példázatokban beszélek majd néktek, hanem nyíltan beszélek néktek az Atyáról*” (Ján. 16,25, és 16,7-15 a Vigasztalóról). Ez a nyílt beszéd az Atyáról a látható világ láthatatlan alapjairól szól, melyet az új idők szellemtudományáé közvetít számunkra. Azért lehetséges ez, mert a feltámadást követően Krisztus igazi, megváltó vére, az élő, *pneumatikus* erők valóságosan áthatották a rejtett szellemi világokat, melyekhez lelki-szellemi lényünkkel hozzátartozunk. Miközben a IX. században idelent a földön a sötétben tapogatózó



tudat kételyeit dogmákba öntik, a Grál-látomásban ragyognak föl először az emberiség lelki szférájában a megváltás erői, amit később az Eschenbach-féle *Parzival* mutat be talán a leghitelesebben. A magasabb szellemi erők igyekeznek korról-korra áthatni az emberiség lelki-szellemi-szociális életét, összhangban az ember fokozatos önállósodásának történelmi folyamatával. Sajnos a gonosz erői mindig eltorzítják ezt a folyamatot a szociális kérdés, a tudományos és vallási megismerés krisztustalanításával, szellemtelenítésével.

És igen: az „örömhíre” alapozva létrejött földi organizációnak, egyháznak nyilvánvalóan voltak, vannak olyan törekvései, amelyekkel igyekezett kedvezni saját magának, sokszor tévedésekkel, sőt bűnökkel terhelt, hasonlatossá válva amaz Krisztussal szembenálló írástudókhoz és farizeusokhoz. Azonban Krisztus isteni mivoltát ez nem kérdőjelezi meg, ezek a bűnök az egyház halandó, véges, ítélet alatti történetéhez tartoznak, amelyek ellenére az egyház számára is lehetséges az átalakulás, a hatalmi játszmákon túl a lelkek igazi felébredése, hogy az élő Krisztus valódi megértéséhez, befogadásához és ezzel a megváltás nagy művéhez közelebb kerüljünk egyénileg és közösségi életünkben.

Nézzük Dan Brown művészettörténeti fejtegetéseinek teológiai részét és a Szófia-kérdést. Ezzel kapcsolatban mindjárt le kell szögezni: Leonardót, úgy tűnik, az isteni *androgün*, a férfínő szellemi egységének problémája foglalkoztatta, nem pedig egy földi Mária Magdolna „szent edénye”, ahogy az író állítja. Mindazonáltal az, hogy ki ül Jézus jobbán az *Utolsó vacsora* képen, több mint rejtély, bár nem egészen úgy, ahogy a regény felveti. Az ábrázolás forrása meglehetősen bizonytalanságban hagy bennünket a konkrét személyeket illetően: a *János evangélium* szerzője ugyanis sohasem nevezi meg magát Jánosként, erre csak utólag következtettek a mű stílusából, ami rokonságban van a *János apokalipszissal* és *János leveleivel*. A hagyomány két emberről tud, akit Jézus „szeretett”, vagyis akik közelebb álltak hozzá másoknál: Mária Magdolnáról és a feltámasztott bethániai Lázárról (Ján. 11,3). Különös az is, hogy a *János evangéliumban* a keresztfeszítésnél csak a három Mária van jelen, majd Jézus a szeretett tanítványhoz szól, akit mintha a három Mária között kellene keresnünk (19,25-26). Lehetséges, hogy Leonardo ezt a két szeretett tanítványt, Lázárt és Mária Magdolnát egyszerre akarta megfesteni a képen, de az sem kizárt, hogy valóban a szövegek hajdankori félrefordításában kell keresni a személyek körüli bizonytalanság okát. Lehetséges az is, hogy a szeretett tanítványok, Krisztus legközvetlenebb tanúi, együtt írták a János név alatt ismertté vált evangéliumot. Az, hogy az *Utolsó vacsorán* a szeretett tanítvány V-alakban elhajol Jézustól – ellentétben az evangéliumban leírtakkal, ahol Jézus ölében pihenteti a fejét –, valóban összefügghet a Dan Brown által említett *kehely*-jel ősi értelmével, de ez csak utalást jelent arra, hogy Jézus Krisztus a kereszten a szeretett tanítványra bízta a Szent Szófia erőit, titkát (az eredeti görögben és latinban „magába fogadta azt” szerepel; Ján. 19,27). Itt érkezünk el ahhoz a ponthoz, hogy kell értelmezni ezt a Szent Szófiát, a „*Ki az én anyám?*” és az „*Ímhol az én anyám!*” kifejezéseket Krisztus szájából: a szeretett tanítvány és mindazok, akik befogadják a Krisztus-szellemet, az Atya akaratát, szellemi szempontból az Ő anyjává és menyasszonyává válnak, vagyis azokban megfogyan és megszületik a föld újjáteremtésének csírája, a magasabb, krisztusi én-tudat. Ez a folyamat elsőként az ember Jézussal történt meg

az egész további földfejlődésre kihatóan. Nagy rejtély természetesen, hogy egy szellemi entitásnak miként lehet neme, de az emberiség talán ezen a jelképes nyelven keresztül értheti meg a szellemiség befogadásának lelki gesztusát. Az istenségnek minden okori vallásban volt párja, aki anyja és menyasszonya volt egyszemélyben. Az istennők egy létező világlelkiség kifejezői voltak, amelyet ismertek még a keleti kereszténységben is, ahol Szent Szófiának, szent bölcsességnek nevezték, aki voltaképpen a megtisztult, beavatásra előkészült lelket jelentette, míg a Szent Lélek vagy Szent Szellem a szellemi világ lélekbe hatolását jelentette. A világban és az emberiségben – a férfi lélekben is – élő, jelenlévő „szófia” valóságra úgy tekintettek, mint ami elszakadt Teremtőjétől, fényszikra a fényforrástól, és Krisztus megjelenéséig a föld, az érzékek sötétjében megváltásra, visszatérésre várt. A *Talmud* például, magyarázva egy szokás értelmét, egy képben fejezi ezt ki: száműzve hazájától egy faluban él egy királyi hercegnő, aki nem érti a falu nyelvét; ezért amikor eljön a vőlegénye, a hercegnő úgy fejezi ki az örömét, hogy lakomát rendez a falusiak számára; a hercegnő a *lélek*, a vőlegény a messiás, a falu a test (Walter Benjamin: *Angelus Novus*. 800.old). Leonardo da Vinci *Utolsó vacsoráján* a Szent Szellemet befogadó Szófia-jellegű lelki mozdulatot fejezi ki a szeretett tanítvány imára kulcsolt keze, lehunytt szeme, s ezért ábrázolja a művész nőiesen, androgün szépséggel az arcán, hasonlóan más művészekhez. Egyébiránt Mária Magdolnát gyakran ábrázolták kezében lezárt kehellyel – így például Correggio, Leonardo kortársa az 1516 körül festett *Szt. Péter, Márta, Mária Magdolna és Szt. Leonard* című képén (Metropolitan Museum), amiről azt is gondolhatnánk, hogy Grál-szimbólummal van dolgunk, de ha ismerjük a keresztény ikonográfiát, akkor tudjuk, hogy a kehely a nárdus-kenetet tartalmazza, mellyel Mária megkente az Úr lábait. Persze korántsem biztos, hogy Mária Magdolna volt ez a Mária, hiszen Lukács evangéliumában „egy bűnös asszony” az – akit, tévesen vagy tendenciózusan, később Mária Magdolnával azonosítottak (Lk. 7,37, v.ö. 8,2, Mária Magdolna a vagyonos, előkelő nők között szerepel) –, Jánosnál pedig a bethániai Mária keni meg Jézus lábait (12,1-3).

Másfelől – és mintha itt is megmutatkozna az ellentétes áramlatok összekapcsolódása, egyet akarása – Dan Brown fikciója Mária Magdolna szerepéről és szentségéről, ereklyéinek tiszteletéről végül is semmivel sem jobb, mint az egyház Mária-kultusza, akinek szeplőtelen fogantatását, égbevitelét a pápa dogmává tette. Mindkét esetben valami illegitim „fizikai” tolatkzik az ember lelki szemei elé, egy időszerűtlen lelki magatartás szuggesztívója, ami elfátyolozza a szellemi valóság megismerését, holott ma ana kellene egyre inkább törekedni, hogy az „istennőt” újra felfedezzük *magunkban*, mint a gondolatok élő, képi szövédsét, a szellemiség befogadóját. Mindenesetre a szent nőiség, anyaság nyilvánvalóan a hétköznapokig menően több tiszteletet érdemelne, ettől talán szelídebb, bölcsőbb, befogadóbb lenne a világ, de ehhez nincs szükség sem szexuális rítusokra, sem valamely istentől származó királyi dinasztiaira, nincs szükség fizikai Grált, fizikai Mária Magdolnát, fizikai vérvonalat látni ott, ahol *magasabb* bigazságokat akartak kifejezni a régi festők. Így *A Da Vinci-kód* valójában *ecet*, ami szétmállasztja az ember érzékeny szellemi struktúráit. Hiába veti oda a szerző a jól csengő megállapítást, hogy a „*Grál szépsége éteri természetében van*” (639. old), a könyv befejezése lapos, esetleges: miután az egész könyvön keresztül folyt a hajsza, hogy a Grálról fizikai képze-

ket ültessenek el az agyunkban, a végére kiderül, hogy a Szent Grál voltaképpen a nagyanyó, aki kijelenti, hogy a Grál „*csak egy nagy eszme, amely valahogy megihlet bennünket*”. A lufi leereszt, a könyv landolhat a sarokban...

Felmerülhet bennünk még egy fontos kérdés: a könyv történeti-teológiai-művészeti hivatkozásai nem arra jök-e valójában, hogy hordozzák egy ilyen „szent vérvonal” propagálását? A könyv „bizonyítékai”, legyenek cáfolhatók vagy sem, mellékesnek tűnnek ahhoz képest, hogy milyen „álmessiasváró” hangulat keletkezhet a tömegek lelkében a könyv olvastán. Lehet, hogy jön valaki, talán nem is soká, akit ilyen hivatkozással akarnak az „új világrend”, netán az új Európa hiteles királyává tenni, hogy az isteni származás fölkentségével felruházva végre „rendet csináljon”? Meg kell dolgozni az emberek agyát, hogy ezt a világkirályt várják és méltó módon fogadják? Bármilyen képtelenül hangzik, korántsem tekinthető kizártnak ez a lehetőség, s az sem, hogy ezt az eseményt egy regény formájában is igyekeznek előkészíteni, hiszen itt nem az a cél, hogy történetileg

IRODALOM

A Da Vinci Code-ról: www.priory-of-sion.com

Rudolf Steiner: *A János evangélium*, Bp., Magyar Antropozófia Társaság

Rudolf Steiner: *Jézustól Krisztushoz*, Bp. MAT kiadása

Rudolf Steiner: *Az új Ízisz – az isteni Szófia keresése*

Rudolf Steiner: *The Etherisation of the Blood*

Rudolf Steiner: *Beweissteins-Notwendigkeiten für Gegenwart und Zukunft* (Tudati szükségserűségek a jelen és a jövő számára, 1918. júl. 30-i

alátámasztott, tudományos igényű tanulmány jelenjen meg a kérdéskörrel, azt csak kevesen olvasnák, hanem a széles tömegeket igyekeztek célbavenni. Ismerve mindazt, amit Rudolf Steiner elmondott az újabb kor szellemi háttéréről, Krisztus második, ún. étertesti eljövételének XX. századi kezdetéről, hatásáról az emberi lelkekre, és ellenpólusként a várhatóan majd „világjövőként” fellépő Antikrisztus – a Krisztussal ellentétes hatalom – emberi megtestesüléséről és föllépéséről a XXI. század első harmadában; mindennek tudatában nem túlzás azt mondani, hogy Dan Brown regénye az emberiség nagy félrevezetése, amelynek látszólag szórakoztató felszíne mögött nagyon is tudatosan működő okkult csoportokat lehet sejteni. Csak ne-hogy félreértsék az emberek ezt a *testi eljövételt*. . . Mindezt részletesebben meg kellene magyarázni a megértés kedvéért, hogy amiről szó van, ne tűnjék hasonló idegborzolásnak, mint maga a regény, de itt csak nagy vonalakban utalhattunk ezekre a dolgokra, hímökként utat mutatva a további tájékozódás, elsősorban a Rudolf Steiner által közvetített hiteles megismerés felé.

előadásban az amerikanizmusról és a jezsuitizmusról, GA 181; in: *Szabad Gondolat*, 2002/2 és 2003/4)

Terry M. Boardman: *Dark Night of the World – Illuminating the Evil of our Times*, www.monju.pwp.blueyonder.co.uk

Robert S. Mason: *The Advent of Ahriman* (www.geocities.com/Athens/Sparta/1105/ahriman.htm)

Apokrifek angolul: www.earlychristianwritings.com, www.gnosis.org/naghamm/gop.html

A SKÓT PARLAMENT

Az Edinburgh-ban 2004-ben megnyitott új skót parlament épülete nyerte a RIBA 2005. évi Stirling-díját. Az épületre kiírt pályázatot a katalán Enric Miralles nyerte, a munkát váratlan halála után felesége és munkatársa Benedetta Tagliabue folytatta egy skócia építészirodával közösen. A rendkívüli finomsággal, kézműves szinten, ugyanakkor a legkorszerűbb technikával kivitelezett, szokatlan építészeti eszközöket felhasználó épület a skót nemzeti önállóság jelképévé tudott válni.



Popovics Béla

A MUNKÁCSI ÁRPÁD-SZOBOR

Sajtótörténeti kutatásaim során sikerült rekonstruálnom egy soha el nem készült munkácsi emlékmű, a millenniumkor a város főterére álmódott Árpád-lovasszobor krónikáját. Az alábbiakban ennek a gazdag forrásanyagnak a legfontosabb vonatkozásaival ismertetném meg a tisztelt olvasót. Thaly Kálmán országgyűlési képviselő 1882-ben megfogalmazott cikke egy fővárosi lapban és az ebben az esztendőben folyó hírlapi vita terelte a közvélemény figyelmét ilyen alkotás felállításának szükségességére valahol az ország területén. A szerző azt hangsúlyozta, hogy amennyiben a millenniumkor a nemzet szobrot emelne, az csakis a honalapítást jelképező, vagy Árpádot ábrázoló emlékmű lehetne.

Az ezeréves ünnepek előkészítésére létrehozott bizottság 1891-ben tartott ülésén Zichy Jenő gróf terjesztette elő a tervezetet, amelyben először szerepelt a javaslat: az országos ünnepek egyik eseménye a Munkácson felállítandó Árpád-szobor leleplezése legyen. A honfoglalás és helyi vonatkozásai elevenen jelen voltak a Latorca-parti város szellemiségében.

Anonymus említi, hogy a hegyeken átkelő honfoglalók negyven napon át itt pihenték ki fáradalmaikat. Valószínűleg ebből merített az a munkácsi monda is, miszerint a város északi részén elterülő Csemek-hegyen tábort verő Árpádnak innen tetszett meg a várhegy, amelyen a táltosa verte fel sátrát. A magyarok vezére egy fehér ló ellenében elcserélte a magaslátot. A hagyomány szerint az innen Ungvár felé továbbvonuló sereg hátrahagyott emberei voltak a munkácsi vár első építői.

A munkácsi sajtóban a felállítandó műalkotás tárgyában fellelhető első cikk 1891-ből maradt fenn: Munkácsnak „okvetlenül szükséges, hogy legyen valamely hathatós eszköze, amely hazafias lelkesedését állandóan istápolja. Ha pedig... végigépítjük tekintetünket a nagy eseményeken, amelyek városunkat nemcsak a honfoglalással hozzák a legszorosabb, elválaszthatatlan kapcsolatba, de amelyek azután is úgyszólván minden porszemét történelmi ereklyévé tettek: teljes joggal mondhatjuk, hogy Árpád szobrának felállítására egész Magyarországon méltóbb hely nincsen Munkácsnál!”

A millenniumi ünnepek iránti érdeklődés országszerte egyre fokozódott. Zichy Jenő gróf és Thaly Kálmán negyven képviselő élén tanulmányi kirándulást is tett a Latorca-parti városban. Az 1893 pünkösdjén tett látogatáskor ígérte meg a gróf a munkácsiaknak, hogy megtesz minden tőle telhetőt, hogy a város az ünnepi programban kellően méltányolva legyen.

A millennium évére azonban a gondolat elsorvadt: az országos ünnepek programjában a munkácsi Árpád-szobor nem szerepelt. Ekkor emelte fel a szavát az egyik helyi lap hasábjain a lángoló hitű, legyűrhetetlen akaratú aldobolyi Nagy Gyula kir. közjegyző, és százforintos adományával megvetette a munkácsi Árpád-emlék alapját. Vezércikkében ezt olvashatjuk: „Miért lett az eszme... agyonhallgatva? – erre felelni nem tudok, csak hallom lelkemben a keserű hangot, mely e mulasztást elítéli, s érzem szívem hevesebb veréséből, hogy tennünk kell valamit és pedig mielőbb, hogy el ne késsünk.”

Felhívására 1896. március 15-én a régi munkácsi városháza tanácstermében értekezletet tartottak, amelyen egyhangú lelkesedéssel foglalták határozatba, hogy a nagy honalapítónak a város piacán szobrot állítanak. Munkács vezetése ki is jelölte a városháza előtti területet, s azt elkeresztelte Árpád térnek. Az elkerített rész közepére háromágú kandelábert állítottak, amelynek helyére 1904-ben ormóttan villanyoszlop került (a cseh világban a forgalmi rendőr szöszékhez hasonló emelvénye ékelenkedett itt, 1945-ben pedig a szovjet hősi emlékművet építették a helyére).

A millennium közeledte új energiákat mozgósított. Megalakult az Árpád-szobor bizottság, egyik díszelnöke Munkácsy Mihály lett. A testület feladatául tűzte ki a költségek előteremtését és a kivitelezést.

A gyűjtés egyik módja a rendszeresen megrendezett és évtizedekig töretlen lelkesedéssel zajló, Munkács határain túl is híressé vált Árpád-bál volt, amelyet először 1896. július 18-án tartottak a város központi ünnepeire ideérkező népes vendégsereg jelenlétében.

„Ez az első Árpád-bál nyitotta meg a táncvigalmak, műsoros esték, kirándulások, hangversenyek, műkedvelő színelőadások és egyéb társadalmi meg kulturális események hosszú sorát...” Nagy Gyulának köszönhető a munkácsiak mindezt, aki az ügy érdekében „megmozgatta a várost, a vármegyét, az országgyűlést, a fővárosi sajtót.” Gyakran rendeztek jótékonyági hangversenyeket Munkácson, amelyek által jelentősen gyarapodtak a szoborhoz szükséges anyagi felajánlások. A századforduló után újabb lendületet vett az ügy. Ekkor íródott Tulcsik Ferenc lelkes levele Rákosi Jenőhöz, a budapesti hírlapírók egyesületének nagy befolyású elnökéhez, hogy támogassa a munkácsiak törekvését az Árpád-szobor mihamarabbi megvalósítása terén.

1905-re elkészültek a tervezett szobor mintái. „Egy fővárosi hírneves szobrász, ifj. Vastagh György, ki pusztán kedvtelésből, a művészi feladat nehézségétől izgatva, Árpád-szobor tervzetekkel foglalkozott, megtudván e város hazafias lakosságának nemes szándékát, levélben fordult Nagy Gyula kir. közjegyzőhöz, melyben szolgálatait a bizottságnak felajánlja.”

A városi bazársor egyik üzletében napokon belül közszemlére bocsátották a szoborról készült fényképeket, majd ifj. Vastagh György arról tudatta a szoborbizottságot, hogy gipszbe önteti vázlatát. 1905 tavaszán a művész Árpád fejedelem hófehér lovasszobrával Munkácsra érkezett. A városháza tanácstermében kiállított alkotás osztatlan sikert aratott. A szoborbizottság egyhangú lelkesedéssel fogadta el kivitelezésre a gipszmintát, ugyanakkor a városatyák a szoborbizottság tervét következetesen mellőzték. (Olyannyira, hogy ebben az időben a képviselő testület a városháza nagytermének Árpád és II. Rákóczi Ferenc mellszobrával való díszítését tervezte.) Röviddel ezután javasolta egy indítvány, hogy helyezték el az emlékmű alapkövét, ez valószínűleg felgyorsítja a megvalósítás folyamatát, de minden igyekezet ellenére nem így történt. Az ügybuzgalom lankadása



mégsem bizonyult tartósnak. Állandóan akadt valaki, aki felrázta a várost álmoságából és cselekvésre ösztönözte.

A gyűjtés tovább tartott, az összeg gyarapodott. 1912-ben id. Vastagh György, a szobrász festőművész apja egy festményt, Lehoczky Tivadar új munkájából 300 példányt ajánlott fel a szobor javára. A munkácsiak optimizmusa ellenére az emlékmű megvalósítása nem került közelebb.

Időközben az első hivatalos bírálattal miatti a művész megváltotta az első mintát. Amikor évek múlva egy új összetételű zsűri megtekintette az eredeti nagyságban elkészült új agyagmintát, „hosszú és beható eszmecsere után, melyben a vezérszót Strobl mester vitte, a bizottság azt ajánlotta a megbízott szobrásznak, hogy térjen vissza az első vázlatához, amelyen a főalak művészi kvalitásai határozottan több lendületet és több monumentalitást mutatnak.” A második munkácsi látogatásáról az időjárta visszatérő művészhez is a szobor első vázlata állt közelebb, ezért örömmel vállalkozott Árpád alakjának újáteremtéséhez. A hivatalos bírálóbizottság is nagy tetszéssel fogadta el a mintát, amelynek megvalósítása már nem ütközött anyagi nehézségbe: a meglévő összeget Ludányi Bay Gábor polgármester alig három esztendő alatt 75 000 koronára növelte.

Csupán öt hónap hiányzott a szobor befejezéséig, mikor Munkácsra elterjedt a hír, hogy a király gróf Tisza István miniszterelnök által tudatta az országgraszoló ünnepélyes átadáson való személyes részvételi szándékát.

1914. június 28-án délelőtt 11 órakor fontos ülésre gyűlt össze az Árpád-szobor nagybizottság a városháza nagytermében. Néhány óra múlva száguldott végig a városra a sarajevói gyilkosság híre.

A szobor mintája és a bronzból már elkészült részek az ezt követő esztendőben súlyosan megsérültek. Az első világhá-

ború, majd a terület Csehszlovákiához csatolása megakasztotta az Árpád-émlék felállításának folyamatát. Egy-két híradás még ebből a nehéz időszakból is fennmaradt, bizonyítva az ügy fontosságát.

1927-ből arról szerezhetünk tudomást, hogy az öntésre összegyűjtött és a csehek által lefoglalt pénzt a munkácsi magyarság fellebbezése után a hatóság felmentette. Az összeg – legjobb tudomásunk szerint – visszakerült az illetékesekhez, viszont a cseh uralom alatt a szobor elkészítése nem lehetett napirenden, hisz minden, a magyarok ezeréves itt-tartózkodásának emlékét felidéző alkotást módszeresen lebontottak, új létrehozására nem adtak engedélyt.

Az első bécsi döntéssel Munkács újra Magyarország része lett. Szükség volt olyan írásra, amely újra az érdeklődés középpontjába emeli a munkácsiak nemes kezdeményezését. Dr. Tárczy Károly tollából (a szerző 1939-ben alelnöke volt a szoborbizottságnak, de már a század elejétől tevékeny mozgatója az emlékmű megvalósításának) született meg ez az írás: „Nagyon jól látjuk, hogy az új gazdasági vérkeringés megindításának problémája még sok munkát ad. Emellett az érzelmi és szellemi egybekapcsolódás ünnepi megnyilatkozásai is sok időnkot lekötik. Egyszóval az idő, a hangulat mintha még nem volna alkalmas arra, hogy történelmi emlékeink helyreállításának kegyeletes folyamatát megindítsuk. De e vélemény mellett súlya van az ellenkező nézetnek is, hogy ezalól van egy kivétel: a munkácsi Árpád-szobor felállításának kérdése.”

A cikkből további részleteket tudunk meg a szobor sorsáról: „Az Árpád szoboralap fele elveszett a hadikölcsonb, s a szobor azóta ott várja feltámadását Vastagh művész ... műtermében.”

A bizottság újakezdte munkáját. „A Vozáry Aladár képviselő által készített és a miniszterelnök úrnak átadott memorandum

az első helyen kéri a szobor felállítását ...” – írják a lapok. Majd azt olvashatjuk, hogy „a megfogyatkozott bizottságnak jöjjön segítségére a város új, agilis vezetősége, a mozgalom irányítására pedig fel kell kérni Vozáry Aladár képviselő urat és a megyék hivatásos vezetőit, s meg kell kérni a kormányt ennek a feladatnak a megoldására. A honalapító Árpád első szobrának felállítása már régen nem egy város, hanem az egész magyarság becsületbeli ügye ...”

Reálisnak tűnt ekkor a régen dédelgetett cél. Munkács küldöttséget is menesztett Budapestre az akkor már idős szobrászhoz, amely hazatérte után beszámolójában az alkotást némi javítás után kivitelezésre alkalmasnak ítélte. Az újra fellángolt nagy lelkesedés ébrentartásának nem kedvezett a háború. A lapokban előbb elmaradoznak a hírek az Árpád-szoborról, majd a bizottsági ülések és előkészületek láttán úgy érezhette a munkácsi polgár, hogy közelebb került végre a város a szobor felállításához. Az egyik helyi újság hasábjain megjelent nagyobb cikk újra felidézi a szobor ötletének megszületését és azt, hogy a hosszú évtizedek alatt mit sikerült az elképzelésekből megvalósítani. A cikkből értesülhetünk arról, hogy „a szoborra összegyűlt pénz nagy része a m. kir. postatakarékpénztárnál maradt Budapesten. A Munkácson levő pénz megmentése Ferenczy Gyula gyógyszerész érdeme, aki nemes önfeláldozásával őrizte és védte az Árpád-szobor felállításának céljából gyűjtött összeget”. A bizottság „3000 pengőt utalt ki Vastagh György szobrászművész részére, hogy javítsa ki az Árpád-szobor gipszmintáját, amely a hosszú évek alatt a művész gondos őrizete ellenére is megrongálódott”. A sajtóból tudjuk meg, hogy „a minta helyrehozása után rövidesen megöntik a szobrot, de nem bronzból, mert ez a hadigazdálkodás miatt lehetetlen, hanem alumíniumból. Komoly remény van rá, hogy az öntés költségeit a miniszterelnökség fogja fedezni.”

1941 őszén a nehézségek ellenére is biztatóan alakultak a szobor ügye. Bay Gábor nyugalmazott polgármester kezében volt ezekben a hónapokban az irányítás, „ki rendkívüli lelkesedéssel és fáradhatatlan munkával törekszik egyrészt arra, hogy gyűjtés révén a szükséges összegeket előteremtse, másrészt. . . , hogy a szoborhoz szükséges bronzanyagot valahonnan biztosítani lehessen.” „Egy rendkívül érdekes levélben magához Hitler vezérhez és kancellárhoz fordult, hogy a Szovjetországban zsákmányolt ágyúkból egy párat ajándékozzon a magyar nemzetnek, hogy azok anyagából kiönthető legyen lovasszobra Munkácson annak az Árpád vezérnek, aki az azovi tenger partjáról, a Don, Dnyeper, Dnyeszter vidékéről, Kijev tájáról, a mostani harcok . . . színhelyéről több mint ezer évvel ezelőtt ide vezette a magyarokat a Kárpát-medencébe, hogy Európának, a nyugati kultúrának és kereszténységnek majd állandó védelmezői legyenek.” Említeni sem szükséges: a kérelemnek nem lett fogantatja.

A munkácsiak lelkesedése és ügybuzgalma sajnos egy másik város hiúsága miatt bukott meg végérvényesen. Ennek az esztendőnek az őszén ugyanis Ungvár jelentette be igényét az Árpád-szoborra, szabályosan el akarta perelni Munkácstól az Árpád-kultuszt.

Dr. Tárczy Károly húzta meg a vészharangot, kifejezve nagyon sok honfitársa őszinte felháborodását és fájalmát. A Munkácsot ért megaláztatások Ungvár részéről nem voltak újkeletűek. Az egyik legfájóbb pont a cseh világban a főváros kérdése volt. A Latorca-parti város polgárai mindig úgy érezték, hogy annak idején igazságtalanul vitte el a pálmát Ungvár, és lett

Kárpátalja fővárosa. A cikkíró az alábbi írásban Munkács és Árpád összetartozását kívánta újfent aláhúzni: „A diadalmas hadvezér, a nagy honfoglaló, Árpád apánk lábnyomát . . . hazánk legtöbb helye érezte, de olyan mélyen, olyan közvetlenül, olyan kimutathatóan egy talajba sem évődött bele, mint Munkács földjébe. Az kétségbevonhatatlan tény, hogy a honfoglaló magyarság zöme – a már Etelközben fejedelemmé választott Árpád vezetése alatt – 895 őszén a Vereckei-szoroson lépett a későbbi Magyarország területére és a Latorca-völgyön ereszkedett alá a mai Munkács határára, ahol megpihent s rendbeszedte hadait a további előnyomuláshoz . . . Munkács hosszú évszázadok óta úgy él a magyar köztudatban, mint a honfoglalás térben és időben első szent helye, mint Árpád apánk kimondott, hagyományos városa. Árpádot el akarják perelni tőlünk. Váratlanul és elég merészen. Annak hírére ugyanis, hogy Munkács új lángra szítja azt a régi, félszázados és erőteljes mozgalmat, amely Árpádnak honfoglaló útja első stációján lovasszobrot akar emelni és ezt a nemes törekvését lassan országos vágygá melengeti: előáll Ungvár és nem kevesebbet jelent be, mint azt, hogy Árpád városa nem Munkács, hanem ő, s így a nagy Honszerző lovasszobra is őt illeti. . . Igénykeresetében előadja, hogy Munkácson keresztül jöhetett ugyan Árpád, de a honfoglalást Ungvárról intézte, ott 'lakozott vala', így aztán az Árpád-kultusz főhelye csak Ungvár lehet . . . Mi sohasem mondtuk, hogy Árpád Munkácsé. Árpád minden magyaré. Minden magyar városé és falué. Tehát Ungváré is. Szobrot állíthat neki Ungvár is. Állítson is. De ne a Munkácsét akarja elvinni. Ne irigyelje el tőlünk azt a lovasszobrot, amelynek mi már évtizedekkel ezelőtt elkészítettük a modelljét s amelyet csak a világháború, majd pedig a ráncszakadt cseh rémuralom miatt nem tudtunk eddig ércbe önteni.” A szerző a továbbiakban megjegyzi, hogy a munkácsi Árpád-szobor jogosságát megkérdőjelezők „Ungvárt támogató érveiket Anonymus és Kézai írásaiból veszik, viszont Árpádnak Ungvárott történt fejedelemmé választásáról, ott való lakozásáról és Álmos ungvári feláldozásáról mit sem tud a modern történetírás, így Hóman, Szekfű könyve sem.” Írása vége felé Tárczy megjegyzi: „Történelmi köztudatot nem lehet máról holnapra csinálni. Ez lassan érlelődött meg az egymást követő emberöltőkben, de aztán kiirthatatlan is. Márpedig a történelmi köztudat Árpád városának Munkácsot tartja . . .”

A cikkháború folytatódott, szinte nem volt olyan lap ezekben a hónapokban, amely valamilyen formában ne foglalkozott volna a két város viszonyát beárnyékoló ügygel. Egy másik cikk így reagált az eseményekre: „Nem mi kezdtük. Ungvárral pláne a cseh világban is csak egyszer állottunk szemben, amikor Podkarpatszka Rusz fővárosáért küzdöttünk, akkor sem egyenlő fegyverekkel. Annál feltűnőbb, hogy Ungvár most megint belénk kötött s egyenesen az Árpád-szobrot, az Árpád-kultusz jogát akarja tőlünk elvitatni, kisajátítani . . . A Trianont követő gazdasági összeomlás majdnem a célnál süjtött ránk, de mi a felszabadulás után annak dacára újra kezünkbe vettük az elejtett fonalat, s most megint eljutottunk a döntéshez, vagy helyesebben az öntéshez, amikor ez a torpedólövés ért bennünket . . .”

„Ungvárt karjára vette a jószerencse. A csehek máról-holnapra mesterségesen nagyvárossá fejlesztették. A volt Kárpátalja székhelyévé avatták . . . Nem akar vád lenni, de azt sem lehet elhallgatni, hogy Ungvár, amely nagy magyarságában ma csak úgy döngeti a mellét, a nyelvi jogainkért folytatott kisebbségi harcok során a lakosság 20 százalékát sem tudta odaállítani

a magyar zászló alá, amit Munkács ismételtén megtett. Boldog felszabadulásunk után... (Ungvárból – a szerző) törvényhatósági jogú várost is csináltak. És mert evés közben szokott megjönni az étvágy, egyes ungváriaknak sem elég már a város nevéhez fűzhető törvényhatósági jelző, hanem az Ungvár nevéhez értelmezőt is akarnának, szépet, hangzatos, országos hírűvé tevőt: Árpád városa...”

Ungvár saját ügyének sikeres kimenetelében nem igen bízhatott, mert új „bizonyítékot” tárt a nyilvánosság elé igazának alátámasztására: egy budapesti cikk nyomán az egész országot bejárta a hír, hogy Ungvárott megtalálták Álmos vezérnek a sírját. „És ha mindezek így vannak, ki memé többé vitássá tenni, hogy Árpád városa nem Munkács, hanem Ungvár?” – állapította meg szomorúan a munkácsi lap. Rövidesen kiderült, hogy semmi valóság alapja nincs a szenzációnak. Akkor viszont jogosan tette fel az egyik munkácsi újság a kérdést, hogy az ominózus cikk szerzője „honnan vette az Álmos feltalált sírjáról szóló hírt s kinek a biztatására és érdekében írta meg? A mozgató kéz bizonyosan úgy gondolkodott: a hírt ezer és ezer ember olvassa, az esetleges cáfolatot századrésznyi sem, így aztán könnyen átmehet a köztudatba, hogy Álmos Ungváron fekszik, tehát Ungvár és nem Munkács Árpád városa...” Írása végén a szerző bölcsen leszögezi: „Alighanem szebb és jobb volna..., ha nem egymást bántanánk és nem azon vitáznánk, hogy kinek van több köze Árpád apánkhoz, hanem azon versengenénk, hogy drága hagyatékát ki őrzi, ki védi lelkesebben, önfeláldozóbban és komolyabb munkával.”

Az ungvári elképzelések komolyságát bizonyítja, hogy ellátogattak a szobor alkotójához Budapestre. Erről a művész fia, Vastagh László számol be Bay Gáborhoz írt levelében: „Tegnap nálunk járt dr. Széll Sándor tb. főszolgabíró Megay ungvári polgármester megbízásából. Meg akarnak venni az Árpád-szobrot. Konkrét ajánlatot tett Széll. Természetesen mondtuk, hogy az lehetetlen, mert a szobor a munkácsi Árpád-szobor bizottság tulajdona. Erre kért ajánlatot új Árpád-szobor készítésére...” Ennek az udvariasnak nem nevezhető lépésnek a megítélése kicsit finomodik a következő cikk révén, amelyben a rivális város polgármesterét kérdezték az említett látogatásról: „Megay polgármester az állítólagos megbízottal, dr. Széll Sándor tb. főszolgabíróval... tényleg folytatott levelezésből mutatta ki a nyilvánvaló félreértés alapját. A valóság ez ügyben az, hogy dr. Széll Sándor érdeklődött Vastagh György szobrászművésznél az általa alkotott Árpád-szobrok iránt, amint érdeklődött más neves szobrászművészek hasonló alkotásai iránt is. Ungvár városának az Árpád-szobor felállítására vonatkozó határozata egyébként is kizárja azt, hogy az Árpád-szobor felállítását egyszerűen kész áru megvásárlásával oldják meg. A törvényhatósági bizottság határozata ugyanis úgy szól, hogy a város országos pályázat meghirdetése útján készített méltó emlékművet a honszerző Árpád fejedelemnek...”

A három éven át tartó vita sajnos felemésztette az energia nagy részét: a szobrot még mindig nem öntötték bronzba, még mindig a művész budapesti műtermében várta a szebb napokat. 1943 tavaszán viszont egy friss újsághírnek köszönhetően újabb reménysugarba kapaszkodhattak a munkácsi polgárok, ugyanis Vastagh György restaurálta a forradalom idején, 1919-ben megsérült öntőmintát.

Bay Gábor, a szoborbizottság akkori elnöke *A munkácsi Árpád-szobor regénye* címmel kis könyvecskében foglalta össze az elmúlt 50 esztendő krónikáját. A szerző még remény-



kedett. *Az álom valóra válik* című fejezetben ezt olvashatjuk: „A budai Naphegy egyik csendes utcájában áll Vastagh György hatalmas műterme, s annak közepén óriásként tör a magasba a valóra vált álom: a vezérlő fejedelem fenséges alakjának roppant tömege. Mint valami ősmagyar látomás, mint az évezredes magyar erő magasztos példaképe és örökérvényű foglalatja. Árpád a honalapító. 1920 óta áll ezen a helyen. Körülötte az évek során kisebb-nagyobb szoborminták sűrű erdeje nőtt: a művész teremtő képzeletének mozgalmas világa. Árpád lovasszobra maga zordon szépségében úgy tonyosul fölénk, mint óriás tölgy a sűrű berekben... Magyarok! Ne hagyjátok, hogy a második világháború vihara ismét rombadöntse ezt a szépséges álomot! Segítsetek! Hozzuk haza Árpád szobrát Munkácsra, a honfoglaló ősök első pihenőhelyére!”

A sajtóban az utolsó írás az Árpád-szoborról 1944 júniusában jelent meg. A régen távolba vesztett múltat, a boldog békeidőt idéző nosztalgiával ír a szoborról a szerző. Az írás feleleveníti a messze földön híressé vált Árpád-bálok hangulatát. A szovjet csapatok 1944. október 26-án megszállták a várost, s rövidesen elkezdődött a magyarság módszeres elsovasztása, a „malenkij robot”-ként elhíresült népirtás. Végérvényesen pont került a közel félévszázados álomra, hogy a honfoglalás első nagy helyszínén méltó emlékműve legyen Árpád fejedelemnek.

Az 1946-ban elhunyt ifj. Vastagh György hátrahagyott írásaiból tudjuk, hogy 1934-ben a Múcsamokban centenáriumi kiállítást rendeztek id. Vastagh György festőművész emlékére. A tárlaton fia alkotásai is szerepeltek. Ekkor kelt el az Árpád-szobor kicsinyített mása, amelynek eredetijét is megcsodálhatták a látogatók. Nagyon jó lenne rátalálni, ugyanis az elkészült másfélszeres életnagyságú szobor 1945-ben, Vastagh György Tigris utcai műtermének rombadőltekor megsemmisült.

NEMES SÁNDOR FAMÍVES, HEJCE

1951-ben a Nagysárréten, Biharnagybajomban születtem. Gyermekkoromat szülőfalumban és Karcagon töltöttem. Erdészetet tanultam és az is lett a foglalkozásom. 1987-ben úgy éreztem, választanom kell az erdő és az engem árnnyékként kíséző famíveség között. Azóta oktatok, alkotótáborokat szervezek és vezetek, könyveket írok, de legfőképpen faragok. Hogy alkotói életutamon elindultam, azt kiváló mesteremnek, Bíró Lajos debreceni festőművésznek köszönhetem. A sors rengeteg érdekes, értéket teremtő emberrel hozott össze. Az ő szakmai tudásuk, szakmaszeretetük, önzetlen emberségük és hazafiságuk mutatott nekem is utat, állított mértéket és irányítja lépteimet. Megtanultam, hogy semmilyen diploma, kitüntetés, ösztöndíj nem pótolja a saját tapasztalatot. Ennek révén teremthet csak az ember olyan művet, amely túléli az idők múlását. Nem halhatatlanságra gondolok, hanem az érthetőségre, „megemészthetőségre”. Az az én dolgom, hogy olyan alkotásokat készítsék, amelyek mellett szívesen járnak az emberek, mert közérthetőek és a magukénak érzik őket.

Munkám során szívesen meríték népi motívumaink bőségéből. Műveim zöme életfa. Sokan nem tudják, mekkora felelősséget vesz magára, aki ősi motívumokkal foglalko-



zik. Motívumaink rendszere valójában képírás, nem csupán díszítőmű, mint sok európai népé, olyan vizuális jelrendszer, amelyből olvasni lehet. Sokszor látom, mekkora zavart okoz a használatuk annak, aki nem ismeri őket. Ha nem értelemszerűen, jelentésének megfelelően kapcsolja össze a jeleket, alakilag, formailag is zavaró, a szemet bántó kép lesz az eredmény.

Semmilyen egyesületnek, szövetségnek, művészeti társaságnak tagja nem vagyok. Nem nekem való a keretek közé igazított „alkotói szabadság”. Látom, hogy az alkotók is sokszor lenézik egymást, gyakran a szemfényvesztők kerülnek előtérbe. Tisztában vagyok vele, hogy „ügyeletes művész” nem lesz belőlem. Én nem a korstílust, a divatot követem, nem a politikai kívánságokat faragom fába, hanem saját magunkat. Mi magunk vagyunk a motívumok, a tulipánok, a rozetták, a levelek és indák, s ha ki nem veszünk, az életfák is.

A teremtő megáldott azzal a képességgel, hogy termékenyen tudjak dolgozni. Nem csinállok csudát, csak a nemzeti kultúránkból rám eső rész ápolását vállaltam. Ez viszont kötelességem.

(Nemes Sándor *Famíveség, díszítő fafaragás* című könyve 1994-ben jelent meg a debreceni Pedellus Bt. kiadásában)

Oszvald Tamás felvételei



IN MEMORIAM SÍKLAKY ISTVÁN

1926-2005

Július 4-én elhunyt Síklaky István, a hetvenes-nyolcvanas években Liska Tibor munkatársa és vele együtt a közosséget, a közjót szolgáló közgazdasági elméletek úttörője. Előbb a szocializmus körülményei között lehetséges modell elméleti megalapozását és gyakorlati kísérleteit végezték, a rendszerváltás után Síklaky István a globális világgazdaság kihívásaival szemben hatékony, nemzeti keretekben is működtethető és belső fejlődést biztosító gazdasági koncepcióit mutatta be sorra megjelenő köteteiben (*Ajánlás a túléléshez – Egy ökoszociális piacgazdaság felé*, 1994; *A fennmaradás társadalmi programja – A pénzürelmi rendszer alternatívája*, 2000; *Létebiztonság és harmónia*, 2003; és fordításban Silvio Gesell: *A természetes gazdasági rend szabad föld és szabad pénz révén*, 2004). Emlékeztül *A Szent Korona népe Kelet és Nyugat között* című kötetben megjelent, 2004-ben írt tanulmányának (*A civilizációk összecsapása – magyar szemmel*) utolsó fejezetét közöljük. Síklaky István halála azért nagyon fájdalmas veszteség, mert munkásságában fokozatosan harmonikus egységet épített ki a közgazdaságtan XIX. századi, folytonos időszerte ellenére meg nem valósított eszméi, Henry George, Silvio Gesell munkássága, a környezetvédelem kortárs felfogása, Rudolf Steiner antropozófiai szemlélete, a nemzeti sorskérdések világos áttekintése és saját zseniális gazdasági gondolkodása összegzésével.

NEMZETI CIVILIZÁCIÓNK SAJÁTOSÁGA: A SZENT KORONA TAN

Évtizedekkel ezelőtt olvastam egy példabeszédet egy pókról. Ez a pók fonálán leereszkedett egy faágról a bokrok szintjére, és ott egy csodálatos, nagy, szabályos hálót szőtt. A háló kitűnően működött, egyre-másra akadtak bele a legyek. Idők múltával egyszer, amikor a pók büszkén körülnézett gyönyörű hálóján, megakadt a szeme egy, a szimmetriát rontó, fölfelé vezető szálon. Minek ez? – mondta, és elvágta a szálat. A csodálatos háló azonnal összeomlott. Ez volt az a szál, amelyen hajdan leereszkedett. Megfeledkezett arról, hogy egész hálója a fölfelé vezető szálon függ.

Huntington könyvében (*A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*) olvastuk: *A civilizációt meghatározó összes objektív elem közül... a legfontosabb rendszerint a vallás...* (51. old.). Ha ezt elfogadjuk, kézenfekvő, hogy a nyugati és az ázsiai civilizációk talán legfontosabb különbsége az, hogy míg a nyugati civilizáció egyik fő ismérve *a spirituális és a világi tekintély különválasztása* (102. old.), vagy másként *az állam és az egyház szétválasztása* (223. old.), úgy is mondhatjuk: megfeleledkezés a fölfelé vezető szálról, az ázsiai civilizációk világszemléletében ez a szál középponti helyet foglal el. Ennek megfelelően a modern nyugati civilizáció számára az egyén abszolút szuverén, a törvény az, amiben a szuverén egyének megegyeznek („demokrácia”), vagy a közosséget maga alá rendelő központi hatalom akarata a törvény (abszolutizmus, diktatúra). Az ún. „emberi jogok” azért kötelezőek, mert érvé-

nyesítésükben a „szerződő felek” megegyeztek, vagy mert érvényesülésüket a nagyhatalmak (az ENSZ Biztonsági Tanácsa), vagy éppenséggel egy nagyhatalom (az Egyesült Államok) kikényszerítheti. Ékes bizonyosága e felfogásnak, hogy az Európai Unió számára kidolgozott alkotmánytervezet bevezetőjébe a kemény viták ellenére sem került bele a „felfelé vezető szálról” való utalás. Ez a Magyarországon hivatalosan alkotmánynak tekintett törvényre is jellemző, de szögesen szemben áll nem csak a konfucianizmussal jellemezhető kelet-ázsiai civilizációkkal, hanem a történelmi magyar alkotmánnyal is, a több mint ezer éve a magyarság együttélésében érvényesült elvekkel, amelyek mintegy hatszáz éve a Szent Korona eszméjévé formálódtak. (E témánál Kocsis István: *Magyarország Szent Koronája*. c. könyvére támaszkodom.)

Kiindulópontként meg kell ismerkednünk a szakrális király – általánosítva: a szakralitásnak alávetett közhatalom – eszméjével, mivel Magyarország Szent Koronája a szakrális király – a közhatalom felett álló szakralitás – funkcióját tölti be. *A szakrális fejedelem híd a földi és az égi világ között. Ő az, aki képes méltóképpen fenntartani a kapcsolatot az Égi Világgal.* (Kocsis, 110. old.) *A közhatalom fölött álló szakralitás*” azt jelenti, hogy a közhatalom nem tehet meg bármit még akkor sem, ha erre a választók többsége felhatalmazza, mert nem hághatja át a kozmikus törvényeket, amelyeknek az emberiségre vonatkozó része a természetjog, az abszolút, minden emberi döntés fölött álló törvény – a magyar történelmi valóságban: a Szent Korona tan. A mai újságolvasó számára úgy is kifejezhetjük magunkat, hogy míg a szakralitást el nem ismerő közhatalom jellemző tétele: *erkölcstelen, de jogszerű*, a szakralitásnak alávetett közhatalomban érvényesítés: *csak az lehet jogszerű, ami erkölcsös.*

Miről ismerhető fel a szakrális király – általánosítva – a szakrális közhatalom? Kocsis Istvánt idézem: *A valódi szakrális király helyzetével nem próbál visszaélni, és mindenki tudja, hogy nem próbál vele visszaélni. . . . [A szakrális királyság korában] a hűséget akkor még nem a félelem határozta meg, hanem annak megtapasztalása, hogy a szakrális király valóban Isten akaratát képviseli.* (126. old.) Így megvalósul a természetjogi követelmény: a vezetettekkel egyetértésben és javukra működő közhatalom.

A modern kor sok nagy magyar politikusában elevenen élt a Szent Korona eszme. Itt csak Széchenyi Istvánra hivatkozunk, akiről Kocsis István a következőket írja: *Széchenyi tudja, mi a valódi hűség, ki tekinthető valódi hűségesnek, és semmi sem áll távolabb tőle, mint az, hogy szembeforduljon hűséges önmagával, ezért hűsége szükségképpen nem az uralkodó (aki éppen nem szakrális király), hanem a szakrális király jogutódja, a Szent Korona szolgálatában nyilvánul meg.* (129. old.)

Fontos hangsúlyozni: a Szent Korona eszme szempontjából közömbös az államforma, pl. az, hogy király vagy köztársasági elnök áll-e a közhatalom élén. A lényeg az, hogy a közhatalom elismerje az őt feltétlenül kötelező természetjogot, a kozmikus törvényt, ne feledkezessen meg a „fölfelé vezető szálról”.

Összefoglalva: Míg a Nyugat civilizációs jellemzőinek nagy része évszázadok óta közös a magyarság civilizációs jellemzőivel, egy alapvetően fontos jellemzőben különbözünk. Ez a „fölfelé vezető szál” központi szerepe. E tekintetben – és néhány más tekintetben is, amit itt nem emelünk ki – a konfucianizmus által meghatározott ázsiai civilizációk családjába tartozunk. Ezzel hozható összefüggésbe a Nyugat és Magyarország „történelmi jelenségeinek” (Huntington) egy fontos különbsége is. Noha Magyarország mintegy négyszáz éven keresztül – Mátyás haláláig – nagyhatalom volt Európában, nem létesített gyarmatokat, azaz a meghódított területeket nem alávetettként, a gazdagodás forrásaként – mondjuk ki – a kizsákmányolás áldozataként csatolta magához, hanem a Szent Korona tagjaként, a többi taggal egyenlő jogokkal és kötelességekkel, példát mutatva a különböző etnikumok és civilizációk közti erkölcsös kapcsolatra. Megismerve Huntington tételét a vallásnak a civilizációban betöltött döntő szerepéről, idetartozónak tekinthetjük azt a történelmi tény is, hogy a Nyugatot évszázadokkal megelőzve a Szent Koronához tartozó Erdélyben született meg a vallási türelem, a vallásszabadság eszméje (tordai országgyűlés, 1568), és ezt 1705-ben a Rákóczi Ferencet vezérlő fejedelemmé választó szécsényi országgyűlés

Magyarországra is kiterjesztette. Mit jelent mindez? Azt, hogy igenis *komp-ország* vagyunk, ez azonban nem valami sors-átok, hanem olyan sajátosság, amelyből történelmi feladat fakad: Nem az a helyes stratégia, ha beolvadunk a mély, általános válságban lévő Nyugatba, átvéve – mint Huntington kifejezi – *erkölcsi hanyatlását és a kulturális öngyilkosságát*, és elszenvedve háttérhatalmától a kizsákmányolást, az anyagi jólét forrásaiból való kirekesztést. A helyes történelmi stratégia:

- Visszaszerezni politikai és gazdasági függetlenségünket, azaz kivonni magunkat a háttérhatalom uralma alól;
- visszatanulni ázsiai civilizációs rokonágunk révén öröklött erkölcsi-társadalmi erőnyeinket és erősíteni nálunk is az „őshonosodást”, azaz elterjeszteni igazi történelmünk ismeretét, ápolni és fejleszteni sajátos kultúránkat, évszázadokon át kifejlődött és bevált intézményrendszerünket, történelmi alkotmányunkat;
- elismerni a természetjog, a kozmikus rend törvényeit és igazodni hozzájuk;
- és példánkkal hozzásegíteni másik civilizációs rokonunkat, a Nyugatot a stüllyedésből való kiemelkedéshez és a többi civilizációval való megbékéléshez.



Szűcs Endre és munkatársai, Dörgő Miklós, Földényi György, Fűri Judit, Gonzales Gábor és Obreczán György összeállításában jelent meg a Geobook kiadónál *A megfestett kép – Díszüveges munkák a történelmi Magyarország építészetében 1945-ig* című kötet, amely többszáz felvé-

telen mutatja be a Kárpát-medence különösen gazdag díszüveg hagyatékát. A magyar-angol nyelvű kötet történelmi, művészettörténelmi, technológiai tanulmányai és adatbázisa a tárgy egyedülállóan teljes összefoglalását adja.

ÉLŐLÁNC MAGYARORSZÁGÉRT

Októberben hosszas programalakító előkészület után megalakult az Élőlánc Magyarországért ökopolitikai párt. Öttagú elnökségének tagja Ács Sándorné, Kajner Péter, Lányi András és Orosz István mellett Ertsey Attila. Az alábbiakban az önmeghatározó és programhirdető dokumentumokat közöljük:

MI AZ ÖKOLÓGIAI POLITIKA?

Az ökológiai politika azoknak az akadályoknak és életidegen kényszerűségeknek az eltávolítása, amelyek az erőszakos modernizáció természet- és társadalom-átalakító kísérleteinek örökségeként maradtak ránk. Az emberi közösségek és az élőlénytársulások életképességének helyreállítására törekszik, a fenntartható gazdálkodás és a felszabadító együttlét társadalmi stratégiáit keresi. Kiindulópontja a jövő nemzedékek iránti felelősség belátása, amely arra kötelez bennünket, hogy természeti és kulturális örökségünket a maga gazdag változatosságában és változékonyságában örizzük meg utódaink számára.

Célja, hogy megtörje a technikai-gazdasági kényszerűségek uralmát, és az emberi együttlést az életformák gazdag változatossága iránti tisztelet, a kímélet és az elővigyázatosság elve alapján szervezze meg. A mennyiségi növekedéssel szemben előnyben részesíti a dolgok emberi léptékének megőrzését. A gazdasági hatalomért folyó gyilkos versengést az egymásra utaltak közti szolidaritás nevében korlátozná. A szabadságban a mások szabadsága iránti elkötelezettséget hangsúlyozza, annak tudatában, hogy az egyén nem lehet szabad társaitól függetlenül.

Az ellen küzd, hogy a technológia rémuralmát haladásnak, a pótolhatatlan és nélkülözhetetlen természeti források elherdálását jölétnek, a profit utáni hajszát ésszerű gazdálkodásnak nevezzék.

Az ökológiai politika hisz a fenntartható fejlődésben. De ami körülöttünk van: nem fejlődés és nem tartható fenn. A természet kiszígerelése, a társadalom irgalmatlan alárendelése a logisztikai szempontoknak (használat=haszon=hatalom) az ipari tömegtársadalmak működésének nem járulékos vonása, hanem a lényege. A jövő nemzedékek örökségének pusztítása nem fejlődő, hanem véstesen hanyatló civilizációra vall, amely nem ismer különb célt, mint eszközeinek szaporítását, a világ minél sebesebb elhasználását. Ma a fejlődést nem fenntartani; újrakezdeni kellene.

A modernizáció tartalékai kimerültek: az eszközök előállításának és elosztásának optimalizálása önmagában nem biztosít többé jobb életlehetőségeket. A haladás ettől fogva nem technikai kérdés. Ezentúl a célok jóságát kell minden esetben megvizsgálni.

Az ökológiai politika helyreállítja a politika eredeti értelmét: vita és megegyezés a közcélok mibenléte körül. A társadalmi teljesítmények értékelésének jogát visszaperli a személytelen mechanizmusoktól, s a döntéseket, ahol csak lehet, a közös mérlegelésen, az érintettek illetékes részvételén alapuló eljárásokra bízta.

Azok a szövetségesei, akik nap mint nap tapasztalják a technológiai-gazdasági világrend korlátait, az élet minőségének romlását, az élő világ pusztulását, emberi méltóságuk sérelmét, jogaik megcsúfolását, kiszolgáltatottságukat számukra átláthatatlan és ellenőrizhetetlen politikai és gazdasági hatalmaknak.

MIT AKARUNK ELÉRNI?

Természeti és kulturális örökségünk megőrzését és gyarapítását, elpocsékolásuk helyett.

Ki akarjuk szabadítani magunkat a gazdaság kényszerzubonyából. Azt akarjuk, hogy társadalmi erőfeszítéseink ne gazdasági célokat

szolgáljanak; éppen ellenkezőleg, a gazdaság szolgálja a társadalom céljait. Ma a gazdasági növekedés árát az élet minőségének romlásával fizetjük meg. Igazolhatatlanul szélsőséges jövedelemelosztás, kilátástalan szegénység, a munkavállalók kiszolgáltatottsága, a természet pusztulása és a közösségek széthullása jelzi: Magyarország nem arra tart, amerre a rendszerváltozás idején elindult.

Számunkra a demokrácia azt jelenti, hogy kisebb és nagyobb közösségek tagjaiként részesei lehessünk a sorsunkat érintő döntéseknek.

Gondoskodni kívánunk ennek jogi és anyagi feltételeiről, arról, hogy közügyben a döntések a legszélesebb nyilvánosság ellenőrzése mellett születessenek. Ahhoz, hogy változni és változtatni tudjunk, ügyfélből, fogyasztóból, lakosságból közösséggé kell lennünk; és csak az egymásért vállalt felelősség tehet azzá. Nem tűrhetjük, hogy politikai képviselőink pártalkalmazottak, gazdasági érdekcsoportok kijárói legyenek. Azt akarjuk, hogy választóink tartozzanak közvetlen felelősséggel. Minden képviselő induljon egyéni választókerületben. Arra törekszünk, hogy a törvényhozás és a jogalkalmazás ne lehessen a mindenkori hatalom játékszere, hogy megszilárduljon az ország törvényes rendje. Helyre akarjuk állítani a közjő szolgálatának becsületét, megvédjük a közjavakat, megakadályozzuk a közszolgáltatások kiárusítását.

Szembenéztünk a globalizáció és az európai integráció kihívásával, reális számvetést készítünk.

Megkeressük a hazai piac védelmének, a helyi kis- és közepes méretű vállalkozások támogatásának korszerű eszközeit. A termőföldet megtartjuk a hazai gazdák, gazdálkodó családok kezében. Kezdeményező és közvetítő szerepre törekszünk a globális környezeti válság enyhítésére irányuló nemzetközi erőfeszítések terén, s mi magunk élen járunk a vállalt környezetvédelmi kötelezettségek teljesítésében. Nem végrehajtoi, formálói leszünk az új európai rendnek. Azokkal szövetkezünk, akik európai szuperállam helyett az Unió föderális jellegét erősítik. Támogatjuk a határon túl élő magyarok autonómia-terveit. Azon leszünk, hogy a Duna mentén és a Kárpát medencében az együtt élő nemzetek közösen, ne egymás rovására oldják meg egyre súlyosbodó környezeti problémáikat.

Minden erőnkkel támogatjuk az áttérést a szelíd technológiákra, a gazdálkodás környezetbarát formáira.

Radikálisan növeljük a megújuló energiaforrások arányát. A hulladék-kibocsátás csökkentésére ösztönző szigorú szabályokat alkotunk, az újrahasználat és újrahasznosítás ésszerű rendszereit szorgalmazzuk. Autópályaépítés helyett a vasúti és villamos tömegközlekedés fejlesztésére és a közúthálózat korszerűsítésére költünk! Mezőgazdasági politikánk a minőségi temelést, a természetkímélő tájgazdálkodást, a környezet- és élelmiszerbiztonságot, valamint a vidéki munkahelyteremtést szolgálja. A vízminőség megőrzését, javítását szolgáló vízrendezési gyakorlatot honosítunk meg. Gondoskodunk az egészséget és az élővilágot veszélyeztető technológiák kiszorításáról. Energia- és anyagpazarlás helyett a mértékletességet ösztönözzük. Elérjük, hogy a környezettudatos életvitelhez szükséges ismeretek a közoktatás minden szintjén megjelenjenek.

Képviseletünk kívánjuk a jövő nemzedékek – a gyerekek, fiatalok – érdekeit a ma születő döntéseknél.

Képviseletünk törvényes feltételeinek megteremtését szorgalmazzuk.



KAMPIS MIKLÓS ÉS MAKOVECZ IMRE HETVEN ÉVESEK

A Kós Károly Egyesülés és a Magyar Művészeti Akadémia a Magyar Kultúra Házában köszöntötte a hetven éves Kampis Miklóst és Makovecz Imrét. Siklósi József, Sáros László és Nemeskürty István mondott köszöntőt. Kampis Miklóst a tanulmányaiból, rajzaiból összeállított (Buella Mónika által szerkesztett) kötettel, Makovecz Imrét a mártélyi hétvégi házának kertjében állított fűzépítményekkel lepték meg a Egyesülés tagjai.

A *Homo architectus sum* címet viselő kötet első fejezetében az építészetről, illetve a szerves építészetéről szóló tanulmányok, a másodikban a Kós Károly Egyesüléssel és a Szabadiskolával foglalkozó írások, az utolsóban az építészetten túl tekintő, s az antropozófiával való kapcsolatáról szóló gondolatok kaptak helyet. A kötet megvásárolható (megrendelhető) az Artbureau Kft-nél (lásd az impresszumban) – ára 1000 Ft + postaköltség.



Baloldalt (balról jobbra): Nádasy Andrea, Nádasy Ferenc, Almási István, Határ Győző és Plesz Antal; jobboldalt: Nemeskürty István köszöntő beszédét tartja. Lent: a Makovecz Imre mártélyi nyaralójának kertjében készített felvételek az Egyesülés tagjai és a vándoriskolások születésnapi fűzfaépítő kalakájáról

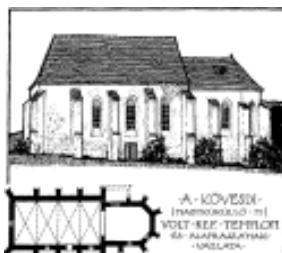


H Í R E K



Medina, a mecset udvarát lefedő mobil árnyékvető ernyők

Idén töltötte be nyolcvanadik évét **FREI OTTO**, a huszadi századi épületszerkezeti gondolkodás megújítója, a természetben található konstruktív erők mérnöki alkalmazásának mestere. Alkotó tevékenységének fő területei a sátor-, háló-, pneumatikus, függesztett, mozgatható és héjszerkezetek, az energiatakarékos és környezettudatos építkezés.



Makoldy J.: a százerkedi templomerőd; Debreczeni L.: a kövesdi templom

A kolozsvári **MŰVELŐDÉS** megjelentette a folyóiratban részletekben már közlött Debreczeni Lászlóitineráriumot, azaz 1928 és 1944 között az erdélyi református egyház számára végzett felmérési munkáinak pontos naplóját. A feljegyzéseket Szatmári László nagyon részletes tanulmánya (Debreczeni László, Erdély vándorgrafikusa) vezeti be. A kötetet a felmérési rajzok sokasága illusztrálja. Ugyanitt és ugyancsak Szatmári László gondozásában jelent meg Makoldy József építész 1920-as, erdélyi műemlékeket bemutató, 50 rajzot tartalmazó albumának új kiadása. Debreczeni és Makoldy folytatói annak a hagyománynak, amelyet Huszka József és kortársai kezdtek a népi műemlékek művészi színvonalú ábrázolásokkal kísért felméréseivel és a századfordulón Medgyaszay István, Kós Károly, Wigand Ede, Sváb Gyula és mások vittek tovább.

Az Ars Topia Alapítvány (Budapest), a Csíki Természetvédő és Természetjáró Egyesület (Csíkszereda) és a B.K.L. Kiadó (Szombathely) kiadásában megjelent a **SZÉKELYFÖLDI FÜRDŐK, GYÓGYHELYEK** című könyv. Több mint száz egykor használt fürdőt, forráshelyet, gyógyhelyet vesz számba, mutat be képekkel, beszámol történetükről és mai állapotukról. A könyv első részében több szerző tollából olvashatunk tanulmányokat Székelyföld ásványvizeinek jelentőségéről, megőrzésük fontosságáról. A könyv kapható a könyvesboltokban, megvásárolható az Ars Topia Alapítvány és a Pagony Táj-és Kertépítész Iroda székhelyén, valamint az Artbureau Kft-nél, a könyvesboltinál kedvezőbb áron, 3200 forintért (+ postaköltség)

Járnában elhunyt **ARNE KLINGBORG**, az ottani antropozófus központ szellemi vezetője, számos építészeti és művészeti könyv szerzője, az Asmussen építésziroda tevékenysége számára is meghatározó jelentőségű személyiség.

A régi-új **MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET** idei ötödik és hatodik számának mellékletében közli az *Építészet és tudomány* címmel novemberben rendezett konferenciájának figyelemreméltó tanulmányait



Ezúton értesítjük mindazokat, akik megrendelték, előfizették Kós Károly lovakról szóló könyvének hasonmás kiadását, hogy anyagi okok miatt – a kiadó semmilyen remélt támogatást nem kapott meg – a könyvet 2005 Karácsonya helyett 2006 első harmadában tudjuk kinyomtatni.





Makovecz Imre: a vargyasi református templom (Papp Tamás felvételei)



TIZENHATODIK ÉVFOLYAM – TÉLI SZÁM – ÁRA 500 Ft.